

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU BİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ
ADALET DİVANI ÖNÜNDE
YARGILAMA SÜRECİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Burcu KOLİK MÜLHİM**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Sevgi Gül AKYILMAZ**

Ankara - 2010

ONAY

Burcu Kolik Mülhim tarafından hazırlanan "Avrupa Birliği Adalet Divanı Önünde Yargılama Süreci" başlıklı bu çalışma, 22. 06. 2010 Tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Avrupa Birliği Hukuku Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Unvanı, Adı ve Soyadı (Başkan)

PROF. DR. SEVGİ GÜL AKYILMAZ

İmza

Unvanı, Adı ve Soyadı

PROF. DR. VAHİT DOĞAN

İmza

Unvanı, Adı ve Soyadı

DOC. DR. F. BİLGE TANRIBİLİR

Ö N S Ö Z

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın ve yoğun iş yükü nedeniyle ona yardımcı organ maksadıyla kurulan İlk Derece Mahkemesi'nin Yargılama Sürecinin anlatıldığı bu çalışmada; gerek Birlik hukuku hakkında bilgi verilmesi, gerek Adalet Divanı'nın yapılanmasının irdelenmesi, gereksede Divan önündeki yargılamanın hangi usullerle yapıldığının incelenmesiyle, pratikte Adalet Divanı'nda yargılama sürecinin nasıl işlediğini anlatmaya çalıştım.

Avrupa Birliğiyle ilişkilerimizin gündemde olduğu şu dönemde çalışmamızın, Avrupa Birliği Hukuku ile daha önceden ilgilenmemiş olanlara çalışmayı okuduklarında tez konusuyla sınırlı kalmak kaydıyla temel anlamda bilgi verebilme, konuyla ilgili ilerde yapılacak olan çalışmalara küçük de olsa bir katkıda bulunulmasını sağlama amacı söz konusudur.

Tezin yazımı safhasında, benden zamanını ve güler yüzünü esirgemeyen tez danışmanı Sayın Hocam Prof. Dr. Sevgi Gül Akyılmaz'a, çalışma sırasında bilgilerini esirgemeyen yol gösteren Sayın Prof. Dr. Vahit Doğan'a, beni bugünlere hazırlayan, sevgisini ve desteğini her zaman yanımda bulduğum aileme, moral kaynağı olan ve çalışmalarım süresince beni hep destekleyen canım eşim Bora'ya yürekten teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN HUKUKİ YAPISI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUMU

I. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNUN NİTELİKLERİ	6
A. Birlik Hukukunun Uluslar Üstü Niteliği	7
B. Birlik Hukukunun Üye Devletlerde Uygulanması	10
C. Birlik Hukuku ile Ulusal Hukuk Arasındaki İşbirliği	12
II. BİRLİK HUKUKUNUN KAYNAKLARI	14
A. Asli Kaynaklar	14
1. Kurucu Antlaşmalar	14
2. Kurucu Antlaşmalarda Değişiklik Yapan Antlaşmalar	15
B. İkincil Kaynaklar	16
1. Tüzükler	16
2. Yönergeler	18
3. Kararlar	19
4. Tavsiye ve Görüşler	19
C. Uluslararası Antlaşmalar	20
III. AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANI'NIN OLUŞUMU VE YAPISI ...	21
A. Adalet Divanı'nın Kuruluşu	21
B. Adalet Divanı'nın Önemi	22
C. Divan'ın Yapısı	24
1. Hâkimler	24
a. Nitelikleri	24
b. Sayıları ve Atanmaları	25
c. Bağımsızlıkları ve Yükümlülükleri	27

d. Yasaklar.....	28
e. Görevlerinin Sona Ermesi.....	28
2. Divan Başkanı	29
3. Hukuk Daireleri.....	30
4. Hukuk Sözcüleri	31
5. Divan Başkâtibi	35

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANİ'NİN YARGILAMA SÜRECİ

I. ADALET DİVANİ'NİN YARGILAMA YETKİSİ.....	37
A. Üye Devletlerin Yükümlülükleri ile İlgili Uyuşmazlıklar	40
B. Üye Devletler ya da Topluluk Kurumlarının Tasarrufları ile İlgili Uyuşmazlıklar	41
C. Tazminat ile İlgili Uyuşmazlıklar	42
D. Yorum ile ilgili Uyuşmazlıklar	42
E. Temyiz	43
F. Diğer Görevler	43
II. ADALET DİVANİ'NİN YARGILAMA USULLERİ	44
A- Yazılı Prosedür	44
B. Bilgi ve Belgelerin Toplanması, Hazırlık Soruşturması	48
C. Sözlü Prosedür.....	50
D. Kararlar	54
III. KARARLARA KARŞI BAŞVURU YOLLARI	57
A. Üçüncü Kişilerin İtirazı	57
B. Kararların Yorumlanması	58
C. Yargılamanın İadesi	58
IV. USULE İLİŞKİN DİĞER HÜKÜMLER.....	59
A. Dil.....	59
B. Taraflar	61
C. Tarafların Temsili.....	62
D. Yasal Yardım.....	64
E. Geçici Tedbirler	65
F. Müdahillik	66

G. Deliller	68
H. Bilirkişi Görüşleri.....	69
I. Tanıklar	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLK DERECE MAHKEMESİ

I. AVRUPA BİRLİĞİ İLK DERECE MAHKEMESİ'NİN	
KURULUŞU	73
II. AVRUPA BİRLİĞİ İLK DERECE MAHKEMESİ'NİN	
YAPISI	77
A. Hâkimler.....	77
1. Sayıları, Nitelikleri, Atanmaları	77
2. Görevlerinin Sona Ermesi.....	80
B. İDM Başkanı	82
C. Hukuk Sözcüleri.....	82
D. Hukuk Daireleri	84
E. Başkâtip	85
F. Raportör Yargıç	86
III. İLK DERECE MAHKEMESİ'NİN YARGILAMA YETKİSİ VE	
USULLERİ	86
A. İlk Derece Mahkemesi'nin Yetkili Olduğu Davalar	87
1. Personel Davaları.....	88
2. İptal Davaları	89
3. Hareketsizlik Davaları.....	90
4. Tazminat Davaları	91
B. İDM ve Adalet Divanı Arasındaki Yetki Uyuşmazlıkları	92
1. Olumlu Yetki Uyuşmazlığı.....	92
2. Olumsuz Yetki Uyuşmazlığı	93
C. İDM' de Yargılama Usulleri.....	93
1. Yazılı Prosedür.....	93
2. Sözlü Prosedür	95
3. Usule İlişkin Diğer Hususlar	95
a. Usul Organizasyonu Tedbirleri	95

b. İvedi Yargılama.....	97
c. Yargılamanın Durdurulması	97
d. Adli Yardım	98
e. Davanın Düşmesi	99
f. Yargılama Giderleri	99
4. Özel Yargılama Usulleri.....	100
a. Yürütmenin Durdurulması ve Geçici Tedbirler.....	100
b. Ön Mesele.....	101
c. Müdahale Talebi	101
d. Gıyaben Karar ve Buna İtiraz	102
5. Kararlar	103
IV. İLK DERECE MAHKEMESİ KARARLARINA	
KARŞI BAŞVURU YOLLARI	104
A. Temyiz.....	104
B. Olağanüstü Kanun Yolları	109
1. Yargılamanın Yenilenmesi	109
2. İDM Kararlarına Karşı Üçüncü Kişilerin İtirazı.....	110
3. İDM Kararlarının Yorumlanması	111
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	115
ÖZET	122
SUMMARY	124

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AAETKA	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Antlaşma
AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABİDM	: Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AET-A	: Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.y.	: Adı Geçen Yayın
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKÇT-A	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması
AT	: Avrupa Topluluğu
ATAUM	: Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
ç.	: Çeviren
EU	: European Union
EUL	: European Union Law
İDM	: İlk Derece Mahkemesi
m.	: Madde
s.	: Sayfa
U.K.	: Usul Kuralları
YUT.	: Yargılama Usul Tüzüğü

GİRİŞ

Tarih boyunca uzun süreli savaşlara sahne olan Avrupa, İkinci Dünya Savaşından sonra maddi ve manevi anlamda kaybettiklerinin ciddi bir muhasebesini yaparak, Kıtada barışın egemen olmasının siyasi ve ekonomik istikrarı sağlayacağı düşüncesiyle Avrupa Birliğinin oluşumu yönünde bir adım atmıştır.

Özellikle, Avrupa'daki Fransa-Almanya çekişmelerini sonlandırmak için, Avrupa'nın bütünleşmesi yönünde çeşitli girişimler devam etmiş ve bu konuda, Mayıs 1950'de altı Avrupa Devleti (Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya, Lüksemburg) arasında imzalanan "Schumann Bildirgesi" ile Avrupa Topluluklarının kurulması konusunda ilk önemli ve somut girişimde bulunulmuřtur¹. Fransa, ezeli düşmanı Almanya'nın yeniden güçlenmesi pahasına da olsa kurulmasını düşündüğü Avrupa Siyasi Birliği'nin ancak, maddi bir dayanışma meydana getirecek somut kuruluşlar ve iktisadi gelişmeyi sağlayacak ortak temeller üstünde inşaa edilebileceğinin farkındaydı. Bunun için de önce "Kömür ve Çelik" üretimini, daha sonra bütün mal alışverişlerini kapsayacak bir "Ortak Pazar"ın kurulması fikrini ortaya atarak geliştirmeye çalıřmıřtır².

1951 yılında Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg, Paris'te imzaladıkları bir Antlaşma ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurmuşlardır. AKÇT ile devletler, tarihte ilk defa, kendi iradeleri ile ulusal egemenliklerinin bir kısmını uluslar üstü bir kuruma devr etmişlerdir. Kömür ve çelik sektöründe başlayan bu ekonomik entegrasyon Avrupa'da sürekli barışın sağlanmasının ilk adımı olmuş ve bugünkü Avrupa Birliği'nin temeli böylece atılmıştır.

¹ Werner UNGERER, "On The Way To European Union" içinde, Joerg Monar & Werner Ungerer & Wolfgang Wessels, The Maastricht Treaty on European Union, European Interuniversity Press, 1993, Brussels, 23.

² İzzettin DOĞAN, Türk Anayasa Düzeni'nin Avrupa Toplulukları Hukuk Düzeniyle Bütünleşmesi Sorunu, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979, s.9.

Avrupa Birliği oluşumunun tarihsel gelişim ve büyümesi şöyle olmuştur. 25.03.1957 tarihli Roma Antlaşması ile, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuş olup 30 yıl boyunca varlığını sürdürmüştür.¹ Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması (Avrupa Toplulukları için tek bir Konsey ve tek bir Komisyon kuran Antlaşma) ile, üç ayrı Avrupa Topluluğu'nun (Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) yürütme organları birleştirilmiştir. Her Toplulukta ayrı ayrı bulunan Konsey ve Komisyonlar her üç Topluluk için bire indirilmiřtir³. Kurumsal yapıyı düzenleme ve yetkilerini genişletme yolu ile Topluluğu'nun yapısında önemli sayıda değişiklik yapan Avrupa Tek Senedi 1986 yılında imzalanmış ve 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe girmiřtir⁴. 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması'nın Kasım 1993'te yürürlüğe girmesi ile Topluluk "Avrupa Birliği" adını almıştır. Böylelikle ekonomik, siyasal ve parasal birliğin ilk adımı oluşturulmuştur.

Avrupa Birliğinin entegrasyonunu ilgilendiren birçok konuda yeni kararların alındığı Amsterdam Antlaşması 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanmış ve 01 Mayıs 1999'da yürürlüğe girmiştir. Antlaşma ile istihdamın arttırılması, AB yurttaşlık haklarının birliğin merkezine yerleştirilmesi, hareket serbestisi ile ilgili kısıtların tamamen kaldırılması, Avrupa'nın uluslararası alanda güçlü bir duruma gelmesi ve Birliğin kurumlarını güçlendirme amaçlanmıştır.⁵ 1 şubat 2003 'de yürürlüğe giren Nice Antlaşması ile genişleme sonrası AB Kurumlarının yeni şekli belirlenmiřtir⁶.

Avrupa Birliği'nin hedeflediği bütünleşme sürecini güvence altına alarak, son genişleme dalgası ile ortaya çıkan sorunların çözümünde kilit bir rol üstlenmesi beklenen, 25 Ekim 2004 tarihinde Birlik üyesi ölkeler tarafından Roma'da imzalanan Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturma

³ <http://uiportal.net/ABsozluk/b.html> (erişim), 20.04.2010

⁴ Stephen WEATHERLL, Paul BEAUMONT, **European Union Law**, Third Edition, Penguin Books, London, 1999, s.3.

⁵ Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, **Avrupa Birliği Hukuku**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2006, s.40,41

⁶ Bozkurt, Özcan, Kökta.ř, **a.g.e.**, s.43.

Antlaşması, 2005 yılında Fransa ve Hollanda'da gerçekleştirilen referandumların olumsuz sonuçlanması nedeniyle yürürlüğe girememiştir⁷.

AB üyesi yirmi yedi ülkenin devlet ve hükümet başkanları tarafından 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği için yeni bir hukuki temel öngörmektedir. Birlik organlarını daha şeffaf ve etkili bir duruma getirme, Birliğin aldığı kararların demokratik meşruiyetini artırma ve temel hakların Birlik alanında korunması konusunda iyileştirmeler sağlama, Lizbon Reform Antlaşması'nın erişmek istediği en önemli hedeflerdir. Bu bakımdan Lizbon Antlaşması, olumsuz neticelenen referandalardan dolayı yürürlüğe giremeyen Avrupa Birliği Anayasa Antlaşması ile aynı amaçlara yönelmekte olup, içerik bakımından da Avrupa Birliği Anayasa Antlaşması ile önemli ölçüde örtüşmektedir⁸.

Birliğin kurumsal yapısı ile ilgili reform talepleri, genişleme politikası ve Avrupa Birliği Antlaşması sonrasında getirilen üç sütunlu yapı ile ortaya çıkmıştır. Birlik, Topluluklardan oluşan birinci sütun, ortak dış ve güvenlik politikasından oluşan ikinci sütun, adalet ve içişleri alanından oluşan üçüncü sütun ile yeni bir yapılanmaya gitmiştir. Entegrasyonun yeni bir boyut kazandığı bu yapılanmada, ikinci ve üçüncü sütunlarda daha çok "hükümetlerarası" işbirliği, ekonomik birlik hedefini yansıtan birinci sütunda ise "ulusüstü" bir oluşum söz konusudur.

Farklı Avrupa devletlerini, benimsenen demokrasi, piyasa ekonomisi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi değerler etrafında bir araya getiren Avrupa Birliği, oluşturduğu entegrasyon modelini sağlam bir kurumsal yapıyla geliştirmeyi hedeflemiştir. Çok uluslu bütünleşme modelini, üyelerinin bazı egemenlik yetkilerini Birlik kurumlarına devretmeleriyle şekillenen uluslar üstü bir bütünleşme yaklaşımı ile pekiştiren Birlik, elde ettiği başarı sonrasında bütün Avrupa için bir model olmuş ve başlangıçta sadece altı devlet ile

⁷ Dr. Ahmet M. GÜNEŞ, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, 2008, c. XII, 2008, s.1,2

⁸ GÜNEŞ, a.g.y., s.1

başlayan bu süreç hem sayı hem de nitelik bakımından bir çok değişikliklerden geçerek şu an 27 üyeye ulaşmıştır.

Avrupa Toplulukları kurucu antlaşmaları, bağımsız devletler arasında imzalanmış uluslararası antlaşmalardır. Bu anlamda Toplulukların uluslararası hukuk teknikleri kullanılarak kurulduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Avrupa Birliği üyesi devletlerin egemenlikleri kalkmamış ama önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. İşte bu noktada devletler üstülük niteliğinin en belirgin özelliği kendini belli etmektedir.

Birlik hukukunun gelişmesi ve yerleşmesinde yaşamsal rol oynayan hiç şüphesiz topluluğun yargı organı olan Avrupa Birliği Adalet Divanı ve onun nezdinde iş yükünü hafifletme maksatlı kurulan yardımcısı Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesidir.

Yetkilerini, nihai amaç olan birliğin bütünleşmesi perspektifinde kullanan Adalet Divanı'nı ve bu bağlamda İlk Derece Mahkemesi'ni tanımak Birliğin uzun ve sancılı bütünleşme sürecini, Avrupa Birliği Hukuku'nun ve Yargı organlarının bunun sağlanmasındaki rolünü kavramak bakımından önemlidir. Bu amaçla "Avrupa Birliği Adalet Divanı Yargılama Süreci " tez konusu olarak seçilmiştir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı nezdinde yargılama sürecini incelediğim bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öncelikle diğer bölümlerin ve Adalet Divanı'nın daha iyi anlaşılabilmesi ve ışık tutması amacıyla Birlik Hukuku kavramı, nitelikleri, özellikleri, ulusal hukukla bağlantıları ve kaynakları bakımından irdelenecek akabinde Adalet Divanı'nın oluşumu ve yapılanması incelenmiştir.

Adalet Divanı'nın kuruluşu ve önemine değinildikten sonra Divan'da görev yapan hakimlerin, raportör hakimlerin, hukuk sözcülerinin, Divan Başkanının, Divan Başkanının ve Hukuk Dairelerinin Divanın yapılanması bakımından görevleri, yetkileri ve yargılama sürecindeki rolleri çalışma konusu yapılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünü ise en can alıcı bölüm olan Adalet Divanının Yargılama Süreci oluşturmaktadır. Bu hususta öncelikle Divan'ın yargılama yetkisinden bahsedilecek olup sonra Divan önünde dava açabilmek için hangi süreçlerin, izlenmesi gerektiği incelenecektir. Yargılama sürecini oluşturan yazılı, sözlü aşamalar, hazırlık soruşturmaları ve karar aşamasında uygulanması gereken prosedürün detaylı olarak anlatımıyla beraber, yargılamanın diğer doneleri olan bilirkişi incelemeleri, çalışma dili, yasal yardım, tarafların temsili, davaya müdahale, adli yardım konuları ele alınacaktır. Bölümü bitirirken Divan Kararlarına karşı başvuru yollarının ne derece ve hangi koşullar altında mümkün olup olmadığını belirtmek maksatlı olarak açıklamalar yapılmıştır. Bu bölüm de ekseriyetle Divan Statüsü ve Divan Usul Kurallarından faydalanılmıştır.

Üçüncü ve çalışmamın son kısmında ayrı bir yapılanma sergilemesine rağmen müstakilen Divan'ın yargılama sürecinin bir parçası olan ve bilakis Divan'a yardımcı maksatlı kurulan İlk Derece Mahkemesi yer almaktadır. İlk Derece Mahkemesi kuruluş amacı, gerekliliği, personeli, oluşumu, yargı yetkisi, görevleri ve yargılama sürecinin Divan önündeki süreç ile benzer ve farklı noktalarına değinilerek anlatılmış, Divan ile arasındaki yetki uyumsuzluklarından bahsedilerek İlk Derece Mahkemesi Kararlarının Adalet Divanı nezdindeki temyiz süreci hakkında bilgiler verilmiştir.

Bir Avrupa ülkesi olan ve AB adaylığı söz konusu ülkemizde, Avrupa Birliği Adalet Divanı nezdinde yargılama yapılmasının sağlanmasının Türk insanı ve Türk şirketlerinin AB çerçevesinde maruz kalabilecekleri haksız durumlara karşı mücadelesini kolaylaştıracağı düşünüldükçe bu çalışma hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNİN HUKUKİ YAPISI VE ABAD'IN OLUŞUMU

I. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNUN NİTELİKLERİ

Hukuk düzeni farklı hukuk kurallarının boşluk kalmaksızın bir araya gelerek bir sistem kurmaları olarak tanımlanmaktadır⁹. Avrupa Birliğinde uygulanan hukuk, genellikle üç topluluk Antlaşmasının kuruluş, işleyiş, üye ve üye olmayan devletler ile ilişkileri ve Topluluk içi politikalar üzerine kurulmuştur. Bu temeller üzerine kurulu olan hukuka da birlik hukuku adı verilmektedir¹⁰. Birlik hukukunun değişik yönü, üye devlet hukuklarının üstünde yer alması ve onlarla bütünleşmek zorunda olmasının yanı sıra, ayrı bir varlık olarak yapılandırılmış bulunmasıdır. Bu doğrultuda, Birliğin özgül nitelikteki hukuku için kullanılabilecek en iyi terim “Bütünleşme Hukuku”dur¹¹.

Avrupa Birliği Hukuku olarak tanımlanan yapı, aslında Birlik Antlaşmaları olarak bilinen düzenleyici kurallar temel alınarak oluşturulmuş bir çerçevedir.

Bu çerçevenin sınırı elbette ki üye devletlerin iradeleri sonucu çizilmiştir. Ancak sınır çizildikten sonra, bu alan içindeki tasarruflarda üye devletler Birlik Antlaşmalarına uygun hareket etmek zorunda kalmışlardır. Bu zorunluluk Birlik Antlaşmaları çerçevesinde oluşturulan, Adalet Divanı'nın yorumları ile devamlı gelişen bir çizgi izlemiştir.

Birlik Antlaşmalarının oluşturduğu hukuki yapı ve amaç göz önüne alındığında, kendi hukuksal sistemini oluşturmak ve kapsama alanı içine giren tasarruflar için uyulması gereken üst normu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu üç Antlaşmaya, anayasal bir niteliğin düzenlediği alan itibarıyla

⁹ Mehmet Emin Akgül, *Avrupa Birliği Adalet Divanının Yargı Yetkisi*, Ankara, Yetkin Basımevi, 2008, s.30.

¹⁰ Ünal Tekinalp, *Topluluk Hukuku Kaynakları ve Özellikleri*, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2000, s.30.

¹¹ Ayşe Işıl Karakaş, *Avrupa Topluluğu Hukuk Düzeni ve Ulus Devlet Egemenliği*, İstanbul, Der Yayınevi, 2001, s.34.

yakıştıracılabileceği fikri güç kazanmaktadır. Bu yapı kendi sorumluluk sahasında, Birlik Antlaşmaları, bunların yorumu ve uygulanması, amaca uygun hukuksal ilkeler ve Divan kararları ile kendine uyan bir hukuk düzenini de ortaya çıkarmıştır ¹².

Birlik hukukunun uygulanması, genelde üye devletler ile Birlik makamları arasında paylaşılan bir sorumluluk alanında gerçekleşir. Bu nedenle Birlik hukukunun gerektiği gibi ve etkili uygulanması, üye devletlerin bu çerçevede gereken bağlılığı her zaman aynı şekilde göstermemeleri sebebiyle, mümkün olmayabilmektedir. Özellikle Birlik hukukunu gerektiği gibi uygulamanın kendi ulusal menfaatleri ile bağdaşmadığını düşündükleri durumlarda üye devletler, Birlik hukukundan kaynaklanan bir takım yükümlölüklerini ihlal edebilmektedirler.

A. Birlik Hukukunun Uluslarüstü Niteliği

Avrupa Birliği Hukukunun nasıl bir nitelik taşıdığı hususunda hala fikir birliğine varılamamıştır.

AB Hukuk düzenini Federal Devlet Hukuk düzeni olarak nitelendirenlerin yanı sıra iç kamu hukuku tekniğine dayalı kendisine özgü karakteriyle yepyeni bir hukuk düzeni yönünde görüşlerde mevcuttur ¹³.

Toplulukların siyasal hedefleri, organlarının görev ve yetki alanlarının genişliği ve bunlarla Federal Devletler arasındaki yapısal benzerlik Federal Devlete ilişkin hukuk kurallarının bunlara da uygulanması düşüncesinin dayanağını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra AB'nin ulusal bir devlette bulunması gereken siyasal ve sosyolojik niteliklere sahip olmaması nedeniyle devlet sayılması da mümkün değildir. Bu yüzden AB tek bir hukuk düzeni

¹² Akgöl, a.g. e., s.31,32.

¹³ Haluk Günuğur, **Avrupa Topluluğu Hukuku**, Ankara, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayınları Bilim Serisi, 199, s.13.

içerisinde yer alan bir yapılanma oluştursa dahi, bu oluşuma Federal Devlet gözüyle bakılamamaktadır¹⁴.

AB bir uluslar arası örgüt olduğu gibi, AB Hukuku da uluslar üstü bir hukuktur. Uluslar üstücülük, üyelere merkeze doğru işleyen bir karar alma yapısıdır. Üyeler uluslar üstü kararı ya kabul etmek ya da sistemden çekilmek zorundadırlar. Avrupa Birliği'nde de bu yapı uluslar arasıcilık ile birlikte yürütölmeye çalışılmaktadır.

Birlik hukukunun üstünlüğü prensibi, üye devlet hukukunun üstünde egemenlik tanımına ve yetkisine üstün bir alan yaratmakta ise de üye devlet hukuk sistemi içinde Birlik hukuk sisteminin etkili olması, üye devlet hukuk sistemine bağılı bir konudur. Üye devlet hukuk sistemi, Birlik hukuk kuralının Birlik Hukuk sistemi içinde doğrudan etkiye sahip olması durumunda iç hukukta da doğrudan etkili olmasına müsaade edecektir. Birlik hukukunun etkili olması iç hukuk tarafından sağlanmışır. Bu durumda üye devletlerin egemenlik hakları da dokunulmamış olarak kalacaktır. Almanya gibi bazı ölkeler Birlik hukukunun üstünlüğü ilkesini anayasalarının belirli maddelerinin üzerinde tanımışlardır¹⁵.

Birlik hukuk sisteminin üstünlüğü ilkesi Birlik Antlaşmalarının yasama, yürütme ve yargı organlarını bağlar nitelikte olduğu üye devletlerdeki tüm kurumların Birlik hukukuna uygun davranmak zorunda oldukları ve Birlik Hukukunun milli hukuk için bir alternatif değil onun üstünde bir yapı teşkil ettiğidir¹⁶. Adalet Divanı'nın bu prensipteki genel gerekçesi de Birlik Antlaşmalarının amacı ve ruhudur. Üye devletler bağımsız iradeleri ile bu antlaşmayı imzalarken, kurulan hukuka saygı göstereceklerini de vaat etmişler ve Antlaşma ile ortaya çıkan kurumların tasarrufları üye devletlerin kararları karşısında öncelik taşımazsa Birliğin devamı da imkânsız hale gelecektir. Bu sebeple uygulamada sağlanacak yeksenaklık çok önemlidir.

¹⁴ Ali Ölkü Azrak, **Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları**, İstanbul, İ.Ü.S.B.F. Yayınları No:8, 19823 s.33.

¹⁵ Akgöl, a.g. e., s.38.

¹⁶ Attila ÖZER, **Anayasa Hukuku Genel İlkeler**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s.66.

ABAD tek başına uygulamada birliği sağlayacak bir güce sahip değildir. Birlik amacını ancak Birlik hukukunun üstünlüğü prensibi ile gerçekleştirebilir¹⁷.

Birlik hukuk düzeninin varlığı bakımından temel önemde olan, Birlik hukukunun önceliği ilkesine bazı üye devletlerin karşı çıkmasına rağmen, Avrupa Birliği Adalet Divanı “Costa–ENEL” davasında, Birlik hukuku ile Ulusal hukuk arasındaki ilişki açısından iki önemli gözlemde bulunmuştur¹⁸.

1- Üye devletler, kendileri tarafından kurulmuş bir topluluğa kesinlikle egemenlik haklarını devretmişlerdir. Dolayısıyla, bu süreci daha sonra, Birlik kavramı ile bağdaşmayan tek taraflı tedbirler yoluyla geriye çeviremezler¹⁹.

2- Hiçbir üye devletin, Birlik çapında tekdüze ve genel bir tarzda geçerli bir sistem olarak Birlik hukukunun statüsünü sorgulayamaz.

Buradan Antlaşmalara uygun olarak oluşturulan olan Birlik hukukunun, üye devletlerin ona aykırı herhangi bir mevzuatı üzerinde öncelik hakkına sahip olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Birlik hukuku daha eski olan ulusal hukuktan daha üstün olmanın yanı sıra, daha sonra kabul edilen yasalar üzerinde sınırlayıcı bir etkiye sahiptir. Bu öncelik kuralının hukuki sonucu olarak, iki sistem arasında bir çatışma olduğunda, Birlik hukukuna aykırı olan ulusal yasa geçerli olmaktan çıkar. İç hukukta yapılacak yeni düzenlemenin de Birlik hukukuyla uyumlu olması gerekir²⁰.

“Costa ve ENEL” davasında verdiği kararda, Divan, İtalyan elektrik sektörünün devletleştirilmesini sorgulamamış, fakat Birlik hukukunun, ulusal hukuk üzerindeki üstünlüğünü hayli belirgin bir şekilde vurgulamıştır²¹.

Birlik antlaşmalarının hiçbir yerinde Birliğin uluslar üstü bir örgüt olduğu yolunda herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Ancak, antlaşmaların genel

¹⁷ Enver Bozkurt ,Mehmet Özcan, Arif Köktaş, **Avrupa Birliği Hukuku**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2006, s.179.

¹⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0231:0271:EN:PDF> (erişim)23.06.2010.

¹⁹ Şeref Ünal, **Avrupa Birliği Hukukuna Giriş**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2007, s.89-90.;

²⁰ Ünal, **a.g.e.**, s.90.

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0231:0271:EN:PDF> (erişim)23.06.2010.

niteliği ve kimi hükümlerinin yapısı, bizleri AB'nin uluslarüstü bir kuruluş olduğunu kabule zorlamaktadır.

B. Birlik Hukukunun Üye Devletlerde Uygulanması

Avrupa Birliği Hukukunun en karmaşık yönü üye devletlerde uygulanma aşamasıdır. Teoride AB Hukuku üye devletlerin iç hukuku sayılmaktadır. Bu durum AB Hukukunu uluslar arası hukuktan ayırır. AET'yi kuran antlaşmanın tüzük çıkarma yetkisi verdiği alanlarda, ulusal devletler yetkilerini kaybederler. Roma Anlaşmasının 189 ncu maddesine göre tüzükler, genel anlamda geçerliliğe sahiptir. Tüzükler tümüyle bağlayıcıdır ve her üye devlette doğrudan geçerlidir. Birlik üyesi ülkeler kimi alanlarda karar alma yetkisini AB kurumlarına devretmişlerdir. Konsey tüzüğünün AB Resmi gazetesinde yayınlanması ile bu yeni düzenleme bütün üye devletlerin yasama, yürütme ve yargı organları için doğrudan doğruya ve kayıtsız bağlayıcılık kazanmaktadır. Bu durumda üye ülkeler tarafından uygulanacak hukuk önemli ölçüde uluslar üstü merciler tarafından oluşturulmaktadır. Bu durum üye hükümetlerin karar alma sürecinde etkin olabildiklerini ortaya koyar. Buna karşın, Konsey kararları çoğunluk oyuyla alındığı için, karara karşı olanlar bakımından da bağlayıcıdır. Tüzüklerin doğrudan uygulanmaları üye ülke vatandaşlarının doğrudan doğruya AB hukukuna atıf yapmalarına neden olur.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, çeşitli kararlarında, tüzüklerin dışında kalan ve anlaşma kapsamında yer alan hükümlerin doğrudan uygulanabileceğine karar vermiştir. AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı anlaşmalar da aynı kapsamdadır. AB antlaşmasının 300 ncü maddesi Birliğin uluslararası örgütler ya da üye olmayan ülkelerle yapacağı antlaşmalarda izleyeceği yöntemden bahsetmektedir.

Birliği bağlayan bu tür antlaşmalar, Birlik kurumlarının tasarruflarından hiyerarşi olarak önde gelmektedir.

Bu nedenle birlik ikincil düzenlemeleri bu antlaşmalara uygun olarak yorumlanmalıdır. Ancak Divan'ın çeşitli kararlarında zaman zaman çelişkiler olduğu da gözden kaçmamaktadır.

1987 tarihli Demirel davasında Divan, Türkiye ile AB arasında 1963'de imzalanan Ankara Anlaşması ve 1970 tarihli katma protokolde yer alan hükümlerin doğrudan doğruya uygulanamayacağı yönünde karar vermiştir²². Divan kararında gerekçe olarak, işçilerin dolaşımı konusunda hükümlerin yeterli açıklık taşımadığını, esas itibarıyla program mahiyetinde olduğunu belirtilmiştir. Bu karar gerek Türkiye'de gerekse AB'de büyük tartışmalara neden olmuştur. 1990 tarihli Sevince davasında ise Divan, Türkiye-AB anlaşmasına dayanarak kurulan Ortaklık Konseyinin iki kararının doğrudan doğruya uygulanabileceğine karar vermiştir²³. Bu karara göre, AB üyesi bir ülkede sözleşmeli olarak beş yıl çalışan Türk işçisi, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ikamet izni kazanmakta ve çalışma hakkı elde etmektedir.

ABAD bu kararlarında, ABAD'ın hukuki denetiminin ulusal hukukun geçerli olduğu alanları kapsamadığını, böyle bir hukuksal denetimin ulusal mahkemeler tarafından ilgili ulusal hukuk esaslarına ve uluslararası hukuka göre yapılacağını, ulusal yasama organının alanına giren bir ulusal kanunun sözleşme ile uyuşmadığını denetleyemeyeceğini ortaya koymuştur²⁴.

Demirel kararında ise, Birlik içerisinde yaşayan Türk işçilerinin ailelerinin birleştirilmesi konusunda bir Birlik hukuku normunun bulunmadığını, ABAD'a açılan davada tartışmalı ulusal düzenlemenin Birlik normunun icrasına yönelik olmadığını belirtmek suretiyle zımnen de olsa Birlik hukukunun icrasına yönelik ulusal düzenlemelerin Birlik hukuku tarafından tanınan temel hakların temini alanına girdiğini kabul etmiştir²⁵.

²² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61986J0012:EN:HTML>, (erişim) 23.06.2010

²³ http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61989J0192, (erişim) 23.06.2010

²⁴ Penelope Kent, **Law of the European Union**, Third Edition, Pearson Education Limited, 2001, s.102.

²⁵ Kent, **a.g.m.**, 103.

Bir ulusal düzenlemeyle temel haklara istisna getirilmesi halinde bu istisnanın Birlik hukuk düzeninde tanınan temel haklarla uyum içinde olması gerekmektedir.

Ulusal düzenleme, Birlik hukuku çerçevesinde ihdas edilmişse, artık Birlik hukuk düzeninin uygulama alanına girdiğinden konuyu kendisine arz eden ulusal mahkemeye ön karar prosedürü yorum kriterlerini verecektir²⁶. Birlik hukukunun bir parçasıdır. Üye devletlerin Birlik hukuk düzeni ile uyumlu olarak yaptıkları ulusal düzenlemeler ABAD tarafından Sözleşmeye uygunluk yönünden denetlenebilir. Sözleşme de Birlik hukukunun bir parçası olduğuna göre, Birlik hukukunun önceliği prensibi onun için de geçerlidir. Birlik kararlarında açık olmayan durum, Sözleşme hükümlerinin Birlik hukuku alanında her halükarda doğrudan sonuçlarını gösterip göstermeyeceğidir.

C. Birlik Hukuku ile Ulusal Hukuk Arasındaki İşbirliği

Birlik hukuku ile ulusal hukuk arasındaki işbirliği ilişkisi, iki sistemin birbirini karşılıklı olarak tamamladığı alanlarda kendini gösterir. AB-A'nın 5. maddesi oldukça açıktır. Maddede; "Üye Devletler bu Antlaşma'dan kaynaklanan ya da Birlik kurumlarının tasarruflarından doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamak üzere genel ya da özel her türlü uygun önlemi alırlar". "Bu Antlaşma'nın hedeflerine ulaşılmasını tehlikeye sokabilecek her türlü önlemden sakınırlar." denmektedir. Bu genel ilke, Birlik hukuk düzeninin, Birliğin kuruluşuyla amaçlanan hedeflere tek başına ulaşamayacağının açıklamasıdır. Birlik Hukuku, ulusal hukuk sistemleri gibi kapalı bir sistem değildir; işleyebilmesi için ulusal sistemlerin desteğine ihtiyacı vardır²⁷. O nedenle Üye Devletlerin bütün kurumları, Birliğin "yabancı" bir sistem olmadığını, Üye Devletler ile Birlik kurumlarının ortak hedeflerine erişmek için aralarında kopmaz bağlar kurduklarını kabul etmelidir. AB sadece bir çıkar

²⁶ Gülören Tekinalp- Ünal Tekinalp, **Avrupa Birliği Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2000, s.49.

²⁷ Karakaş, **a.g.e.**, s.33.

topluluğu değildir; aynı zamanda ve her şeyden önce bir dayanışma topluluğudur.

Dolayısıyla ulusal makamlar sadece Birlik antlaşmalarına ve ikincil mevzuata riayet etmekle yükümlü değildir; aynı zamanda bunları uygulamak ve canlı kılmak zorundadırlar²⁸. AB hukuk düzeni ile ulusal hukuk düzenleri arasındaki sıkı ilişkinin ve tamamlayıcılığının en önde gelen örneği, yönerge mekanizmasıdır. Bir yönergenin bağlayıcılığı, üye devletlerin yönelmesi öngörülen hedefle sınırlıdır; bu hedefe ulusal hukuk düzeni aracılığıyla nasıl ve hangi araçlarla ulaşılacağını belirlemek Üye Devlet'lerin kendilerine düşer. Yargı alanında iki sistem arasındaki bağı kuran, AB-A' nın 177. maddesinin öngördüğü "ara kararı" mekanizmasıdır²⁹. Bu mekanizma uyarınca Birlik hukukunun yorumu ve uygulanabilirliği konusunda ulusal mahkemeler Adalet Divanı'na başvurabilirler ve bazı durumlarda da başvurmak zorundadırlar. Adalet Divanı'nın vereceği hüküm ulusal mahkemelerin baktığı uyuşmazlıkların çözümünde belirleyici rol oynayabilir. Üye Devletlerin mahkemeleri Birlik hukukuna riayet etmek ve onu uygulamak zorunda oldukları gibi Birlik Hukukunu yorumlamak ve uygulanabilirliği konusunda görüş bildirmekte münhasıran Adalet Divanı'nın yetki alanı içindedir.

Birlik hukuku ile ulusal hukuk arasındaki karşılıklı bağımlılık, Birlik hukukundaki bazı boşlukların doldurulması gerektiğinde daha da öne çıkar. Birlik hukuku, içerdği hükümlerin eksiklerini giderebilmek söz konusu olduğunda, Üye Devletlerin hukuk sistemlerindeki mevcut düzenlemelere atıfta bulunabilmektedir. Dolayısıyla bir noktadan sonra Birlik hukukunun ilgili düzenlemelerinin nasıl ele alınacağı ulusal düzenlemelere tabidir³⁰. Bunun bir örneği AB-A'nın 192. Maddesinde görülebilir. İlgili madde şu şekildedir; "Konsey'in ya da Komisyon'un, Üye Devletler dışında, şahıslara parasal bir

²⁸ Ahmet Anıl Örnek, **Avrupa Topluluğu Adalet Divanının Bakmakla Yükümlü Olduğu Dava Türleri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.20

²⁹ A. Füsun Arsava, **Avrupa Birliğinin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Süreci**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1991, s.16

³⁰ Tuğrul Arat, **Topluluklarda Yargı Denetimi**, Danıştay Yayınları, Yayın No:49, Ankara 1990, s.119-120

yükümlülük getiren kararları zorunlu olarak yürürlüğe girer". "Yürütme zorunluluğu, hangi Üye Devlet'in sınırları içinde gerçekleşiyorsa onun hukuk usulü kurallarına göre yerine getirilir. . ." Bu ilke, yürütme kurallarını Birlik Hukukunun kendisinin tanımlamadığı her türlü yükümlülük için geçerlidir. Bunun gibi durumların tümünde ulusal makamlar Birlik hukukunu ulusal hukukun usuli ve maddi hükümleri uyarınca uygularlar. Ne var ki bu ilke de şu koşula tabidir: Birlik Hukukunun tek örnek biçimde uygulanması sağlanmalıdır, çünkü yurttaşların ve firmaların farklı muameleye uğramasından kaçınmak gerekir³¹.

II. BİRLİK HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Birlik hukukunun kaynakları, asli ve ikincil kaynaklar olarak ikiye ayrılabilir.

A. Asli Kaynaklar

1. Kurucu Antlaşmalar

Birlik hukukunun asli kaynakları 1951 tarihli Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması, 1957 tarihli Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması, 1957 tarihli Avrupa Atom Enerjisi Antlaşması'dır. Bu Antlaşmalardan ikisi sektörel bazda bütünleşmeyi öngörmesine karşılık Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması ile üye devlet ekonomilerinin tümünde bir bütünleşme hedeflenmiştir. Kurucu Antlaşmaların ekleri ve Protokolleri de Antlaşmalara dahil edilmelidir. Örneğin Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Statüsüne ilişkin Protokol Avrupa Birliği Antlaşmasının metnine dahildir³².

Adalet Divanı, Birliği kuran üç Antlaşmada da ayrı ayrı düzenlenmiş; daha sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması ile aynı tarihte

³¹ Arat, **a.g.e.**,s.120

³² Deniz Kızılsümer, **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1996.

imzalanan Avrupa Topluluklarının Bazı Ortak Kurumlarına Dair Sözleşme ile her üç topluluk için ortak bir Adalet Divanı oluşturulmuştur.

3 Mart 1959'da kabul edilen Adalet Divanı Usul Kuralları, üç Topluluğun Adalet Divanı'na ilişkin ortak hükümlerini kapsamakla beraber Adalet Divanı Usul Kurallarında, her Topluluğun Kurucu Antlaşmasına göre farklılık gösteren hususlar ayrıca düzenlenmektedir.

2. Kurucu Antlaşmalarda Değişiklik Yapan Antlaşmalar

AB Kurucu Antlaşmalarında birçok kez önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunlar:

1. Füzyon Antlaşması (1965 tarihli)
2. 1970 ve 1975 tarihli Bütçe Antlaşması
3. Avrupa Tek Senedi (1986)
4. Yeni Üyelerin kabulüne dair antlaşmalar
5. Avrupa Birliği Antlaşması (1992)
6. Amsterdam Antlaşması (1997)
7. Nice Antlaşması (2001)
8. Lizbon Antlaşması (2007)

Bu Antlaşmaların kurucu antlaşmaların yerini alması söz konusu olmamakla beraber; doğrudan kurucu antlaşmaların madde metinlerinde değişiklikler yapmışlardır. Özellikle Avrupa Tek Senedi Antlaşması, Avrupa Birliği Antlaşması, Amsterdam ve Nice Antlaşmaları esas olarak düzenleyici niteliktedirler. Avrupa Tek Senedi ile İlk Derece Mahkemesinin kurulması konusunda Avrupa Birliği Konseyi'ne yetki verilmiştir. Avrupa Birliği Antlaşması ile Divanın Yetkileri genişletilmiş, Amsterdam Antlaşması ile birlik hukukunun tekliğini sağlayan hukuki mekanizmalar güçlendirilmiştir.

B. İkincil Kaynaklar

AB Kurumlarına yine kurucu Antlaşmalarla bazı ikincil düzenlemeler de bulunma imkanı sağlanmıştır. Birlik organlarının kurucu Antlaşmalardan aldıkları yetki ile Birlik amaçları doğrultusunda bir nevi yasama yetkisi kullanarak düzenleyici işlem yapma yetkisi verilmiştir. Bunlar ikincil kaynaklar olarak adlandırılabilir.

1. Tüzükler

AB Antlaşmasında bahsedildiği üzere tüzüklerin bir bütün olarak bağlayıcılıkları söz konusudur ve üye devletlerde doğrudan uygulanırlar. Tüzükleri diğer Birlik tasarruflarından genel uygulama kriteri ayırır. Tüzüklerin 3 temel özelliği olduğu kabul edilmektedir. Bunlar; “genel bir uygulamaya sahip olma”, “bütün yönleriyle bağlayıcı olma” ve “doğrudan uygulanabilme”dir. Tüzüğün doğrudan uygulanabilmesi, en kısa anlatımıyla, üye devlet hukuk düzenlerine dahil olabilmesi için ulusal makamların olumlu ya da olumsuz herhangi bir işlemine ihtiyaç göstermemesi olarak ifade edilebilir.³³ “Doğrudan uygulanabilme” özelliği tüzüğün hukuki yapı ve etkisinin incelenmesinde temel unsuru oluşturmaktadır. Birliğin diğer işlem türleri için, “doğrudan uygulanabilme” özelliği öngörülmemiştir. Bu bakımdan tüzük, üye devlet hukuklarına etki bakımından kıyaslandığında, diğer Birlik işlemlerinden daha etkili ve güçlüdür.

Tüzüklerin doğrudan uygulanabilme özelliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesinde Birlik hukukunda üstlendiği işlev açıklayıcı olacaktır. Topluluğun bir Birlik haline gelmesinden önce, kurucular, hedefledikleri üye devletler arasında her alanda gelişen tam bir bütünleşmeyi, öncelikle daha teknik ve farklılıkların giderilmesinin siyasal alana göre nispeten daha kolay olduğu ekonomik alanda öngörmüş, bu alanda bir yakınlaşmadan sonra, siyasi birlik inşasına başlamışlardır. Birlik söz konusu amacını gerçekleştirmede ihtiyacı olan şey, Birlik hukuk düzeninin etkili bir işleyişe

³³ Günuğur, a.g.e, s.203.

sahip olması ve gereken alanlarda üye devlet hukuklarını kendi normlarına göre şekillendirebilmeleridir. Bu anlayışla, Birliğin yapılanması, işleyişin daha çok Birlik kurumlarının tasarruflarına bırakıldığı bir şekilde oluşturulmuş ve “Tüzük” Birlik kurumlarına üye devlet hukuklarında “doğrudan düzenleme yapabilme” imkanı veren bir işlem türü olarak kurucu Antlaşmalarda düzenlenmiştir³⁴. Tüzük, Birlik hukukunun üye devlet hukuklarına en ileri müdahale şekli olan “yerine geçebilme” özelliğiyle, Birlik organlarının elindeki en kuvvetli araç olmuştur.

Üye Devletler, Tüzükleri bir bütün olarak uygulamalıdır. Yalnızca belli bazı hükümlerini uygulayarak, tüzükten beklenen amacın gerçekleştiği ileri sürülemez.

Devletler hukukunun genel prensiplerine göre, uluslararası bir normun iç hukuka dahil olabilmesi için bir transformasyon işlemi gerekmektedir. Teorik olarak, tüzüğün de, iç hukuklarda etki ve sonuçlarını doğurması için, bu tür bir işlemin gerekli olduğu söylenebilir. Fakat, Birliğin amaçları ve tüzüğün bu amaçlar dahilinde gördüğü işlev değerlendirildiğinde bu yaklaşım doğru ve uygun olmayabilmektedir. Tüzüklerin iç hukukta etkili olmaları üye devletlerin bir onay işlemine bağlı tutulursa, bu Birliğin varoluş nedeniyle bağdaşmayacaktır. Çünkü üye devletler arasında istenen bütünleşme, tek tek üye devletlerin takdirine bırakılarak gerçekleştirilen bir hedef değildir.

Uygulamada Birlik organları bir çok tüzük çıkarmaktadır. Bunların her birinin ulusal hukuklarda uygulanabilmesi, iç hukuka aktarılmaları şartına bağlanırsa, bu durum tüzüklerin işlevsiz kalmaları sonucunu doğuracaktır. Tüzüğün “doğrudan uygulanma” özelliğinin etkisi bu noktada ortaya çıkmakta ve tüzükler doğrudan doğruya iç hukukun bir parçası olabilmektedir.

AB Antlaşması’nın 254’ncü maddesine göre Tüzükler, Birlik Resmi Gazetesinde yayımlanır ve ayrıca bir tarih belirlenmemişse yayımlandıktan yirmi gün sonra yürürlüğe girerler.

³⁴ Günuğur, a.g.e, s.204.

2. Yönergeler

Yönergeler, şekil ve yöntem bakımından yetkiyi ulusal kurumlara bırakarak, yöneldiği devletleri varılacak sonuçlar bakımından bağlamaktadırlar. Yönelindikleri üye devletleri yalnızca ulaşılması hedeflenen konuyla ilgili bağlarken, doğrudan uygulanmaları söz konusu değildir. Yönergelerde belirlenen amaca ulaşmak için üye devletler iç hukuklarında çeşitli düzenlemeler ve yöntemler izleyebilirler.

Yönergeleri Konsey, Konsey ve Parlamento birlikte veya Komisyon çıkartabilir. Bütün üye devletlere yönelik olarak çıkartılan yönergelerin Birlik Resmi Gazetesinde yayımlanması zorunlu olduğu gibi Resmi Gazetede yayımlanan yönergeler ayrıca bir tarih belirlenmemişse yayımlandıktan yirmi gün sonra yürürlüğe girerler. Ancak, yönergelerde genellikle üye devletlere belirlenen amaçlara ulaşmaları için belli bir süre tanınmaktadır. Üye devletler, bu belirlenen süre içerisinde gerekli tedbirleri almazlarsa, gerçek ve tüzel kişiler bu devlete karşı açılan davalarda yönerge hükümlerini ileri sürebilirler³⁵. Üye devletler yönergenin uygulanabilmesi, için kendi iç hukukunda çeşitli düzenlemeler yapmak zorundadırlar. Düzenlemenin şekline ve uygulama yöntemlerine yine üye devlet karar vermelidir³⁶.

Doktrinde, Birlik tasarruflarının üye devlet mahkemelerinde doğrudan ileri sürülmesi, doğrudan etki olarak adlandırılmaktadır. Yönergeler, doğrudan uygulanmasalar dahi doğrudan etkileri mevcuttur.

Yönergeler Birlik Hukukunun birleştirilmesi aşamasında değil, uyumlaştırılmasının amaçlanması durumunda gündeme gelmektedirler³⁷.

³⁵ Kızılsümer, a.g.e., s.7.

³⁶ Elspeth Deards, **Hardgreaves Sylvia, European Union Law**, 2004, Oxford, Great Britain, s.47.

³⁷ A. Füsün Arsava, **Topluluk Hukukunun Genel Yapısı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, cilt XVIII, 1991, s.75,76.

3. Kararlar

Kararlar, yöneldiği kişiler için tüm yönleriyle bağlayıcıdır³⁸. Bağlayıcılık özelliklerinden dolayı uygulanmanın yöntemi konusunda muhataba herhangi bir yetki tanımaz. Üye devletlere, gerçek ve tüzel kişilere yönelik olarak çıkartılabilirler.

Tüzük ve Yönergelerde olduğu gibi kararlarda ayrıca bir tarih belirlenmemiş ise Resmi Gazetede yayımlandıktan yirmi gün sonra yürürlüğe girerler. Antlaşmada pek çok yerde, Birlik kurumları yapılacak tasarrufun seçiminde serbest bırakılmış, ancak bazı istisnai durumlarda tasarrufun karar şeklinde çıkartılması öngörülmüştür. Örneğin rekabet kurallarının ihlali durumunda Komisyon'un bu durumu gerekçeli bir kararla belirtmesi gerektiğini düzenlemiştir.

4. Tavsiye ve Görüşler

Tavsiye ve görüşlerin bağlayıcı etkisi mevcut değildir. Bunun sonucu olarak doğrudan etkilerinin olmadığı, ancak ön karar başvuruları yoluyla geçerlilik denetimi yapılması ve yorumlanmaları mümkündür. AB Antlaşması pek çok maddesinde tavsiye ve görüş çıkarılmasına ilişkin hükümler getirirse de Komisyona bu maddelerin ne zaman uygulanması gerektiği konusunda genel bir yetki verilmiştir.

Birliğin sınırlarını Kurucu Antlaşmalarla belirlemiş olduğu hukuk düzeninde bütün konuların, düzenlemelerin Kurucu Antlaşmalar'ın hükümleri ile çözümlenmesi mümkün gözükmemektedir. Bu amaca yönelik olarak Birlik hukuk düzeninde çeşitli yöntemler ile düzenlemeler getirilmesi sağlanmıştır. Böylelikle Birlik hukuk sisteminin işlevselliği arttırılarak hızlı bir süreç izlenmesi sağlanmıştır.

³⁸ AET- Antlaşması, m.189

C. Uluslararası Antlaşmalar

Uluslararası toplumun kabul ettiği genel hukuk ilkeleri, ister ulusal ister uluslararası düzeyde olsun, hukuk sistemlerinin tümü tarafından kabul edilen normlar bütünüdür³⁹. Birlik hukukunun kaynaklarını oluşturan uluslararası antlaşmalar çeşitli şekillerde yapılabilirler. Birlik yalnız başına, üye olmayan bir veya birkaç devletle antlaşma yapabileceği gibi, Birliğin üye devletlerle birlikte üye olmayan devletlerle antlaşma yapması da mümkündür. Bu tür antlaşmalar karma antlaşmalar olarak adlandırılmakta ve antlaşma konusunun kısmen Birliğin, kısmen de üye devletlerin yetki alanına girmesi halinde yapılmaktadırlar. Bir diğer antlaşma türü ise, üye devletlerin üye olmayan devletlerle yaptıkları antlaşmalar ve üye devletlerin kendi aralarında belli konularda yaptıkları antlaşmalardır.

Ülkemiz açısından karma antlaşmalar önem taşımaktadır. AET-Türkiye Ortaklık Antlaşmasında taraflardan biri Türkiye, diğer taraf ise Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Topluluğa imza tarihinde üye olan devletlerdir.⁴⁰ Adalet Divanı uluslararası antlaşmalarla oluşturulan kurumlar tarafından verilen kararların, Birlik hukukunun kaynağını oluşturduğuna ilişkin kararlarını Türk Vatandaşı olan S.Z. Sevinç'e ilişkin olarak 20 Eylül 1990 tarihinde vermiştir. Bu davada, Divan, yalnızca Türkiye açısından değil, Birlik ile anlaşma yapan tüm ülkeler açısından bazı kriterler getirmiştir.

Buna göre, Birliğin bir üçüncü ülke ile yapmış olduğu anlaşmada, karar almakla yetkili kılınan bir organın kararı, Birlik hukukunun ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve Birlik hukuk düzeni üzerinde doğrudan etkiler yaratarak, hukuksal sonuçlar doğurur.

Böylece Adalet Divanı içtihatlarıyla, yapılan uluslararası antlaşmaların yanında bu antlaşmalarla oluşturulmuş organların kendilerine verilen yetkilere dayanarak aldıkları kararlar da Birlik hukukunun kaynağı haline gelmişlerdir.

³⁹ Günuğur, a.g.e., 257; Hüseyin Pazarcı, *Avrupa Topluluklarının Uluslararası İlişkileri*, Ankara, Turhan Yayınevi, 1991, s.210.

⁴⁰ Pazarcı, a.g.e., s.70.

III. AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANİ'NİN OLUŞUMU VE YAPISI

A. Adalet Divanı'nın Kuruluşu

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran 18 Nisan 1951 tarihli Paris Antlaşması'nın 7. maddesi, Adalet Divanı'na Birlik organları arasında yer vermiştir. Bu antlaşmanın 31 nci ve 45 nci maddeleri arasında Adalet Divanı ile ilgili konular, düzenlenmiş olan ek protokol ile Divanın sahip olacağı statüyü saptamaktadır⁴¹.

25 Mart 1957 tarihinde Roma'da imzalanan ve 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (AAET) kuran Antlaşmalarda da Adalet Divanı yer almıştır. Roma Antlaşmaları ile aynı tarihte imzalanan, Avrupa Toplulukları'nın Bazı Ortak Kurumlarına Dair Sözleşme ile üç Topluluk için ortak bir Adalet Divanı ve ortak bir Meclis kurulması sağlanmıştır.

AAET Antlaşması 136-160 ncı maddeleri ile AET Antlaşmasının 164-188 nci maddelerinde de Adalet Divanının statüsüne ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Divan'ın kendi uygulayacağı usul hükümleri ise 3 Mart 1959' da kabul edilmiş ve 18 Ocak 1960' da AT Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır. Bu şekilde üç topluluk içinde Divan'ın izleyeceği usul kuralları tespit edilmiş ve yayımlanmıştır⁴².

Böylece Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) ve Avrupa Parlamentosu'nun kurulması ile üç Topluluğun kurumlarının birleştirilmesi yönünde ilk somut adım atılmıştır. İkinci adım ise, Birlik için tek Komisyon ve tek Konsey kurulmasını düzenleyen 1965 tarihli Füzyon Antlaşması ile atılmıştır. Böylece üç Topluluk için ortak kurumlar oluşturulmuştur. Merkezi Lüksemburg'da bulunan ABAD, 7 Ekim 1958 tarihinde göreve başlamıştır.

⁴¹ Günuğur, a.g.e., s.310.

⁴² Tuğrul Arat, *Avrupa Toplulukları Adalet Divanı*, 1998, AÜ ATAUM, Ankara, s. 10-11.

Maastricht'te 7 Şubat 1992' de Avrupa Birliğini kuran Antlaşmanın imzalanmasını müteakip, 1 Kasım 1993'de üye devletlerin onaylarından sonra Antlaşma yürürlüğe girmiştir. AB antlaşması Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşmanın (AETKA) adını da Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma(ATA) olarak değiştirmiş, böylece AET'nin yerini AT almıştır. Bu yüzden de Divanın ismi Avrupa Birliği Adalet Divanı olarak anılmaktadır⁴³. ABAD ile ilgili düzenlemeler Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 220 ile 245 nci maddeleri arasında yer almaktadır.

B. Adalet Divanı'nın Önemi

Avrupa Birliği Adalet Divanı için özellikle yabancı hukuki kaynaklarda Avrupa Adalet Divanı (European Court of Justice (ECJ)) deyimi daha ziyade kullanılmaktayken, Adalet Divanı yada ABAD kavramlarının kullanımı da karşımıza çıkmaktadır⁴⁴. Bu çalışmada ise ABAD, Adalet Divanı ve Divan kullanılacaktır.

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran 18 Nisan 1951 tarihli Paris Antlaşması'nın 7. maddesi, Adalet Divanı'na Topluluk organları arasında yer vermiştir. AKÇT yapısında Adalet Divanı, Antlaşmanın uygulanmasını hukuken denetlemek, Yüksek Otoritenin kararlarını Antlaşmanın hükümlerine uygunluk açısından incelemek, Antlaşmanın ihlâline ilişkin iddiaları karara bağlamak görevlerini üstlenmiştir.

Adalet Divanı hukuka uygunluğu yaptığı yorumlarla ve uygulamalarla sağlamaktadır⁴⁵.

Divan Birlik kurumları arasındaki anlaşmazlıklar önüne geldiğinde ya da mevzuatı hukuka uygunluk bakımından incelediğinde bir anayasa mahkemesi gibi davranır; Komisyon'un veya Birlik mevzuatını uygulayan ulusal makamların idari eylemlerini incelemesi söz konusu olduğunda bir

⁴³ Akgül, **a.g.e.**, s.53-54.

⁴⁴ Akgül, **a.g.e.**, s.52.

⁴⁵ D. Lasok- Kpe. Lasok, **The Foundations of European Community Law**, London, Lexington Books, 1994, s.244.

idare mahkemesi olarak çalışır; serbest dolaşım, sosyal güvenlik ve fırsat eşitliğiyle ilgili davalarda bir iş mahkemesi ya da ticaret mahkemesi konumundadır; tazminat taleplerini incelerken ya da medeni hukuk ve ticaret hukuku alanlarındaki hükümlerin tenfiziyle ilgili Brüksel Sözleşmesi'ni yorumlarken bir hukuk mahkemesi işlevi görmektedir⁴⁶.

Adalet Divanı Birlik hukuk düzeninin dayandığı ilkeleri tanımlayarak Avrupa'nın bütünleşme sürecine sağlam bir zemin kazandırmaktadır. Divan, hiçbir zaman kendi görevini ihtilafların giderilmesiyle sınırlı saymadığı gibi; kendisini hukuk yapan bir organ olarak görmektedir. Birlik hukuk düzeninin dayandığı ilkeleri tanımlayarak Avrupa'nın bütünleşmesi sürecine sağlam bir zemin kazandırmaktadır. Bu nedenle Divan'dan "birinci derecede bir bütünleşme faktörü" olarak söz edilmektedir. Kararlarında, genel olarak Üye Devletlerin hukuk sistemlerinin ortak yorum kurallarını izlemekle birlikte, bunları Birlik hukuk düzeninin özgül karakterine uyarlamış ve sonuç olarak kendi yorum kurallarını geliştirmiştir.

Divan'ın vermiş olduğu kararlar tamamen Birlik hukukunun uygulanması ile sınırlıdır. Adalet Divanı kararlarında, ulusal hukuk kurallarını hiçbir zaman ele almaz. Ulusal hâkimler, önlerine gelen davalarda Topluluk hukuk normlarını uygularken, Divan'ın kararlarını ve içtihatlarını değişiklik yapmadan önlerindeki davaya uygulamak zorundadırlar. ABAD'ın bu tarz, AB hukukunu üye devletleri bağlayacak şekilde yorumlama yetkisine sahip olmasının sonuçları önemlidir.

Zira, ortak bir hukuk sitemine doğru gidiş, AB'nin gelecekte üye devletler karşısında bir çatı organizasyonu olmaktan öteye taşıma potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır.

⁴⁶ Lasok- Lasok, **a.g.e.**, s.289.

C. Divan'ın Yapısı

1. Hâkimler

Hâkim bir uyuşmazlığı veya meseleyi çözümlmek amacıyla pozitif hukuk kurallarını uygulayan, böylece adaleti sağlayan, seçim yada tayin ile atanan ve kararlarında bağımsız olan bir yargılama sujesidir⁴⁷.

Uluslararası hukuk alanında hâkimin fonksiyonu, devletler arasındaki uyuşmazlık veya sorunlarda yargılama görevini yerine getirerek adaletin sağlanmasına hizmet etmektir. Bu bakımdan hâkimin fonksiyonu iç hukuktan farklılık göstermemektedir⁴⁸.

a. Nitelikleri

Uluslararası hukukta hâkimlerin, pozitif hukuka uygun, vicdani kanaatlerine göre hüküm vererek adaleti sağlama gibi çok önemli bir görevi yerine getirmeleri nedeniyle bu niteliklere sahip adaylar arasından seçilmeleri gerektiği kabul edilmiştir⁴⁹.

AT-A madde 223'de hâkimlerin "Kendi ülkelerinden bağımsızlıklarından şüphe götürmeyen ve kendi ülkelerinde en yüksek yargılama makamlarında görev alabilecek, hukuki bilgi ve yetenekleri kanıtlanmış kişiler arasından seçilirler." hükmü yer almaktadır.

ABAD Statüsü'nün 2 nci maddesinde de belirtildiği üzere hâkimler görevlerine başlamadan önce duruşmaların gizliliğine dair yemin ederler. Uygulamada ; hâkimler, daha evvel siyasi veya idari görev almış, kendi ülkelerinde yargı organlarında çalışan veya akademik görevi olan kişiler arasından seçilmektedirler⁵⁰.

⁴⁷ Ejder YILMAZ, **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, 1992, s.977

⁴⁸ Ö. İlhan Akipek, **Milletlerarası Adalet Divanı**, Ankara, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1974, s. 25.

⁴⁹ Akipek, **a.g.e.**, s. 26.

⁵⁰ T.C. Hartley, **The Foundationsof European Community Law**, Oxford, 2d Edition, 1990, s.51.

b. Sayıları ve Atanmaları

AT-A madde 221' e göre “ Adalet Divanı'nda her üye devletten bir hâkim bulunmaktadır.” Divanda şu an 27 hâkim görev yapmaktadır. AT-A' sının 222 nci maddesinde Divan'ın isteği üzerine, Konsey oybirliği ile hâkim sayısını arttırabilme hakkına sahiptir.

Adalet Divanı hâkimleri üye devlet hükümetleri tarafından ortak alınacak bir kararla altı yıllık bir süre için atanırlar. Bu atamalar her üç yılda bir yenilenir ve her seferinde yedi veya sekiz hâkim değişir. Bu yöntemin benimsenmesinin nedeni, davalarda sürekliliğin sağlanması ve kopuklukların önlenmesidir. Hâkimlerin tümü birlikte değiştiği takdirde, Divan'da henüz sonuçlanmayan davaların ve diğer işlemlerin izlenmesinde büyük zorluklar ortaya çıkabilecektir⁵¹.

Hâkimlerin de Komisyon üyeleri gibi üye devlet hükümetlerinin ortak kararları ile atanmalarının Divanın Konsey'den bağımsızlığını sağlama amaçlı olduğu düşünülmektedir.

Konsey, hâkimlerin atanması konusunda söz sahibi değildir⁵². Teorik olarak, bir hâkimin atanması herhangi bir üye devlet tarafından önlenebilir⁵³.

Hâkimlerin kısmi yenilenmesi yöntemi, aynı gerekçelerle Uluslararası Adalet Divanı tarafından da kabul edilmiştir⁵⁴.

ABAD'ın mecburi olduğu yargı yetkisi, hâkim seçiminde üye devletlerin daha fazla söz sahibi olmasını gerektirmektedir.

⁵¹ Günuğur, **a.g.e.**, s.269.

⁵² A. Parry, S. Hardy, **European Economic Community Law**, London, Sweet and Maxwell, 1981, s.105.

⁵³ D. Wyatt, A. Dashwood, **European Community Law**, London, 3 rd Edition, 1993, s.105.

⁵⁴ Hâkimlerin UAD'na atanmalarında, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi üyelerinin mutlak çoğunluğunun oyu yeterli olmaktadır. UAD'da atanma için mutlak çoğunluğun oyunun yeterli olmasına karşılık, ABAD'da devletlerin oybirliğinin aranmasının sebebinin, ABAD'nın yargı yetkisinin mecburi olması ile açıklanmaktadır. Ayrıca, UAD yargıçlarının seçiminde aday gösterme yetkisi doğrudan doğruya devletlere tanınmıştır. Bu hükümle, yargıçların seçiminde mümkün olduğu ölçüde devletlerin etkisinden uzaklaşmak istenmiştir. Bunun sayesinde, yargıçların bağımsızlığı sağlanmış olacak ve UAD' nın yargı yetkisi daha fazla devlet tarafından kabul edilebilecektir.

Divan'ın oluşumundaki önemli bir özellik de, her üye devletten bir hâkimin Divan' da görev yapma ve hâkimlerin Birliğe üye devletlerin vatandaşı olması durumunun Komisyon'daki kadar zorunlu ve açık olmamasıdır. Ancak ATA madde 221' de "her üye devletten bir hâkim bulunur" kuralı üye olmayan devletlerden de hâkim seçilebileceği konusunda kısıtlayıcı bir hüküm olmamasına rağmen uygulamada bunun gerçekleşmesinin güç olduğu ve üye devletler dışından hâkim atanmasının ATA' nı zorlayıcı yorumlara sevk edebilme imkanı sağlamıştır⁵⁵.

Bu şekilde bir zorunluluğun getirilmemesi, uygulamada, Divan'ın oluşumunu etkilememiş, üye devletlerden birer hâkim Divan'da görev almıştır⁵⁶.

Taraflar, Divan'ın ya da Dairelerin oluşumuna, herhangi bir hâkimin vatandaşlığı veya kendi vatandaşı bir hâkimin bulunmaması sebebiyle itirazda bulunamazlar⁵⁷.

c. Bağımsızlıkları ve Yükümlülükleri

ABAD hâkimlerini bağımsızlıklarını ve statülerini düzenleyen hükümler vasıtasıyla güvence altına almış bulunmaktadır. ABAD Statüsü'nün 2 nci maddesinde de hâkimlerin görevlerini devralmadan önce bağımsız ve vicdana uygun olarak görevlerini yapacaklarına dair yemin etmelerinden bahsedilmektedir.

Divan hâkimlerinin bağımsızlığı üç temel usul hukuku kuralına dayanmaktadır⁵⁸.

1. Divan müzakereleri gizlidir ve gizli kalır.

⁵⁵ Kızılsümer, **a.g.ç.**, s.12.

⁵⁶ Wyatt,Dashwood's, **a.g.e.**, s.105.

⁵⁷ Oysa UAD' nda, UAD'nın yargı yetkisini tanıyan bütün devletlerden birer hakim olması imkânsızdır. Bunun yaratacağı sakıncaları önlemek amacı ile ad hoc yargıç düzenlemesi getirilmiştir. Buna göre, bazı hallerde taraflardan birinin atayacağı yargıç, UAD'nda görülmekte olan davaya katılmak hakkına sahiptir. Ad hoc hâkimler, diğer meslektaşları ile eşit şartlar altındadırlar, yani kararların alınmasına katılırlar ve oy kullanırlar. Ad hoc hâkimin kendisini atayan devletin vatandaşı olması zorunluluğu bulunmamakta, yargıcın vatandaşlığına ilişkin bir şart bulunmamaktadır.

⁵⁸ Arat, **a.g.e.**, s.11-12.

2. Divan kararları çoğunluk oyu ile alınır.

3. Kararlar müzakereye katılan hakimler tarafından imzalanır.

Hâkimlerin dokunulmazlıkları vardır ve bu dokunulmazlık görevleri sırasındaki sözlü ve yazılı beyanları ve resmi sıfatları ile yaptıkları bütün görevleri de kapsayacak şekilde ABAD hâkimliği sıfatı sona erse de devam etmektedir⁵⁹. Divan Genel Kurul halinde toplanarak bu dokunulmazlığı kaldırabilir. ABAD Statüsü madde 3'e göre bu karar, ilgili hâkim dışındaki diğer hâkimlerinde katıldığı oturumda oybirliği ile alınır. Bağışıklığın kaldırılması halinde, hâkimler hakkında cezai yargılama, kendi ülkelerindeki üst yargı organı üyelerinin yargılanabileceği mahkemeler tarafından yapılır.

Avrupa Topluluklarının İmtiyaz ve Muafiyetlerine Dair Protokol'e göre Avrupa Birliği görevlisi olarak, ABAD hâkimlerini, üye devletlerin ülkesinde yabancıların tabi olduğu kambiyo, maliye, gümrük ve diğer hususlarda bazı kolaylık ve bağışıklıklardan yararlanırlar.

ABAD Statüsü madde 4'e göre hâkimler görevleri sırasında ve görevleri sona erdikten sonra, görevlerinin gerektirdiği vecibelere, özellikle görevleri sona erdikten sonra belirli faaliyet ve menfaatlerin kabulü konusunda dürüstlük ve özen gösterme ödevlerine riayet etme yükümlülüğünü, göreve başladıkları zaman, alenen yüklenirler. ABAD hâkimleri, Adalet Divanı'nın merkezinin bulunduğu yerde oturmakla yükümlüdürler.

d. Yasaklar

Hâkimler, “ idari ve siyasi ” nitelikli hiçbir görev ve Konsey aksi yönde karar vermediği müddetçe gelir getiren veya getirmeyen görevler alamazlar. Görevleri süresince veya sona erdikten sonra kimi avantajları kabule ilişkin ahlaki doğruluğa saygı gösterme yükümlülüğünü göreve başlarken açıkça yüklenirler. Bu konuda herhangi bir şüphe duyulduğunda son karar Divana

⁵⁹ Akgül, a.g.e., s. 55.

aittir⁶⁰. Bu hükümle tarafsızlığın sağlanması amaçlanmaktadır⁶¹. Buna karşılık, akademik görevlere ilişkin bir yasak yoktur. Uygulamada hâkimlerin bu tür görevler almalarına izin verilmektedir⁶². ABAD Statüsü'nün 16 ncı maddesinde de belirtildiği üzere tarafsızlığın bir sonucu olarak, hâkimlerin daha önce görüş bildirdikleri bir dava Divan önüne geldiği takdirde, hâkimler bu davanın dışında kalırlar.

Hâkimlerin ulusal birtakım baskılardan etkilenmemesi için getirilen en önemli güvence, Divan' ın yalnızca bir kararı olmasıdır, kararlarda karşıt oy bulunmamaktadır. Ayrıca, hâkimler göreve başlamadan önce oturumların gizliliğini koruyacaklarına dair yemin ederler⁶³. Hâkimlerin oylarının hangi yönde oldukları bilinmemektedir.

e. Görevlerinin Sona Ermesi

Hâkimlerin görevi normal olarak sürelerinin dolması, ölüm ve istifa ile sona ermektedir. Hâkimler istifa ettiklerinde istifa dilekçesi, Konsey Başkanlığına iletilmek üzere Divan Başkanına verilir.

Gereken koşulları artık taşımadığı ve yükümlülüklerini yerine getirmediği durumlarda, hâkimlerin görevi, Divan'ı oluşturan hâkim ve hukuk sözcülerinin oybirliği ile alacakları karar sonucunda sona erdirilebilir. İlgili kişiler, bu oturuma katılmazlar⁶⁴.

Aynı husus, UAD hâkimleri bakımından da düzenlenmiştir. Bu hükümler, hâkimlik teminatının sağlanmasına yöneliktir. Belirtilen bu durumun dışında hâkimlerin görevlerine son verilemez.

Süresi dolmadan görevden ayrılan hâkimin yerine atanan, ayrılan hâkimin kalan süresince görev yapar. Hâkimler yeniden seçilebilirler ve bunun için bir yaş sınırlaması yoktur. Divan'da ki hâkimlerin yeniden

⁶⁰ Kızılsümer, **a.g.y.**, s.14 ; ABAD Statüsü, m.4

⁶¹ Günuğur, **a.g.e.**, s.271.

⁶² Hartley, **a.g.e.**, s.271.

⁶³ ABAD Statüsü, m.2

⁶⁴ ABAD Statüsü, m.6

seçilebilmeleri de üye devletlere hâkimlerin görev süresi içerisinde onlarla ilgili belirli baskı uygulayabilmelerine yol açmaktadır⁶⁵.

1990 yılında Alman Şansölyesi Kohl, göçmen işçilerin sosyal güvenliği ile ilgili ABAD' ın verdiği kararları eleştirmiş ve bu durumda Divanda ki Alman hâkim aynı zamanda Alman Anayasa Mahkemesi tarafından da hedef gösterilmiş ve 1994 yılında tekrar Divan üyeliğine seçilmemiştir⁶⁶.

2. Divan Başkanı

Divan üyeleri, Başkanlarını kendi aralarından üç yıl için seçerler. Görev süresi dolan Divan Başkanı yeniden seçilebilir. Bu seçim kısmi seçimden hemen sonra yapılır.

Başkanın, bazı idari ve yargısal görevleri vardır. Mahkemenin düzenli işlemlerini sağlar. Davaların dağıtılmasını düzenler, duruşmaların gün ve saatlerini belirler, açık ve kapalı oturumda Divan'a Başkanlık yapar, Divan kararlarını imzalar. Her dava için bir raportör hakim atar. Ayrıca, Divan Başkanının, Divan önüne getirilmiş bir Topluluk tasarrufunun yürürlüğünü durdurma ve açılan bir dava ile ilgili olmak üzere gerekli ihtiyati tedbirlere karar verme yetkisi vardır.

Hâkimlerin, bağımsızlığına, yasaklarına, görevlerinin sona ermesine, kısmi yenilemeye ve Divan Başkanlığına ilişkin hükümler bakımından UAD ve ABAD arasında büyük benzerlik vardır. ABAD hakimlerine ilişkin düzenlemelerde, UAD' nın kabul ettiği esasların büyük ölçüde benimsendiği sonucuna varılabilir.

⁶⁵ Akgül, **a.g.e.**, s. 56.

⁶⁶ Akgül, **a.g.e.**, s.56.

3. Hukuk Daireleri

Birliğe yeni katılımların ardından, Adalet Divanı'nın iş yükü yıldan yıla artmıştır. 2003 yılında divan 561 yeni dava ile karşılaşmış ve geçmişten gelen davalarda dahil olmak üzere 494 davayı neticelendirmiştir⁶⁷.

İş yükünün fazlalığı sebebiyle dava yığılmalarının Divan üzerine ağır bir yük getirmesi ve usule ilişkin çalışmaların hızlanması amaçlanarak Adalet Divanı' nın Hukuk Daireleri şeklinde yapılandırılmıştır.

Adalet Divanı dört tip hukuk dairesi şeklinde yapılanmıştır. Öncelikle ABAD Statüsünün 16 ncı maddesinin izin verdiği durumlar dahilinde 25 hakimin ve hukuk sözcülerinin davaya katıldığı bir süreç olan Genel Kurul şeklinde toplanabilmektedir.

AT-A'nın 221'nci maddesi Adalet Divanı'nın Büyük Daire ve Daireler şeklinde, Divan Statüsünde belirlenen hükümlere göre toplanacağını belirtmektedir.

ABAD Statüsüne göre Büyük Daire, sabit üyeleri olan Divan Başkanı ve beş hâkimli dairelerin başkanları ve onlarla eş seviyede bulunup göreve atanan diğer hâkimler olmak üzere toplam 13 üyeden oluşmaktadır. Görülmekte olan bir davada taraf üye bir devletin veya bir Birlik kurumunun talep etmesi halinde Divan Büyük Daire şeklinde oturum yapmayı seçebilir.

Divanın Genel Kurul olarak toplanması esas iken Genel Kurulun dava yükünü hafifletmek için üç veya beş h hâkimden oluşan iki tip dairelerin oluşturulması sağlanmıştır⁶⁸.

Toplam 25 üyeye ulaşacak şekilde, beş üyesi olan iki Daire ve üç üyesi olan beş Daire bulunmaktadır. Dairelerden her biri, ilgili dairenin idari işlerini bir yıllığına üstlenecek olan kendi başkanlarını seçerken, yedi dairenin her bir başkanı, üç yıllığına görevde kalacak olan Dairler Başkanını seçmektedir. İstisnai hallerde Daireler bakmakta oldukları bir davanın önemli

⁶⁷ <http://www.curia.eu.int/en/instit/presentationfr/rapport/stat/st03cr.pdf>, (erisim)16.10.2008

⁶⁸ Günuğur, a.g.e., s.317.

olduğunu düşünüyor iseler, hukuk sözcüsünün de görüşünü alarak davanın Genel Kurul tarafından değerlendirilmesi gerektiğini kararlaştırabilirler.

Dairelerin vermiş olduğu kararlar, Daireler Genel Kurulunda verilen içtihatlar ile aynı doğrultuda olmalıdır⁶⁹.

Dairelerin bakmış olduğu davaları 3 başlık altında toplayabiliriz.

1. Bazı davaların ön soruşturması
2. Topluluk memurlarınca açılan davalar
3. Ön karar usulü gereğince Divan önüne gelen davalardır⁷⁰.

Özetleyecek olursak davalar; Genel Kurulda, Büyük Dairede, Beş hâkimli Dairede ve üç hakimli Dairede görülürler. En önemli davaların Genel Kurulda, minör seviyede önemli olan davaların ise üç hâkimli Daireler ve orta seviyede önemi olan davaların ise da Beş Hakimli Daireler tarafından bakıldığını söyleyebiliriz.

4. Hukuk Sözcüleri

AT-A m. 222’de “Hukuk sözcüleri, tamamıyla tarafsızlık ve bağımsızlık içinde, Divan’a verilen görevlerin icrasına yardımcı olmak amacıyla açık duruşmada gerekçeli görüşlerini beyan ederler.” hükmü yer almaktadır.

Nice Antlaşması ile getirilen bir düzenlemede Adalet Divanında sekiz hukuk sözcüsünün görev yapmasının yeterli olabileceği belirtilmekle beraber ihtiyaç duyulması halinde Divanın oy birliği ile alacağı bir karar sonucunda hukuk sözcülerinin sayılarının arttırılabilmesi de mümkündür. Adalet Divanında görev yapan hâkimlerin sayılarının üye devlet sayısının artmasına paralel olarak çoğalmasına rağmen hukuk sözcüleri için aynı durum söz konusu değildir. Antlaşmalar bu konuda bir düzenleme yapmayarak sınırlama yapma yoluna gitmişlerdir.

⁶⁹ Ercüment Tezcan, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku*, Ankara, Usak Yayınları, 2005, s.81,82.

⁷⁰ Bozkurt, Özcan, Köktaş, *a.g.e.*, s.120.

Bugün beş büyük devlet (İngiltere, Almanya, Fransa, İspanya ve İtalya) sürekli Divanda üye hukuk sözcüleri bulundurmaktadır. Diğer üç hukuk sözcüsü ise konseyin sayıyı ayarlama niyeti ile üye olan farklı ülkelerden dönüşümlü olarak seçilmekte ve görev yapmaktadır⁷¹. Söz konusu rotasyon sisteminin uygulanmaması durumunda hukuk sözcülerinin sayıları üye devletlerin sayısına eşit olacaktır.

Divanda alınan kararların daha objektif olması açısından, hukuk sözcülerinin kararlar üstünde etkilerinin bulunması gerekmektedir. Tarafsız durumu ve Divana dolaylı etkisi sebebiyle, Hukuk Sözcülerinin mahkemenin üyesi olmadığı ileri sürülebilir⁷². Nice Antlaşmasına göre “Divan, üye devlet başına bir hakimden oluşur” ve “sekiz hukuk sözcüsü Divana destek olacaktır”. Bu maddenin yorumundan, hâkimlerin hiyerarşik olarak daha yüksek mevkide olduğunu anlaşılıyor iken, Divanın ABAD Statüsünde yapmış olduğu düzenlemeler ile, hukuk sözcüleri ve hakimlerin pozisyonlarını eşitlemeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.(ABAD Statü, m.8)

Hukuk sözcüleri hâkimler ile eş değer bir statüde görev yapıp, nitelikleri, maaşları, atanmaları, görevlerinin sona ermesi ve yeniden seçilmeleri konusunda da hâkimlerle aynı hükümlere tabidirler⁷³.

Hukuk sözcülerinin atanmasının ardından, Baş hukuk sözcüsü, divanda yeni bir dava açıldığında, hukuk sözcülerinden birini davada bir yıllık süre için görevlendirir.

Baş hukuk sözcüsü idari işleri üstlenir ve diğer hukuk sözcülerine davalar için yetki verir. Baş hukuk sözcüsü ve yardımcıları gerekli gördüğü konularda yasal araştırmaları yaparlar.

Taraflar iddialarını sunduktan ve tanıkların dinlenmesinden sonra gerekçeli görüşlerini bildirirler. Davanın bundan sonraki süregelen oturumlarına katılmazlar⁷⁴.

⁷¹ P. Craig, D. Burca, **EC Law Text Cases Materials**, New York, 1996, s.72.

⁷² Haluk Kabaalioğlu, **AB Kurumları ve Avrupa Hukukunun Uluslarüstü Özellikleri Işığında Avrupa Birliği ve Kıbrıs**, İstanbul Yeditepe Üniversitesi Yayınları, 1997, s.245.

⁷³ Church, Phinnemore, **A Handbook and Commentary on the post-Maastricht Treaties**, Harvester-Wheatsheaf, Canterbury, 1994, s.281.

Hukuk sözcülerinin yasal statüsünün savcılık makamı ile benzerliği yoktur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kuran Antlaşmanın hazırlığına katkıda bulunmuş olan Fransız Heyeti; yargı yetkisi ve yasal doktrinin iyileştirilmesine olası katılımı açısından, hukuk sözcüsü rolü oluşturulması konusunda ısrarcı olmuştur⁷⁵. Fransız idare hukukunda mahkeme yanında, idari yargıda hükümetin görüş ve düşüncelerini dile getiren bir de hükümet komiseri bulunmaktadır. Sonuçta, hukuk sözcüsü kurumunun sistemde yer alması topluluk yargı sisteminin büyük ölçüde Fransa' dan alınmasının bir sonucudur.

Hukuk sözcüsü davalarda Divan nezdinde ama Divandan bağımsız olarak hareket etmektedir. Davanın kanıtlarını, taraflar arasındaki ihtilafı, ilgili Antlaşmaları ve ikincil mevzuat hükümlerini, Adalet Divanının konuya ilişkin daha önceki kararlarını ve üye ülkelerin yasal sistemlerini ve uluslararası hukuk kurallarından ilgili yasa hükümlerini irdelleyerek gerekçeli iddianamesini sunarak görevini yerine getirir. Bu iddianameler genellikle hukuk sözcüsünün görüşü olarak adlandırılır. Gerekçeli görüş; ilgili mevzuat, konuyla ilgili olarak verilmiş bulunan divan kararları, davayla ilgili olarak tarafların sunduğu bilgiler, olayların bir özeti ve konuyla ilgili hukuki çözüm önerilerinin yer aldığı bir kaynaktır.

Bu görüş, genellikle sözlü duruşmanın ardından ve hâkim kararını vermeden önce verilir ve aynı zamanda Divanın kararı ile beraber yayınlanır. Hukuk sözcülerinin atanması üye ülkeler tarafından yapılır.

Hukuk sözcüleri, hâkimlerin aksine, görüşlerini açık olarak toplantılarda belirtirler. Bu durum, karar görüşmelerine katılmasa bile özellikle üye devletlerin davanın tarafı olduğu durumlarda hukuk sözcüsünün üzerinde baskı hissetmesine neden olmaktadır. Hukuk sözcüsünün görüşünün yasal yoldan önemi, üç özelliği ile özetlenebilir;

Öncelikle hukuk sözcüsünün görüşü, hâkimler için Divandaki diğer memurların sağlayamayacağı iyi bir ön çalışma zeminini niteliğindedir. İkinci

⁷⁴ S.Weatherill – P. Beaumont, *EC Law*, Harmondsworth, 1993, s. 138.

⁷⁵ Hartley, *a.g.e.*, s.52.

olarak, hukuk sözcüsünün görüşleri, Divan içtihatlarına uygun olmayan kararların ortaya çıkmasını engellemek açısından hakimler için bir hatırlatma mekanizması olmaktadır. Son olarak, hukuk sözcülerinin görüşleri, davanın detaylı analizini vermektedir⁷⁶.

Aslında hâkimlerin kararlarını verirken büyük ölçüde yararlandıkları bu görüşlerin bağlayıcılığı yoktur. Divan, kararında hukuk sözcüsüyle aynı doğrultuda karar vermese bile, bu görüşler olayı aydınlatıcı ve belirleyici görüşlerdir ve divan kararlarının anlaşılması bakımından kararla birlikte okunmasında fayda vardır. Hâkimlerden farklı olarak hukuk sözcükleri ana dillerinde görüş bildirirler⁷⁷.

Bu kurumun önemi, karşılaştırmalı hukuktan büyük ölçüde yararlanılmasından ve görüşlerin hazırlanması sırasında hukuk sözcülerinin, ulusal hukukları ve topluluk içtihatlarını göz önünde bulundurmalarından kaynaklanır⁷⁸.

1981 yılından 1988 yılına kadar hukuk sözcülüğü ve 1988 yılından 1992 yılına kadar hakimlik yapmış olan Lord Slyn, “ hukuk sözcüsü olarak fonksiyonunun her zaman bir işe yarar olmasını ummuş olduğunu, şimdi ise hakim olarak üye bulunduğu bir davada diğer hakimlere nazaran daha çok hukuk sözcülerinin ilk etap değerlendirmelerine önem vererek çalışmalarını devam ettirdiğini, yapılan araştırmalar, bulgular, mevzuatlar, yasaların analizi ile hukuk sözcüsünün görüşlerinin Adalet Divanında Hâkimlerin karar almasını sağlayan dikkate değer yardımlar olduğunu ” ifade etmiştir⁷⁹.

Divan önüne sıklıkla gelen, kolay çözümlenebilir ve farklı bir bakış açısına lüzum duyulmayan davalar, hukuk sözcüsünün gerekçeli görüşü olmadan da karara bağlanabilir⁸⁰.

⁷⁶ Weatherill, Beaumont, **a.g.e.**, s.181.

⁷⁷ K.Borgsmidt, **The Advocate General at the ECJ:A Comperative Study**, European Law Review, 1988, s.105.

⁷⁸ H. Rasmussen, **Thirty Years of Comunitty Law**, Luxemburg, European Perspectives Series, Commission of European Communities,1981, s. 162.

⁷⁹ Akgül, **a.g.e.**, s.56; Antony Arnall, **The European Union and its Court of Justice**, NewYork, Oxford University Press, 1999, s. 9.

⁸⁰ ABAD Statü, m. 20

5. Divan Başkâtibi

Divan Başkâtibinin Statüsü AT-A madde 168 ile, “Adalet Divanı, Başkâtibi atar ve görevini düzenleyen kuralları getirir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Divan Başkanı seçimden iki hafta önce başkâtip adaylarını Divan üyelerine bildirir. Hâkimler ve hukuk sözcüleri gizli oylama ile 6 yıllığına atamayı yaparlar. Atamanın ardından, başkâtip, göreve başlamadan önce, görüşme ve oylamaların gizliliğini hiçbir şekilde açığa vurmayaacağı, görevini tarafsızlık içinde yerine getireceği, konusunda, and iç⁸¹.

Başkâtip, hâkimler ve hukuk sözcüleri ile aynı bağımsızlık ve ayrıcalıklara tâbidir. Bunun yanı sıra Adalet Divanın merkezi olan Lüksemburg’da ikamet etmesi zorunludur.

ABAD Statüsünün 11 nci maddesinde de idari personelin Divan Başkanının yetkisi altında başkâtibe karşı sorumlu olduğuna dair hüküm vardır. Divanın genel sekreteri gibi hareket eden aşkâtibinin görevleri üç farklı kategoride özetlenebilir:

a- İdari işler ve bütçe işleri kâtibin görevidir. Divan bütçesinin hazırlanması ve ödemelerin yapılmasından sorumludur. Yıllık bütçe görüşmelerinde, üye devletlerin uzmanları ile beraber divanı temsil eder⁸².

b- Aynı zamanda mahkemenin alt birimlerindeki işlemlerinden sorumludur. Divana gelen yazıların kabulü, havalesi, saklanması, mahkeme sicillerinin, duruşma tutanaklarının tutulması, Divan kararlarının arşivlenmesi yayınlanması da sorumluluğundadır⁸³.

c- Bazı istisnalara tabi olmak kaydıyla; Divana ve hukuk dairelerinin oturumlarına katılır⁸⁴.

⁸¹ ABAD Statü, m.11

⁸² Richard Plender, *European Courts Practice and Precedents*, London, 1997, s.199.

⁸³ Plender, *a.g.e.*, s. 200.

⁸⁴ Pollard, Ross, *European Community Law Text and Materials*, London, 1994, s.132.

Divan, başkâtibinin ağır iş yükünü azaltması ve çalışmadığı durumlarda yerini alması için bir veya daha fazla yardımcı kâtip atayabilir⁸⁵. Herhangi bir sebepten dolayı, başkâtip ve yardımcı kâtipler yerlerinde olmadıkları zaman, Divan Başkanı bu ara dönem için bir memur belirleyebilir.

⁸⁵ Smit Herzog, **The Law of the European Economic Community**, Volume 4., New York, 1976 s. 311.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANININ YARGILAMA SÜRECİ

I. ADALET DİVANI'NIN YARGILAMA YETKİSİ

AT-A'nın 220. maddesi Divanın bu anlaşmanın yorumu ve uygulamasını sağlaması gerektiğine işaret etmektedir. Antlaşmanın takip eden maddeleri bu görevini yerine getirmesi için, Divana belirli yetkiler vermiştir. Bu yetkilere; Komisyonun üye bir devletin antlaşmaya tabi yükümlülüklerine uymadığını iddia etmesi, belirli Birlik yasalarının hukukiliğinin gözden geçirilmesi, kendilerine bildirim yapılmış olan ulusal mahkemelerin Birlik Antlaşma hükümlerini uygulamalarına yardımcı olmak ve hizmetlerinin sunumu sırasında Birlik Kurumlarının veya bunlara hizmet edenlerin sebep olduğu zararları tanımlayan talepleri dinlemek, dahildir.

Kurucu Antlaşmalarda açıkça yetki verildiği takdirde Birlik hukuku çerçevesinde ortaya çıkan hukuki sorunları, Birlik hukukunu uygulayarak çözecektir. Bu anlamda Divan'ın işlem ve görevlerini şöyle sıralayabiliriz.

1. Birlik hukukunu yorumlama yetkisi Divan'a aittir.

2. Birlik kurumlarının işlem ve tasarruflarının Birlik hukukuna uygun olup olmadığını, bu kurumların kendilerine tanınan yetkiler dahilinde davranıp davranmadığını ve üye devletlerin Birlik hukukunu ihlal edip etmediğini kesin olarak karara bağlama yetkisi de Divan'a aittir⁸⁶.

3. Divan Birlik hukuku çerçevesinde, bu hukukun sujeleri arasında çıkacak ihtilafları çözmekle görevlidir⁸⁷.

4. Divan, Antlaşmaların uygulanmasının sağlanması ve Avrupa Birliği hukukunun yorumlanması görevleriyle birlikte, içtihat uygulanması ile Avrupa Birliği hukukunu geliştirme misyonunu da üstlenmiştir⁸⁸.

⁸⁶ Mustafa İberyâ Sarıkan, *Avrupa Birliği Yargı Düzeninde Savcılık Kurumu*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009, s.54.

⁸⁷ Arıkan, *a.g.e.*, s.54.; Hacı Can, *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Ders Notları*, İzmir, 2008, s. 23.

5.Divan'ın belirtmiş olduğumuz işlevlerine, Birlik hukukunu yaratma yada yeniden biçimlendirme işlevinide dahil edebiliriz.

AT-A md.292'ye göre üye devletler, Birlik Antlaşmalarının uygulanmasına ve yorumlanmasına ilişkin bir uyuşmazlığı çözmek için Antlaşmalarda öngörülenler dışında herhangi bir yönetme başvurmamayı taahhüt ederler. Bununla Divan'ın yargı yetkisinin münhasır olması, yani kurucu Antlaşmaların kapsamına giren konuların Divan dışında başka bir mercii önüne götürülemeyeceği ifade edilmeye çalışılmıştır.⁸⁹ Uluslararası mahkemelerin yetkisi ihtiyari iken, Divan'ın yetkisi kural olarak mecburidir. Bunun sebebinin Divan'ın uluslarüstü bir mahkeme olması ve münhasırlık ilkesi olarak gösterebiliriz⁹⁰.

Divan'ın yetkisinin kural olarak zorunlu olmasına karşılık, Divan'ın ihtiyari yetkili olduğu durumlarda mevcuttur. Divan'ın ihtiyari yetkisi iki durumda ortaya çıkar⁹¹. Öncelikle AT-A. md. 239'da yer alan üye devletlerin arasında çıkan ve Kurucu Antlaşmaların konusu ile ilişkili olan, taraflarca yapılan bir “ tahkimname ” ile Divan önüne getirilen davalar Divan'ın ihtiyari yetkisi söz konusudur. Diğer taraftan AT-A. md. 238' de yer alan Birlik tarafından veya onun adına yapılan bir kamu hukuku veya özel hukuku veya özel hukuk sözleşmesinde bulunan bir “ tahkim koşulu ” uyarınca Divan'ın baktığı davalar girer⁹².

Bunlara ilaveten Divan AT-A. md. 300/6 uyarınca, Topluluk kurumları ile üçüncü devletler yada uluslar arası kuruluşlar arasında yapılması öngörülen antlaşmalar ile Kurucu Antlaşmaların uyumluluğu hakkında Komisyon, Konsey ya da bir üye devletin talebi ile bağlayıcı görüş vermektedir⁹³.

⁸⁸ Arıkan, **a.g.e.**, s.54

⁸⁹ Bozkurt,Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s. 92.

⁹⁰ Aydın AĞGÜL, **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın Baktığı Davalar**, Adalet Dergisi, Ankara 2007, s.28

⁹¹ Arıkan, **a.g.e.**, s.57

⁹² Bozkurt,Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s. 92.

⁹³ İlke Göçmen, **Nice Zirvesi Sonrası Avrupa Toplulukları Yargı Sisteminde Meydana Gelen Değişikliklere Bir Bakış**, EÜHF Dergisi, Cilt: I, Sayı: 1, 2006, s. 298.

Adalet Divanının yargı alanının kapsamı Avrupa Birliği Antlaşmasının VIII. Başlığının 46. maddesinde (eski madde L) bulunmaktadır. Antlaşmada Divanın yargı yetkisine ilişkin çok sayıda madde listelenmiştir. Bu kodifikasyonun amacının öncelikle Divanın kendi çalışma sınırlarını belirlemesini sağlamak olduğu düşünülebilir. Bu nedenle, Divan öncelikle bir davanın kendi yetki alanına girip girmediğini değerlendirecektir.

Divanın yargısal yetkileri münhasıran 226. ve 245. maddeler arasında yer almaktadır. Divan bu maddelerden ortaya çıkan davaları reddetme yetkisine sahip olmamakla birlikte yargı yetkisinin olduğu bütün davalar da karar vermek zorundadır. Divan yargı yetkisi bakımından bir takım çeşitlilikler gösterir. Bazı durumlarda Divanın Uluslararası Mahkeme kimliğine, Anayasa Mahkemesi kimliğine ve bazen de İdari Mahkeme kimliğine haiz olduğu düşünülmektedir⁹⁴.

Gülören – Ünal Tekinalp Divan' ın bakmakla yükümlü olduğu davaları, konusuna, niteliğine ve yetkisinin mecburi olup olmaması hususlarına göre gruplandırmıştır. Bu yaklaşımda davanın niteliğine göre Divan' ın yetkili olduğu davalar, Anayasal davalar, idari davalar ve diğer davalar ve kazai nitelik taşıyan davalar olarak üç alt başlığa ayrılmıştır⁹⁵.

Anayasal davalar, Birlik Antlaşmalarının oluşturduğu birincil hukuku ihlal eden üye devletlere ve organlara karşı açılan davalar ile Birlik Kurumlarının birbirlerine karşı açtıkları davalardan oluşturmaktadır. Anayasal davalar;

- Bir üye devletin diğer bir üye devlete karşı açtığı ihlal davası,
- Birlik Kurumunun üye devlete karşı açtığı ihlal davası,
- Birlik Kurumuna karşı açılan iptal davası,
- Üye devletin Komisyona karşı açacağı iptal davası,
- Üye devletin Avrupa Parlamentosuna veya Konseye karşı açacağı,

⁹⁴ Akgül, a.g.e., s.67

⁹⁵ Akgül, a.g.e., s.77 ; Ünal Tekinalp, **AT Mahkemesi ve İlk Derece Mahkemesi Avrupa Birliği Hukuku**, Edit: Ünal Tekinalp, Gülören Tekinalp, İstanbul,2. Bası, Beta, 2000, s.237.

kararın kaldırılması davası,

- Üye devletin Avrupa Yatırım Bankasına veya Avrupa Merkez Bankasına karşı açtığı davalar,
- Bir Birlik Kurumunun diğer bir topluluk kurumuna karşı açacağı iptal davası, hareketsizlik davası ve diğer davalardır.

İdari davalar, gerçek ve tüzel kişilerin bir Birlik kurumuna karşı açtıkları iptal ve hareketsizlik davaları ile diğer davalardır.

Diğer davalar ve kazai nitelik taşıyan davalar ise;

- Ön karar usulü
- Sorumluluk davalarını kapsamaktadır⁹⁶.

Divanın uygulaması aynı zamanda taraflar ile sınırlıdır. Bireyler Divana her zaman yargılama için müracaat edemezler. Bununda ötesinde, Divanın yargı yetkisi de zorunludur. Bu nedenle; Üye devletler, Antlaşmanın yorumu ve uygulaması ile ilgili olan davaları, Divana göndermek zorundadırlar. Özetle söyleyecek olursak, Divan kendisine verilen geniş görev alanı içerisinde, yapısal özellikleri birbirinden farklı olan birçok davaya bakmakla yetkili kılınmıştır. AT Antlaşması ile Divanın yetkili olduğu uyuşmazlıklar şu şekilde sıralanabilir.

A. Üye Devletlerin Yükümlülükleri ile İlgili Uyuşmazlıklar

226. maddeden 228. maddeye kadar olan düzenlemeler, Üye devletin Birlik hukukuna tâbi olan görevlerinin divan tarafından kontrol edilmesi hususudaki yetkisini tanımlar. Komisyon ya da üye devlet tarafından bir diğer ülkenin Topluluk hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediği iddiasıyla Divan önünde dava açılabilir. (AT-A md 226, 227, 228)

AT-A md 226 ve 227' de yer alan antlaşmalardan doğan yükümlülükler cümlesi geniş yorumlanmalı ve yalnız birincil normlar bakımından değil, Birlik

⁹⁶ Akgül, **a.g.e.**, s.77.; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 237-239; Azrak, **a.g.e.**, s.97.

türev hukukunun normları, yani ikincil normlar bakımından da ihlalleri içermektedir. Kısaca ihlal davası Birlik Kurucu Antlaşmalarının ihlali yanı sıra, Birlik organlarının çıkarttığı tüzük, yönerge, kararlar, hatta yazılı olmayan Birlik hukuku ile ilgili genel hükümlerin ihlali durumunda bile açılır⁹⁷.

Davayı kural olarak Avrupa Komisyonu açar. Bir üye devlet, diğer bir üye devlete karşı dava açmadan önce, Komisyona başvurmak zorundadır. Komisyon önce, ilgili devletin görüşünü alır, sonra konuyla ilgili kendi görüşünü bildirir, ilgili Devlet, Komisyon tarafından belirlenen süre içinde bu görüşe uymazsa, Komisyon ihlal dâvasını açar.⁹⁸ ABAD'ın verdiği ihlâl kararı ilgili üye devlet tarafından yerine getirmezse, Komisyon, bu üye devlet aleyhine ikinci kez ihlal dâvası açar. İkinci ihlâl dâvası sonucunda haksız olduğu belirlenen devlete para cezası da verilir. AT-A md.228 üye devletin, Divanın yargı kararına uymaması durumunda yine Divan tarafından para cezası verilebileceğini belirler⁹⁹.

B. Üye Devletler ya da Birlik Kurumlarının Tasarrufları ile İlgili Uyuşmazlıklar

Divan üye devletler ile Birlik kurumları arasındaki güç dengesini düzenler. AT-A 230.md. veya 232. md.'den birisi ile üye devlet veya Topluluk tarafından yapılan hukuka aykırı işlem, üye devlet ya da gerçek veya tüzel kişiler tarafından dava konusu yapılabilir¹⁰⁰. Bir Birlik kurumu Birliğin diğer bir kurumunun hukuka aykırı işlemini Divan önünde dava konusu yapabilir.

Birlik kurumlarının, tavsiyeleri ile görüşleri dışında kalan tasarrufları ile Avrupa Parlamentosu'nun üçüncü şahıslar nezdinde hukuki etki doğuran tasarruflarının hukuka aykırılığı iddiasıyla o kurumlar aleyhine iptal davaları açılabilir. Dava üye devletler, Birlik kurumları ve menfaatleri doğrudan

⁹⁷ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s.119.

⁹⁸ Teczan, **a.g.e.**, s.107

⁹⁹ Akgül, **a.g.e.**, s.76.

¹⁰⁰ Akgül, **a.g.e.**, s.76.

etkilenen bireyler (gerçek ve tüzel kişiler) tarafından açılabilir¹⁰¹. İptal nedenleri: Yetkisizlik, usule yönelik temel kuralların ihlali, Antlaşmanın, ya da onun uygulanması ile ilgili herhangi bir hukuk kuralının ihlali ya da yetkinin kötüye kullanılması (yetki saptırması) dır.

Adalet Divanı iptal edilen tasarrufun yerine yenisi oluşturmaz. Bu yetki tasarrufu iptal edilen kuruma aittir¹⁰².

C. Tazminat ile İlgili Uyuşmazlıklar

AT-A'nın 235. maddesine göre; ABAD, AT-A'nın 288. maddesinde yer alan tazminat davası konusunda yargı yetkisine haizdir.

AT-A 288. Madde; “ Topluluğun sözleşmelerden doğan sorumluluğu, söz konusu sözleşmeye uygulanan hukuka tabidir. Sözleşme dışı sorumluluk konusunda Topluluk, kurumlarının ya da memurlarının görevlerini yaparken yol açtıkları zararları, üye devletlerin ortak genel hukuk ilkelerine uygun olarak tazmin etmekle yükümlüdür.” Akit dışı sorumluluk davası; başka bir davaya bağlı değildir, bağımsızdır.

D. Yorum ile ilgili Uyuşmazlıklar

AT-A md. 234 gereği üye devlet mahkemeleri belirli durumlarda, topluluk düzenlemelerinin anlamının açıklanması amacıyla Divana müracaat edebilirler¹⁰³. Üye devlet mahkemeleri tarafından yapılan bu ön karar başvuruları hakkında karar vermek yetkisi Divana aittir. AB hukukunun tüm üye devletlerin hukuk sistemleri içinde yeknesak bir şekilde uygulanmasını temin etmek için, ulusal mahkemelerin topluluk hukukunu ilgilendiren konularda bu hukukun yorumlanması için, Adalet Divanı'ndan hukuki görüş

¹⁰¹ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s.123.

¹⁰² Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s.124.

¹⁰³ Akgül, **a.g.e.**, s.76.

sormaları ve bu görüşler çerçevesinde karar vermeleri yorum birliğinin sağlanması bakımından elzemdir¹⁰⁴.

E. Temyiz

Divan, Avrupa Birliği ilk Derece Mahkemesinin kararları üzerine yapılan temyiz başvurularına da bakmakla yetkilidir.(ABAD md.225/1)

F. Diğer Görevler

Birlik ve personeli arasındaki uyuşmazlıklara karar vermek yetkisi Divana verilmiştir.¹⁰⁵ Avrupa Yatırım Bankasının statüsü gereği üye devletlerin yükümlülükleri ile ilgili konularda ortaya çıkan uyuşmazlıklar ve Avrupa Yatırım Bankasının organları tarafından yapılan düzenlemelere üye devlet merkez bankalarının uymaması durumunda ortaya çıkan uyuşmazlıklarda Divan yetkilidir¹⁰⁶. Divan önünde bir tüzükten kaynaklanan uyuşmazlığın görülmesi sırasında tüzüğün iptali talebine yine Divan karar verir¹⁰⁷.

Adalet Divanı önündeki işlemlere uygulanacak olan usul ve yöntemler, Antlaşmalarda, Divan Tüzüğünde ve Divan Prosedür (Usul) kuralları ile düzenlenmiştir. Bu hükümler nedeniyle, Divan bu kurallarda istisna yapamamaktadır. Divan Statüsü m.17-44 de ve Prosedür kuralları m.37-113'de Divan'da izlenecek usule ilişkin hükümler yer almaktadır. Usul kuralları ilk olarak 1974 yılında Resmi Gazetede yayınlamış ve bir çok değişiklik geçirmiştir. En son değişiklik 2005 yılında yapılmıştır.

¹⁰⁴ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s.125.

¹⁰⁵ AT-A, m.236

¹⁰⁶ AT-A, m.237

¹⁰⁷ Akgül, **a.g.e.**, s.77; ABAD, m. 241

II. ADALET DİVANININ YARGILAMA USULLERİ

A- Yazılı Prosedür

Divan huzurundaki prosedür dilekçenin verilmesiyle başlar. Divan Başkâtibi dilekçeyi alır almaz Divan Başkanını bilgilendirir ve Başkan işlemleri yürütmesi için bir daire görevlendirerek bu daireden bir hâkimi Raportör hâkim olarak atar. Raportör hâkim davanın kendisine verilmesinden sonra dava hüküm ile sonuçlanıncaya kadar dava dosyasından sorumludur¹⁰⁸. Baş Hukuk sözcüsü de süreçten haberdar edilir ve davada çalışmak üzere bir hukuk sözcüsü atar¹⁰⁹.

Normal bir başvuru, prosedür kurallarında belirlenmiş olan şu kısımları karşılamalıdır;¹¹⁰

- a- Davacının ismi ve daimi adresi,
- b- Davalının adı soyadı
- c- Davanın dayanağı ve konusu,
- d- Davacının talepleri,
- e- Davacının sahip olduğu deliller ve Divan tarafından istenebilecek olan diğer deliller,
- f- Lüksemburg'da tebligat adresi ve tebligatı almaya yetkilendirilmiş ve alabilecek olan kişi ismi;¹¹¹

Başvuru sırasında eksiklikler mevcut ise Başkâtip; müracaatındaki eksikleri düzeltmesi ve tamamlaması için davacıya belirli bir süre verir¹¹². Davacıya verilecek olan sürenin belirlenmesi, Kâtip'in takdirindedir. Davacı

¹⁰⁸ Günuğur, **a.g.e.**, s. 398.

¹⁰⁹ ABAD Usul Kuralları, m.9/2

¹¹⁰ ABAD U.K., m.38/1

¹¹¹ ABAD U.K., m. 38/2

¹¹² ABAD U.K., m. 38/2

başvurusundaki hataları veya eksiklikleri düzeltmez ise, Divan Hukuk sözcüsüne danışarak davayı reddedip reddetmeyeceğine karar verebilir¹¹³.

Dava başvurusunda belirsiz olan beyanlar var ise Divan her zaman açıklama istemekte özgürdür.

Başvuru sahibi dayanağını desteklemek için tüm makul iddialardan faydalanabilir. Davacı yeni dayanaklar ekleyebileceği gibi, bunlara dayanarak davasının kapsamını büyütemez ve müracaatını verdikten sonra sıra formunu değiştiremez.

ABAD Tüzüğü'nün 21/1 nci maddesinde başvuru belgesinin, müracaatı destekleyen layihaların özet beyanından oluşacağı belirtilmiştir. Fakat davanın dayanağı hakkında yeterli detaylar, kanıtlar bulunmalı, ilgili ihtilafın tanınması, analizi ve çözümlenmesi açıkça beyan edilmiş olmalıdır. Dilekçedeki sıra formu açık olmalıdır. Sıralama formu muğlak ise, Divan davacıdan istediği sıralamayı açıklamasını isteyebilir.

Davacı başvurusunda farklı konuları talep edebilir. Bu talepler anlam bütünlüğü ihtiva edecek şekilde bağlantılı hale getirilmemiş ise, Divan talepleri ayırmaya karar verebilir.

Dava dilekçesi aşağıdaki ekleri içermelidir:

a- Davacı adına hareket eden avukatın Üye Devlet mahkemelerinde avukatlık yapmaya yetkili olduğunu beyan eden belge,¹¹⁴

b- Davacı adına hareket etmek üzere ilgili avukatın yetki belgesi.

c- Divan huzuruna tahkim maddesine bağlı getirilen davalarda; Birlik adına imzalanmış veya Üye devlet ile imzalanmış özel anlaşmaya tabi olan maddenin dahil olduğu sözleşme,

d- Tüzel kişilerin müracaatlarında, tüzel kişiliği oluşturan doküman ve tüzel kişinin avukatına ait yetki belgesi;

¹¹³ ABAD U.K., m. 38/7

¹¹⁴ ABAD U.K., m.38/3

e- İptal davalarında, Birliğin itiraz edilen hükmü ve “harekete geçmeme” durumlarında müracaatçının kurumdan harekete geçmesi talebi,¹¹⁵

Divan tarafından dava dilekçesinin kabul edilebilmesi için, her dava da ayrı ayrı belirlenmiş olan dava zamanaşımı sürelerine uyulması gerekmektedir¹¹⁶.

Divan Başkâtibi tarafından davalıya gönderilen dilekçeye karşılık bir aylık süre zarfında yanıt verilmesi gerekmektedir.¹¹⁷ Belgelerin gönderildiği veya alındığı tarih zaman sınırına dahil edilmez. Sadece davalının, makul sebeplerini içeren süre uzatma talebi için müracaat etmesi halinde davalının süre uzatım talebi kabul edilebilir.

Dava dilekçesinde olduğu gibi savunma dilekçesinde de bazı başlıklar mutlaka bulunmalıdır¹¹⁸. Bu bölümler;

- a- Davalının adı ve adresi
- b- Delil ve yasal dayanak iddiaları
- c- Savunmanın istediği sıra,
- d- Davalı tarafından gönderilmiş olan delillerin mahiyeti
- e- Lüksemburg’da tebligat adresi ve tebligatı almak üzere yetkilendirilmiş olan kişinin adı-soyadı.

Savunmaya verilecek olan cevapta önce şekli yönden davacının dilekçesi incelenir ve eksiklik mevcut ise bunlara itiraz edilir. İkinci olarak esasa ilişkin davacının iddialarına cevap verilir . Divan, karmaşıklığı önlemek maksadıyla savunmada iddiaların bu sıra çerçevesinde belirtilmesini istemektedir. Aynı şekilde savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi

¹¹⁵ Meral Sungurtekin Özkan, **Avrupa Birliği Usul Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara,2009, s.166.

¹¹⁶ ABAD U.K., m.80/1, 82

¹¹⁷ ABAD U.K., m.40/1

¹¹⁸ ABAD U.K., m.40/1

olasılığı müracaatta olduğu gibi mevcut olabilir. Savunma dilekçesi ile bunların dışında davacı aleyhine bir talepte bulunulamaz¹¹⁹.

Buna bir istisna olarak; Divan bir defasında davacının ek karşı talebini, talepler arasında yakın bir bağ olduğu gerekçesi ile kabul etmiştir¹²⁰.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz dava dilekçesinin ekinde yer alması gereken ekler savunma dilekçesinde de bulunmalıdır.

Divanın Usul kurallarını belirleyen 91 nci maddede davacı ve davalının usule ilişkin itirazlarının değerlendirilmesinden bahsetmektedir. Bu maddeye göre, usul iddiaları ayrı bir doküman ile gönderilmeli ve ortaya çıkan sorunlar ele almalıdır.

Divan davanın herhangi bir adımında resen kabul edilemez olduğuna karar verebileceği gibi taraflar kendi aralarında anlaşarak Divanın kabul etmesi halinde ihtilafın ilk savunmanın sonunda çözümlenmesini de uygun görebilmektedir. Savunma makamı savunmasını yaptıktan sonra davanın reddini talep ettiğinde Divan sadece kendiside aynı kanıdaysa davayı reddedecektir. Davanın ilk aşamada reddedilmesinin bazı belirli nedenleri vardır.

Örneğin, Divan görevsizlik sebebiyle davayı kabul etmeyebilir¹²¹. Taraflardan biri hukuki talep hakkına sahip değil ise, Divan yine davayı reddedebilir. Taraflar aynı zamanda, Divan önünde işlem başlatmak için verilmiş olan Antlaşmalardaki süreleri ve Birlik Hükümlerini de takip etmelidir. Belirtilmiş olan kesin sürelerin sonunda verilen müracaatlar kabul edilmez. Bunlar dava için kesin engellerdir ve taraflar bunlara uymasa bile, Divan resen karar verebilme hakkına haizdir.

Tarafların ilk dilekçelerinden sonra birer dilekçe daha sunma hakları vardır.

¹¹⁹ Sungurtekin Özkan, **a.g.e.**, s.160.

¹²⁰ Plender, **a.g.e.**, s.287; Case 250/78 Deka Getreideprodukte GmbH & Co Kg v. Council and Commission 1983.

¹²¹ Plender, **a.g.e.**, s.289; Case 31,33/62 Milchwerke Heinz Wöhrmann & Sohn KG and Alfons Lütticke GmbH v. EC Commission 1962.

Davacı tarafın verdiği replik ve davalı tarafın verdiği düplik denilen layihaların verilmesi ile yazışmalar sona erer. Bu dilekçelerin başlıkları, üçüncü bir taraf olmaması halinde, müracaat ve savunma ile aynı olmalıdır. Müracaat ve savunma dilekçelerin de olduğu gibi, taraflar, yeni konular ilave etmek suretiyle iddialarının kapsamını genişletemezler ve önceki sıra şeklini değiştiremezler¹²².

Yazılı aşamanın davanın sonucunu çok etkilediği ve davanın ne şekilde seyredeceğinin bu aşamada az çok belirlendiği genel bir kuraldır¹²³.

Bütün savunmaların alınmasından sonra Başkâtip değerlendirilmeye hazır hale getirecek şekilde dilekçeleri ve belgeleri hazırlar¹²⁴.

Tarafların avukatları ve temsilcileri orjinal evrakları ve belge fotokopilerini imzalamalıdır. Tüm iddia ve ekler Divana tebligat amacı ile beş nüsha olarak hazırlanıp gönderilmelidir. ABAD Usul Kurallarının 44 ncü maddesi Raportör hakimin dilekçelerin verilme aşaması sona erdiğinde raporunu divana sunacağını ve hazırlık soruşturmasına ve ilgili işlemlere gerek olup olmadığını bildireceğinden bahsetmektedir.

Yazılı aşamada bu işlemler tamamlandıktan sonra raportör hâkim Divan'a ön raporunu sunar¹²⁵. Ön rapor, hukuki ve maddi altyapıyı ortaya koyarak, tarafların görüşleri ile raportör hâkimin kişisel gözlemlerini ve tavsiyelerini içerir¹²⁶.

Divan Başkanı sözlü aşama için bir duruşma günü tayin eder¹²⁷.

B. Bilgi ve Belgelerin Toplanması, Hazırlık Soruşturması

Birliğin tek yargı organı olan Divanın bağımsızlığına dayanarak doküman ve bilgi isteme hakkı vardır. Bu hak açık bir şekilde Usul Kurallarının 45/b maddesinde belirtilmiştir. Divan, taraflardan dokümanları ve

¹²² ABAD U.K., m.94

¹²³ Rasmussen, **a.g.e.**, s.164.

¹²⁴ ABAD U.K., m.37

¹²⁵ Arıkan, **a.g.e.**, s.39.

¹²⁶ Göçmen, **a.g.e.**, s.312.

¹²⁷ Günuğur, **a.g.e.**, s.398.

bilgileri sıklıkla gayri resmi mektuplar ile talep eder. Bu nedenle, Divana bilgi ve belge ibraz etmesi istenmiş olan taraflardan her biri, resmi bir tebligat olmaksızın bunları göndermekle zorunludur.

Usul kurallarına göre Divan doküman istemek için Hukuk sözcüsünün görüşünü dinleyecektir,¹²⁸ ve resmi bir emir hazırlayacaktır. Divan Tüzüğüne göre, Divan hukuk sözcüsünün görüşüne bağlı olmaksızın gerekli olduğunu düşündüğü takdirde taraflardan davaya ilişkin yeni dokümanlar ibraz etmelerini de isteyebilir.

Divan, işlemler için gerekli görülen her türlü bilgi ve belgeleri, Üye devletler veya Kurumlar gibi, üçüncü taraflardan da isteyebilir. Bunun yanı sıra, hazırlık soruşturması sırasında Divan dava için gerekli görülen üçüncü bir taraftan da bilgi isteyebilir.

Taraflar, Divana sunulmuş bulunan doküman ve bilgilere erişim hakkına sahiplerdirler. Divan dava sırasında dokümanlara erişimdeki herhangi bir kısıtlamanın, “kuvvetler eşitliği” ve “adil duruşma” prensiplerini ihlal edeceği düşüncesindedir. Bu kurala ilişkin iki istisna vardır. İlk olarak, müdahil olanlar, davanın bilgi ve belgelerini incelemekte tamamen veya kısmen sınırlandırılabilirler¹²⁹. Yeterli sebepler var ise, Divan müdahil olanı işlemlerin herhangi bir adımında sınırlayabilir. İlgili bilgi ve belgeler doğası gereği tamamen gizli olabilmektedir. Divan resen veya tarafların talebi ile gizlilik emri verebilir. İkinci olarak; herhangi bir tarafın sunmuş olduğu bilgi ve belgeler, birleştirilmiş bir başka davada da kullanılmakta ise, diğer tarafa gönderilmeyebilir. Genellikle Divan, daha önceki kararları ile kabul edilmiş olan, bu kural üstünde ısrar etmemektedir¹³⁰.

Divan nezdinde oluşturulmuş olan bilgi ve belgeler davanın sıra formu ve dayanağı ile ilişkili olmalıdır. Bu açıklığa rağmen bazı durumlarda açılan davaların alakasız belge, hüküm ve mevzuata dayandırılması sebebiyle

¹²⁸ ABAD U.K., m.44

¹²⁹ ABAD U.K., m.93/3

¹³⁰ Emre Doğan, **The Structural And Procedural Analysis of The European Court Of Justice Within The Framework Of European Union Law**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2006, s.65

reddedilen davalar olmuştur. Daha sonraki adımlarda da; Divan faydasızlığı veya alakasızlığı sebebiyle sunulan bilgi ve belgeleri geri çevirebilir¹³¹.

Taraflar yasal olarak mesleki ayrıcalığı olan dokümanları sunmaktan kaçınabilirler. Divan, avukat ile müvekkili arasındaki yazışmaların gizli olduğunu ve korunması gerektiğini kabul etmiştir. Divan görülmekte olan bir davada da karşılıklı taraflarından birinin veya üçüncü bir tarafın tıbbi kayıtlarının, doktor-hasta ilişkisinin gizliliği nedeniyle dava sırasında incelenemeyeceğine hükmetmiştir¹³². Davanın tarafının izin verdiği ölçüde doktor kişisel olarak müdahil olmakta veya kayıtların gizliliği davayı engellememektedir. Divan bu kayıtları delil olarak değerlendirebilir. İlaveten; AT-A Üye Devletler için başka bir istisnayı kabul etmiştir.

Buna göre, Üye Devlet, güvenliğine aykırı olması halinde bir bilgiyi sunmaktan imtina edebilir¹³³. Bilginin ve bilginin gerekliliğinin değerlendirilmesi Üye Devlete kalmıştır. Davalı veya diğer bir üye devlet, ilgili üye devletin keyfi veya kasıtlı olarak bilgi vermekten kaçındığı fikrindeyseler, bu konuda Divana müracaat edebilirler¹³⁴. Bu madde ile tutarlı olacak şekilde, Divan bilginin gerekliliğini değerlendirir ve Üye Devletin iddiasının uygun olup olmadığına karar verir.

ABAD Usul Kurallarında veya Divan Tüzüğünde, dokümanı veya bilgiliyi sağlamayı reddeden tarafa yaptırımlara ilişkin bir hüküm yoktur.

C. Sözlü Prosedür

Sözlü prosedürün amacı, Divan tarafından gönderilmiş olan taleplere cevap vermek ve tarafların layihalarda belirtilmiş olan iddialarını özetlemektir. Divan sözlü prosedür ile, yazılı prosedürün ardından meydana gelmiş olan olaylar hakkında tarafların iddialarını göndermesine imkan tanımış olur. Sözlü

¹³¹ Doğan, a.g.y., s. 65.

¹³² Case 155/79 A. M & S v. Commission , 1982.

¹³³ AT-A.,m.296

¹³⁴ AT-A.,m.296/2

prosedür yazılı prosedüre ek olarak kabul edilmiştir ve bir nevi tekrarı olarak anlaşılmaktadır.

Divan Usul Tüzüğünde yapılmış olan bir değişiklikle, hem doğrudan davalarda hem de ön karar davalarında, gerekirse sözlü aşamanın atlanabileceği belirlenmiştir.¹³⁵ Doğrudan davaların tersine, ön karar prosedüründe, kararın verilmesi için tarafların muvafakat etmesi aranır. Ancak; davanın konusu benzer değilse ve divan tam olarak aynı konuyu içeren bir kararı daha önce vermiş ise, sözlü prosedür safhasını geçebilir. Yine Divan bazı müracaatlarda, davanın işleyişini kolaylaştırmayacağı ve alakadar olmadığı düşüncesi ile de sözlü prosedürü reddedebilir. Örneğin, Divan, dava konularının yargı yetkisi alanına girmediğine karar verir ise, sözlü prosedürü açmayabilir¹³⁶.

Benzer şekilde, ana müracaatın kabul edilemez olduğu kanısında ise de, sözlü prosedürü atlayarak dilekçenin baştan reddine karar verebilir.

Layihaların karşılıklı olarak taraflara gönderilmesinden sonra Divan Başkanı yazılı prosedürün sonunu ilan edebilir. Bu beyanın ardından; Başkan tarafların yazılı prosedür ile ilgili gözlemlerini göndermelerini isteyebilir. Bu gönderim yazılı olarak yapılmalıdır. Divan bu gönderimlerin değerlendirilmesi için sözlü duruşma düzenler. Ardından, sözlü prosedürün açılışı için tarih belirler. Aynı zamanda, Divan, gönderimleri atlayarak, doğrudan sözlü prosedürün açılışı için de bir tarih belirleyebilir. Raportör hâkimin konuya ilişkin görüşünü bildirmesinden sonra Hukuk sözcüsü sözlü prosedürün gerekliliğine ilişkin görüşünü belirtir. “Üye Devletin yükümlülüklerini yerine getirmemesinden” kaynaklanan davalarda, Divan yazılı prosedürün sonunda, taraflara otomatik olarak sözlü prosedüre ilişkin görüşlerini sorar. Ancak; Konseyin Topluluk yasasının 226. maddesine göre açmış olduğu davalarda, Divan tarafların bu konu hakkındaki görüşlerini almayabilir¹³⁷.

¹³⁵ ABAD U.K., m.44

¹³⁶ Doğan, a.g.y., s.75.

¹³⁷ Doğan, a.g.y., s.76-79.

Raportör hâkim yazılı prosedürün bazı adımlarının eksik olduğunu ve tamamlanması gerektiğini hatırlatabilir. Divan, buna göre, sözlü duruşmaları açmayabilir ve raportör hâkim tarafından belirlenen eksikleri tamamlatabilir¹³⁸.

Sözlü duruşmalardan önce, davanın esaslarını tanımlayan özel bir rapor Divan tarafından düzenlenebilir. Bu raporlar, sadece dava dilinde yazılır. Dava sürecinde ise raporlar yalnızca davanın taraflarına ve müdahil olanlara verilir. Temsilciler bazı eksiklikler veya hatalar olduğunu fark ettiklerinde, raporun değiştirilmesi için bu konuları Divan Başkatibine iletirler. Sözlü duruşmalarda dört adım vardır;¹³⁹

- 1- Hâkim raportörün raporunun dinlenmesi
- 2- Tarafların temsilcilerinin dinlenmesi
- 3- Bilirkişi ve tanıkların dinlenmesi
- 4- Hukuk sözcüsünün görüşünün dinlenmesi

Taraf temsilcisi müvekkiline yönelik başlatılmış olan sorulara ve karşı tarafın iddialarına yanıt verir, davasının dayanak ve gerekçelerini açıklar.

Duruşma raportör hâkimin maddi olaylar ve taraf iddialarını içeren raporunu okuması ile başlar¹⁴⁰. İlk olarak; davacının vekili söz alır. Bunu, müracaat edeni destekleyen müdahil takip eder. Ardından; davalının vekili savunmasını yapar. Davalıyı destekleyen müdahil bu sırada en son yeri alır. Yazılı prosedürde gönderilmiş olan gerekçeler hâkimler ve hukuk sözcüleri tarafından daha önce okunduğu için, davanın taraflarının bunları tekrar etmelerine gerek yoktur.

Temsilciler tarafından yapılan açıklamalar kesin ve özet olmalıdır. Bunun yanı sıra taraflar herhangi bir hükme veya Divan'ın önceki bir kararına atıf yaparken, kaynaklarını mutlaka belirtmelidirler.

¹³⁸ Arat, **a.g.e.**, s.121.

¹³⁹ ABAD Statü., m.20

¹⁴⁰ Günuğur, **a.g.e.**, s. 398

Uygulamada, hâkimler taraf temsilcilerine sorular yöneltmektedir. Davanın karara bağlanmasında bunun etkileri fazladır. Böylece davada önemli olan unsurların üzerinde durulmakta maddi gerçeğin açığa çıkması sağlanmaktadır¹⁴¹. Temsilcilerin konuşmaları, üç hâkimli dairelerde on beş dakika, diğer dairelerde otuz dakikaya kadar sürebilir. Taraf, konuşma için ilave süre isteyebilir. Bu talep, duruşmadan on beş gün önce Divan başkâtibine yapılmalıdır. Konuşmaların sınırlandırılması hükmü, duruşmalardaki sorulara da uygulanır¹⁴².

Sözlü duruşmanın sonunda, Divan Başkanı; Hukuk sözcüsüne ve Raportör hâkime, tarafların temsilcilerinden ve taraflardan öğrenmek istediği bir husus olup olmadığını sorar.

Hukuk sözcüsü görüşlerini duruşma sırasında sözlü olarak verir. Genellikle düşüncesinin özeti ve sonucu Divan önünde okunur¹⁴³.

Sözlü duruşmalar kapalı oturumlarda yapılmaktadır ve konuşmalar Divan tarafından yayınlanmamaktadır¹⁴⁴.

Taraflar, sözlü duruşmalar esnasında ve sonrasında yazılı delil ve belge sunamazlar. Bu dokümanlar yazılı prosedür sırasında layihalara eklenerek verilmiş olmalıdır¹⁴⁵.

İstisnai olarak tarafların bilmedikleri yeni bilgi ve belgelerin ortaya çıkması halinde sözlü prosedür sırasında veya sonrasında Divana yeni doküman ibraz edilebilmektedir.

Divan sözlü duruşmalardan sonra bazı deliller talep edebilir. Gönderilmiş olan bilirkişi raporlarının davada yeni bir takım sorular gündeme getireceği düşünülecek olursa, Divan soruların cevaplarını alabilmek adına,

¹⁴¹ P.Craig- de D. Burca, **EC Law Text Cases Materials**, Newyork, 1996, s.76.

¹⁴² Doğan, **a.g.y.**, s.74.

¹⁴³ ABAD U.K., m.59

¹⁴⁴ ABAD U.K., m.56

¹⁴⁵ ABAD U.K., m.37

bilirkişi raporlarına karşılık bir takım deliller isteyebilir. Bu karardan önce; Divan Hukuk sözcüsünün görüşünü alarak harekete geçecektir¹⁴⁶.

Bunun yanı sıra ilk toplantıda yeni gerekçelerin veya sorunların ortaya çıkması halinde de, Divan hukuk sözcüsünün görüşünü alarak yeni bir duruşma tarihi belirleyebilir¹⁴⁷.

Son olarak; sözlü duruşmalar tamamlandıktan sonra, Başkâtip duruşma tutanağını hazırlar. Divan Başkanı ve Başkâtip imzaladıktan sonra¹⁴⁸; duruşma tutanağı resmi bir kayıt olarak kabul edilir ve taraflar bu tutanağın kopyalarını alabilirler. Divan bunun ardından, sözlü duruşmanın bittiğini ilan eder ve kararını açıklar.

Duruşmaların halka açık yapılması kural iken, özel durumların mevcudiyeti ile Divan Başkanının resen yada tarafların istemi üzerine gizli duruşma yapma yetkisi olduğu için gizli duruşmalara ilişkin tutanaklar da kesinlikle yayınlanmaz¹⁴⁹.

D. Kararlar

Hukuk sözcüsü gerekçeli görüşünü bildirdikten sonra Divan kararını vermek üzere müzakere odasında toplanır¹⁵⁰. Hâkimlerin müzakeresi kapalı oturumda yapılacaktır. Divan gerekli duyduğu takdirde hukuk sözcüsünü ve Başkâtipi'de müzakerelere davet edebilir¹⁵¹. Müzakereler sırasında, hâkimlerin ve diğer katılımcıların resmi konuşmaları Başkâtip tarafından kaydedilir. Kâtip olmadığı zaman, divanda en az kıdemli olan hâkim kayıtları tutar¹⁵².

Divan, Raportör hâkimin hazırlamış olduğu hüküm taslağının yardımıyla görüşmelerine başlar. Eğer raportör hâkim tarafından hazırlanan

¹⁴⁶ ABAD U.K., m.60

¹⁴⁷ ABAD U.K., m.61

¹⁴⁸ ABAD U.K., m.62

¹⁴⁹ ABAD U.K., m.56

¹⁵⁰ ABAD U.K., m.64/3

¹⁵¹ ABAD U.K., m.27/7

¹⁵² Arıkan, **a.g.e.**, s.45.

taslak karar yok ise, hâkimler kendi yaklaşımlarına göre hareket ederler. Taslak hükümler bağlayıcı olmamakla beraber, müzakereler de bilgilendirici dokümanlar olarak kullanılabilirler¹⁵³. Bu nedenle çok nadir karşılaşılan bir durum olsa da, Divanın taslak kararların aksi yönünde hüküm vermesiyle karşılaşmıştır¹⁵⁴.

Divan'ın karar verebilmesi için oturumdaki hâkimin sayısının tek sayılarla ifade edilmesi gerekir¹⁵⁵. Divan, Genel Kurul olarak toplandığı zaman kararlar, en az yedi hâkimin oturumda hazır bulunması halinde verilir. Bu sayı dairelerde görülen davalarda üçtür¹⁵⁶. Hâkimler hukuk sözcüsünün görüşünü dinlendikten sonra karar vermek için gizli bir oturumla toplanır ve teker teker dava ile ilgili görüşlerini belirtirler. Daha sonra en kıdemsiz yargıçtan başlanmak suretiyle oylar beyan edilir¹⁵⁷. Çoğunluğun kabul ettiği sonuç divan kararını oluşturur ve karar oturumda yer alan tüm hâkimler tarafından imzalanır, açık duruşmada okunur ve yayımlanır¹⁵⁸. Kararların bütün hâkimler tarafından imzalanması nedeniyle kararın adi çoğunluk veya oybirliği ile alındığı belli olmamaktadır¹⁵⁹.

Divan Başkanı, hâkimler ve Başkâtip kararın orijinal metnini imzalar. Divan başkanı veya üyelerden herhangi biri, duruşma sonunda kararı taraflara okur. Genellikle, davanın özeti ve kararın sonuç kısmı okunur. Divan hükmü bir kurul belgesi niteliğinde olduğu için detaylı ve özenli şekilde yazılmamaktadır. Davayı doğrudan ilgilendirmeyen hukuki konulara değinilmemekte daha çok hüküm fıkrası ön planda olmaktadır. Karar metni Fransızca yazılır ve Birlik dillerine çevrilir¹⁶⁰. Kararın kopyası kendilerine gönderildiği için tarafların katılımı aranmamaktadır. Mahkemenin kararında şu hususların bulunması gerekir¹⁶¹;

¹⁵³ Arıkan, **a.g.e.**, s.43.

¹⁵⁴ Günuğur, **a.g.e.**, s.400.

¹⁵⁵ Doğan, **a.g.ç.**, s.78.

¹⁵⁶ ABAD Statü, m.15, ABAD UK., m.26

¹⁵⁷ Göçmen, **a.g.e.**, s.314.

¹⁵⁸ ABAD U.K., m.27/5, Hartley, **a.g.e.**, s.62.

¹⁵⁹ Weatherill-Beaumont, **a.g.e.**, s.133.

¹⁶⁰ Weatherill-Beaumont, **a.g.e.**, s.140.

¹⁶¹ ABAD U.K., m.63

- a- Divan kararı olduğunun beyanı
- b- Kararın verildiği tarih
- c- Divan başkanının, hakimlerin, hukuk sözcüsünün, Başkatibin, tarafların ve temsilcilerin isimleri
- d- Tarafların hazırladığı sıra formu
- e- Hukuk sözcüsünün görüşü
- f- Kararın gerçeklerine ve dayanağına ilişkin özet
- g- Kararın sonuç kısmı

Divan kararları taraflar için bağlayıcıdır¹⁶². Karar, tarafların davadan ortaya çıkan hak ve yükümlülüklerini belirler. Kararda esasa ilişkin olmayan bir takım şekli hatalar bulunabilir ve Divan gerekçeli hükmünü yayınlanmadan önce bu hataları düzeltebilir. Veya karar verildikten iki hafta sonra taraflar düzeltme için talepte bulunabilirler. Bu düzeltme kararın temyizi anlamına gelmez. Divan başvuru sırasında belirtilmiş olan bir konuda karar vermeyi ihmal etmiş ise ilgili taraf tebliğden itibaren 1 ay içinde ek karar isteyebilir.¹⁶³ Örnek verecek olursak Divan bir kararında yargılama giderlerine hükmetmemiş, daha sonra buna ilişkin ek bir karar vermiştir.

Divan mahkeme masraflarına ilişkin konulara da karar metninde yer vermektedir¹⁶⁴. Kural olarak masrafların ödenmesi davayı kaybeden tarafa bırakılır. Ancak bu durum, çok fazla karşılaşılmış olmamakla beraber tarafların kendi aralarında anlaşmasıyla da belirlenebilir. Bu konuda her hangi bir düzenleme olmadığı sürece Divan tarafların birine olduğu gibi her ikisine de masrafları yüklenmesini talep edebilir. Taraflardan biri herhangi bir sebeple davada gereksiz masraflara sebep olmuş ise, davayı kazanmış olsa bile, Divan mahkeme masraflarını ödemesi yönünde karar verebilir¹⁶⁵.

¹⁶² ABAD U.K., m.65

¹⁶³ ABAD U.K., m.67

¹⁶⁴ ABAD Statü, m.38

¹⁶⁵ Doğan, a.g.y., s.71.

Divanca karara bağlanan her dava ve alınan karar Adalet Divanı Kararlar Dergisi (RCG) ile kararın bir özeti de Birlik Resmi Gazetesi'nde yayınlanır¹⁶⁶.

III. KARARLARA KARŞI BAŞVURU YOLLARI

Avrupa Birliği'nin yüksek mahkemesi olan Divan kararları verildikleri tarihten itibaren kesin hüküm etkisi gösterirler ve kararlar hakkında temyize gidilmesi mümkün değildir. Ancak ilerleyen bölümde detaylı olarak inceleyeceğimiz ilk Derece Mahkemelerince verilen kararların yalnızca hukuk yönüne ilişkin olarak Divan'a yapılacak temyiz başvuruları bunların dışında kalmaktadır.

Usul kuralları ve topluluk statüsünde düzenlemesine göre şartları gerçekleştirildiği takdirde kararlara karşı divana başvurulabileceği belirtilmiştir. Uygulamada nadiren görülen bu başvurular, üçüncü kişilerin itirazı, kararların yorumlanması ve yargılamanın iadesi olarak üçe ayrılır¹⁶⁷.

A. Üçüncü Kişilerin İtirazı

Üye devletler, Birlik kurumları ve diğer kişiler kendileri dinlenmeden bir karara varılmışsa veya bu kararın haklarını ihlal ettiğini düşünüyor iseler üçüncü kişi olarak karara karşı, belirli koşullar altında davanın tarafı hasım gösterilmek suretiyle Divan'a başvurabilirler¹⁶⁸. Başvuru karar Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayınlanmışsa bu tarihten itibaren iki ay içinde olmalıdır. Aleyhine başvuruda bulunulan karar, üçüncü kişilerin haklarının ne şekilde ihlal edildiği ve başvuruda bulunanın esas davaya hangi sebeplerle katılamadığı başvuruda belirtilmelidir. Başvurudan sonra Divan kararın uygulanmasını erteleme hakkına sahiptir¹⁶⁹.

¹⁶⁶ Günuğur, **a.g.e.**, s.401.

¹⁶⁷ Hartley, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁶⁸ ABAD Statü, m. 39

¹⁶⁹ ABAD U.K., m.97

B. Kararların Yorumlanması

Kararın açıklanmasında menfaati olan taraflardan biri veya Birlik kurumu kararın anlamı ve kapsamının anlaşılır olmaması halinde Divan'a kararın açıklanması için müracaat edebilir¹⁷⁰. İçinde yorumlanması istenen karar ve hangi paragrafların yorumlanmasının istendiği açıkça belirtilen bir müracaat esas davanın taraflarına karşı başlatılır. Divan kararını vermeden önce tarafların görüşlerini, sunmasını ister ve hukuk sözcüsünü dinleyerek kararını verir.¹⁷¹ Divan pratikte yorum başvurularını kararda gerçekten anlaşılamayan, belirsiz noktaların bulunduğu belirlendiği hallerde kabul etmekte ve verdiği kararı yorumlamaktadır.

Bu yolla yorumlanacak hüküm kısımları, hüküm fıkrası ile gerekçenin hüküm fıkrasında varılan sonucu ilgilendirmektedir¹⁷².

C. Yargılamanın İadesi

Davanın tarafları, kararın verilmesinden sonra kararın sonucunu etkileyecek bir gerçeğin ortaya çıkması halinde yargılamanın iadesini talep edebilirler. Ancak bu gerçek kararın verildiği anda tarafların ve Divanın bilgisi dahilinde olmamalıdır. Kararın verilmesinden itibaren on yıl, gerçeğin ortaya çıkmasından itibaren de üç ay içerisinde yargılamanın iadesi talebinde bulunulacağı şekilde bir süre kısıtlaması mevcuttur. Başvurunun kabul edilip edilmeyeceği, Divan önüne böyle bir müracaat geldiğinde yeni ortaya çıkan gerçeğin davanın sonucunu etkileyip etkilemeyeceği konusu tartışıldıktan sonra belirlenmektedir.¹⁷³

¹⁷⁰ ABAD Statü, m.40

¹⁷¹ ABAD U.K., m. 102

¹⁷² Arat, **a.g.e.**, s.126.

¹⁷³ ABAD U.K., 98-100; ABAD Statü, m.41

IV. USULE İLİŞKİN DİĞER HÜKÜMLER

A. Dil

Birlik çok dille hizmet veren bir yapıyı haizdir. Resmi dillerinin hepsi, ABAD' da yargılama ve yazışma dili olarak kullanılır. Belirli bir davada yargılama dili olarak, bu dillerden sadece biri kullanılabilir. Diğer taraftan, her işlemin kendi dili vardır.

İşlemler sırasında, başka bir dilde ifade edilmiş olan dokümanlar, davanın diline çevrilir. Ancak, dokümanlar çeviri için çok uzun olduğunda, Divan sadece gönderilmiş olan dokümanların özetini isteyebilir. Divan Başkâtibi dava dilinde yazılmamış olan itirazların hepsini reddedebilir. Hâkimler ve diğer çalışanlar istedikleri dili kullanabilecek oldukları için Divanın çalışma diline ilişkin herhangi bir kısıtlama yoktur¹⁷⁴.

Divan Tüzüğü kurallarına göre dava dilinin değiştirilmesine ilişkin talep resmiyet gerektirerek kural olarak belli şartları ihtiva etmesi gereken yazılı bir dilekçe ile yapılmaktayken, Divan bir davasında, basit bir mektup ile istenen değişikliği kabul etmiştir¹⁷⁵. İlaveten; hâkimlerin, hukuk sözcülerinin, Raportör hâkimlerin, topluluğun başka bir dilini kullanarak verdikleri beyanlar Divan Başkâtibi tarafından davanın diline çevrilmektedir. Şahitler ve bilirkişiler, kendilerini daha iyi ifade edeceklerine inanıyorlarsa, dava dilinin dışında bir dil kullanabilirler. Bu beyanlarını Başkâtip tarafından dava diline çevrilmesi sağlanmaktadır.

Davacı dava dili olarak sadece bir dil seçebilirken, Divan önünde birleştirilmiş davalar olduğu zaman birleştirilmiş davanın her bir dili Divanda kullanılabilir. Yinede bu kuralın bazı istisnaları vardır;¹⁷⁶

1- Davalı, bir üye devlet veya üye devletin vatandaşı olan kişi ise yargılama dili o devletin resmi dilidir. Ancak birden çok devlet söz konusu ise davacı bu dillerden birini seçebilir.

¹⁷⁴ Günuğur, **a.g.e.**, s.390.

¹⁷⁵ ABAD U.K., m.91., Case 260/81 Regul-Eberhardt, Commission ,1981.

¹⁷⁶ Doğan, **a.g.y.**, s.52.

2- Ön kararlarda, davanın dili her zaman referans alınan ulusal mahkemenin dilidir.

3- Üye devlet, doğrudan bir davaya müdahil olduğunda veya ön karar işlemlerinde yer aldığında, kendi dilini kullanabilir.

4- Taraflardan herhangi biri başka bir resmi dil kullanmak isterse, Divan, Hukuk sözcüsüne ve diğer tarafa danıştıktan sonra bunu kabul edebilir. Birliğin Kurumları bu talebi yapamaz.

5- Davacı İlk Derece Mahkemesi kararlarını temyiz ederken, kararı veren İlk Derece Mahkemesinin dilini kullanmalıdır¹⁷⁷.

6- Davaya müdahillik aşamasında müdahil olandan yargılama dilini kullanması istenmemekle beraber müdahillik talebi kabul edildikten sonra üye devlet olmaması halinde, yargılama dilini kullanmalıdır. Üye devletler ise müdahil oldukları zaman yargılamada kendi dillerini kullanabilirler¹⁷⁸.

ABAD Statüsü m.31'de, hangi dilde yazılan kararın asıl metin sayılacağına ilişkin bir açıklık olmamakla birlikte davada kullanılan dildeki belge metinlerinin asıl sayılacağı vurgulanmaktadır. Belge metinleri ifadesinin karar metinlerini de kapsayacak şekilde anlaşılması gerektiği düşünülmektedir. Önemli bir diğer husus ise belirli bir davanın yargılama dili hangisi ise o dilde kaleme alınmış olan karar metni, asıl ve anlamı itibariyle kesin metin sayılacaktır.

Ortak bir çalışma dilinin kabulündeki amaç günlük işlerin yapılmasında pratikliğin sağlanmasıdır. Tarihsel sebeplerle, Adalet Divanının çalışma dili Fransızca iken, hâkimler, hukuk sözcüleri ve bunların yanında çalışan diğer kişilerin bütün dillere hakim olmaları şartı söz konusu değildir. Ortak bir çalışma dilinin kabulü, günlük işlerin yapılması pratik amacından doğmuştur. Hâkimler, hukuk sözcüleri ve bunların yanında çalışan diğer kişilerin bütün dillere hakim olmaları beklenemez. Davaların dağıtımı, görevlilerin bildikleri

¹⁷⁷ ABAD U.K., m. 110

¹⁷⁸ Doğan, a.g.y, s.53.

diller esas alınarak yapılamayacağı için bir üye devlet dilinin ortak iletişim aracı olarak seçilmesi gerekmektedir.

Özellikle, Divan'ın, Genel Kurul olarak toplandığı durumlarda bunun sebebi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu oturumların gizliliğinin sağlanması amacıyla çevirmenlerin katılmasına izin verilmemektedir. Divan'ın dili konusundaki bu zımni karara uygun olarak bütün tutanaklar ve belgeler Fransızca'ya çevrilmektedir. Kararlar, Fransızca olarak verilmekte daha sonra diğer dillere çevrilmektedir ¹⁷⁹.

B. Taraflar

Divan önündeki süreci başlatmak için öncelikle bir davacı ve doğal olarak bir davalı olması gereklidir. Davanın tarafları Divan önünde tek bir hükümde tanımlanmamış, davanın türüne göre değişiklik arz etmektedirler. Antlaşmalar dava tiplerini sınırlandırsa bile; davacı, davalı veya müdahil olabilecek tarafları belirlemiştir. Örneğin, Birlik hükümlerinden birinin iptali için açılan davalarda sadece Birlik Kurumları davalı olabilirler. Hareketsizlik davalarında, Birlik Kurumları, Üye devletler ve bazı bağlamlarda gerçek ve tüzel kişiler divan nezdinde dava açabilirler. Diğer taraftan; yükümlülüğün yerine getirilmemesine ilişkin açılan davalarda sadece Komisyon davacı olabilir. Sadece Birlik de Tazminat davalarında Divan önünde taraf olabilir. AT-A' nın 236. maddesine göre, Adalet Divanı, Topluluk ve hizmetlileri arasındaki davaların hepsinde yargı yetkisine sahiptir. Bu nedenle, Birlik, Birlik Kurumları, Üye devletler ve Antlaşmalara tabi olarak işlemlere katılma yetkisi olan kişiler veya kuruluşlar davalarda taraf olabilmektedirler.

En zor durum, bireyler veya kuruluşların davada taraf oldukları sırada ortaya çıkar. Devlet içinde yasal kimliğe sahip olduğu varsayılmassa bile, Divan davacının ulusal yasalarını dikkate almaz.

¹⁷⁹ Kızılsümer, **a.g.e.**,s. 29, C.O. Lenz, **The Court of Justice of European Communities**, European Law Review, 1987,s.131-132.

Davacının başvurusu sırasında otonom hareket etmeyi taahhüt edecek ve divanın vermiş olduğu karara göre belli yükümlölükleri kabul edecektir.

C. Tarafların Temsili

Temsil sıfatının gereklilikleri Divan Tüzüğünde belirtilmiştir.¹⁸⁰ Bireyler davalarda avukatlar tarafından temsil edilirken, Üye Devletler ve Birlik Kurumları seçilmiş olan ajanlar tarafından temsil edilirler.¹⁸¹ Bu durumun temel istisnası, yasal yardım isteyen ve ön karar atfında bulunan taraflardır. Taraflar temsil edilmek üzere bir veya daha fazla avukat veya vekil tayin edebilirler.

Üye Devletler ve Kurumlar temsilci seçiminde tamamen kendi takdirlerini kullanırlarken temsilcilerinin avukat olması şeklinde bir şart aranmamaktadır. Gerçek ve/veya tüzel bir kişinin temsilinde ise aranan en önemli şart üye devlet mahkemeleri önünde avukatlık yapma hakkına haiz olmasıdır¹⁸² Diğer taraftan; üye devletin ilgili avukatının başka bir üye devlette avukatlık yapıyor olması vekilliğı için sakıncalı değildir. Vekillerin, avukatların veya profesörlerin temsil ettikleri kişiler ile aynı üye ülke vatandaşı olmaları gerekmemektedir. Bir davada¹⁸³; Komisyon iki İskoçyalı avukat ile temsil edilmekteyken, davacı İskoç şirketi iki Belçikalı avukat tarafından temsil edilmektedir.

Dava başvurusunu yapan avukatın, temsil yetkisine ilişkin belgesini ve meslek kimlik kartının kopyasını başvuru sırasında sunması gerektiğinden yazılı aşamayı anlattığımız kısımda bahsetmiştik.

Kendi ulusal barosu tarafından meslekten men edilmiş olan bir avukatın temsilci olarak başvuru yaptığı sırada Divan avukatın davayı takip yeterliliğinin olmadığına kanaat getirir. Ancak; askıya alma, ceza verme veya

¹⁸⁰ ABAD Statü, m.19

¹⁸¹ ABAD Statü, m.17/2

¹⁸² Günuğur, **a.g.e.**, s.403

¹⁸³ Case 30/78, Distillers Co Ltd v. EC Commission, 1980.

resmi kınama gibi diğer disiplin yaptırımlarında Divan avukatın tarafı temsil etmesine müsaade etme veya etmeme takdir hakkına sahiptir¹⁸⁴.

Davanın vekilleri veya avukatları kendilerine Divan Tüzüğü Kuralları ile verilmiş olan bazı ayrıcalıklardan faydalanırlar. İlk olarak; temsilciler dava sırasındaki ifade, söz ve savunmalarından dolayı yasal dokunulmazlığa sahiptirler¹⁸⁵. Avukata ait olan dava evrak ve dokümanları aranamaz veya bunlara el konulamaz¹⁸⁶. Aynı zamanda, kısıtlama olmaksızın görevlerini yerine getirmek üzere Birlik içinde seyahat hakları vardır. Bu dokunulmazlıklardan faydalanmak için, yetki belgelerini ibraz etmeleri yeterlidir. Bununda ötesinde, vekil kendisine bu gibi ayrıcalıklardan faydalanabilmek için bu talebini Divan Başkâtibine bildirmek zorundadır. Başkâtib, işlemlerin süresini dikkate alarak, bu evrakın süresini belirler¹⁸⁷. Faydalanan kişi tarafından kötüye kullanılması durumunda Divan bu dokunulmazlıkları kaldırabilme hakkında sahiptir.

Avukatlar Divana saygısız davranış ve tutumlarda bulunursa veya davanın normal seyrini engelleyecek hareketlerde bulunurlarsa, yetkilerini amaç dışında veya başka amaçlar için kullandığı tespit edilirse Divan ilgili avukata bildirim yapar ve iddialar için savunmasını talep eder¹⁸⁸.

Avukatın savunması alındıktan sonra, görüşü alınmak üzere Hukuk sözcüsüne danışılır ve avukatın davadan hariç tutulması veya tutulmamasına ilişkin karar verilir. Bu kuralın temsilciler için uygulanmama sebebi gerekli olması halinde üye devletin bu gibi bir kontrolü temsilciler açısından kendisinin yapması gerektiğidir. Ancak, böyle bir iddia ileri sürüldüğü zaman; Divan, avukatlar için kullanılan aynı prosedür ile temsilciyi de davadan uzaklaştırabilme yetkisine sahiptir¹⁸⁹.

¹⁸⁴ Doğan, **a.g.y.**, s.54.

¹⁸⁵ ABAD U.K., m.32

¹⁸⁶ ABAD U.K., m.33/1

¹⁸⁷ ABAD U.K., m.33

¹⁸⁸ ABAD U.K., m.35/2

¹⁸⁹ Plender, **a.g.e.**, s.272.

D. Yasal Yardım

Dava masraflarını tamamen veya kısmen karşılayan taraflar, davanın herhangi bir adımında yasal yardım talep edebilirler. Yasal yardım talebinde bulunma hakkı davanın türüne göre kısıtlanmamıştır. Herhangi bir taraf yasal yardım için müracaat ettiğinde ödeme aczi durumunu, uygun dokümanlarla ve yetkili merciden alınan belgelerle kanıtlamak zorundadır¹⁹⁰. Divan bu belgelere dayanarak davacının işlemlerin maliyetini karşılayamayacak durumda olduğunu kabul etmektedir.

Yasal yardım müracaatı işlemler başlatılmadan önce yapılmak isteniyor ise talebin değerlendirilmesi için başvuru sırasında konu hakkında kısa bir açıklama yapılması gereklidir. Dava açılmadan önce yasal yardım müracaatı temsilci tarafından yapılamaz. Divan huzurundaki itirazların temsilci tarafından yapılması gerekmesine rağmen, yasal yardım müracaatı bunun istisnasını oluşturmaktadır¹⁹¹. Divan Başkanı yasal yardım talebini aldıktan sonra görüşünü hazırlaması için konuyla ilgili bir raportör hâkim görevlendirir. Raportör hâkimin görüşlerinden sonra Divan hukuk sözcüsünün görüşünü de alarak kararı verir.

Divan üç olasılıkla bir karara varır; tam yasal yardımda bulunmak, kısmi yasal yardım vermek veya müracaatı reddetmek¹⁹². Yasal yardım müracaatı kararının gerekçeleri belirtilmez ve temyize tabi değildir.

Verilmiş olan yasal yardım davacının avukatının yan masraflarını ve harçlarını da kapsar. Yargılama sonunda davacının lehine bir karar çıkması halinde Divan dava masraflarının da davalı tarafından ödenmesine hükmedebilir.

Diğer taraftan, yasal yardımdan faydalanan taraf davayı kaybederse, yasal yardımı ve diğer maliyetleri ödemek zorundadır. Her iki durumda da,

¹⁹⁰ ABAD U.K., m.76

¹⁹¹ Case 30/80 Fedele v. Parliament, 1980.

¹⁹² ABAD U.K., m.76/3

Divan Başkâtibi, yasal yardımı alan tarafın ikamet ettiği üye devletten yasal yardımı ister¹⁹³.

E. Geçici Tedbirler

AET Antlaşmasının 186 ncı maddesinde “ Adalet Divanı el koyduğu davalarda gerekli olan geçici önlemleri alabilir .” hükmü mevcuttur. Bu hüküm geçici önlemlerin alınması konusunda hukuksal bir temel oluşturmakla beraber bu konuda Divan’ı yetkili kılmaktadır. Hangi olayda ne tür önlemlerin alınacağı konusunda Divan’ın kesin takdir yetkisi bulunmaktadır. Ancak bu yönde bir talep taraflardan gelmelidir. Divan resen böyle bir karar veremez.

İhtiyati tedbir için önce Divan'da dava açılmış olması ve Divan'ın ihtiyati tedbir kararı vermesi gerekirken bu tedbirlerin uygulanmasını zorunlu kılan maddi ve hukuki bir takım sebepler mevcut olmalıdır.¹⁹⁴ Divan'a göre, ancak, başvuranın ciddi ve geri dönülmez bir zarara uğrama tehlikesi söz konusu ise, ihtiyati tedbir için zorunluluk vardır¹⁹⁵. Bu talep farklı bir müracaat ile Divan Başkanından istenmektedir.

Divan, durumun gerektirdiğine inanırsa yürütmenin durdurulması kararı verir ve bu karar davanın görülmesini engellemez. Yürütmenin durdurulması ve diğer ihtiyati tedbir kararları AT Antlaşmasında ayrı ayrı maddelerde düzenlenmiş olmasına karşın aynı esaslara tabidir. Her ikisi için de Usul kurallarında da aynı hükümler mevcuttur.

Davanın önemli ve karışık olduğu hallerde, ihtiyati tedbir kararının, Genel Kurul halinde toplanan Divan tarafından verilmesi mümkün olsa da ihtiyati tedbir kararı kural olarak Divan Başkanı tarafından verilir¹⁹⁶. İhtiyati tedbirler, kişilere, kurumlara veya üye devletlere uygulanabilir ve genel olarak, Divan, ihtiyati tedbirlerin istisnai durumlarda uygulanması gerektiği

¹⁹³ ABAD U.K., m.76/5

¹⁹⁴ ABAD U.K., m.83

¹⁹⁵ ABAD U.K., m.82/3

¹⁹⁶ ABAD U.K., m.85, Statü, m.36

görüşünde olduğundan Divan'ın ihtiyati tedbir kararı verirken çok istekli olmadığı söylenebilir.

Divan, alternatif bir çözüme ulaşmaları için taraflar arasındaki görüşmeleri başlatmaya, Komisyon'un rızası ile üye devlete geçici tedbirler alma konusunda yetki verilmesine, taraflardan birinin güvence sağlaması şartıyla tedbirin uygulamasını durdurmaya karar verilebilmek gibi çok çeşitli ihtiyati tedbir kararları verebilmektedir¹⁹⁷. Dava, Birlik kurumlarından birinin tasarrufu ile ilgili ise Başkan, tasarrufun uygulanmasını, karar verilinceye kadar erteleyebilir. Ancak İhtiyati tedbir kararının yalnızca erteleyici bir etkisi olup; davada verilecek nihai kararı etkilemez¹⁹⁸.

Yürütmeyi durdurma ve ihtiyati tedbir talepleri değerlendirilirken, Divan talepler için öncelikle yeterli göstergelerin mevcut olup olmadığını araştırır. Divan geçici tedbirlerin üçüncü taraflar üstündeki etkisini de değerlendirir. Herhangi bir taraf geçici tedbirler talep ettiğinde, müracaat dayanaklarını özetle açıklamaları istenirken karşı taraftan da yazılı yorumlarını bir ay içinde sunması beklenir.¹⁹⁹

Genel olarak; Başkan, Raportör hâkimin ve hukuk sözcüsünün görüşlerini alarak kararını verir. Çok fazla ivediliği olan bazı durumlarda Başkan diğer tarafın cevabını beklemeden kararını kısa tarihli bir toplantıda verebilir.

F. Müdahillik

Divanda görülmekte olan bir dava, bu davanın tarafları dışındaki Birlik Kurumları, devletler, gerçek ve tüzel kişiler açısından da önem taşıyabilmektedir. Bu durumlarda ilgili kişiler, devlet yada kurumların davaya katılma hakları vardır.

¹⁹⁷ P.S.R.F. Mathijsen, **A Guide to Eurppian Law**, 6th Edition, London, 1995, s.108.

¹⁹⁸ Kızılsümer, **a.g.e.**, s. 26; P.Oliver, **İnterim Measures: Some Recent Developments**, Common Market Law Rewiew, 1992, s. 8; U.K., 84.

¹⁹⁹ Doğan, **a.g.y.**, s.56

Divan Tüzüğü, üye devletlerin ve Birlik Kurumlarının Divan önünde her zaman davalara müdahil olabileceğini belirtir²⁰⁰. Diğer taraftan; davanın sonucuna ilişkin doğrudan ve sabit çıkarları var ise, diğer kişiler de müdahil olabilirler. Üçüncü taraflar; sadece doğrudan davalara ve temyiz davalarına müdahil olabilirler. Müracaat edeni veya davalıyı destekleyebilirler. Bu nedenle, müdahil olan, müracaat edenin veya davalının istediği sıra formu ile ilişkili olmayan herhangi bir talepte bulunamamaktadır. Müdahillik müracaatı, davanın Resmi Gazetede yayınlanmasının ardından altı hafta içinde yapılmalıdır. Bu zaman sınırı hiçbir taraf için uzatılamaz.

Doğrudan bir davada müdahil olmak isteyen kişi müdahil olmak için müracaat göndermelidir. Müdahillik müracaatı dava dili ile aynı dilde olmayabilir. Bu başvuru, müracaatta ve savunmada olduğu gibi bazı özellikleri taşımaktadır²⁰¹

- a- Davanın tanımı,
- b- Tarafların tanımı,
- c- Müdahilin adı ve adresi,
- d- Müdahilin tebligat adresi,
- e- Müdahilin müdahillik izni için uygulamanın desteği olarak; taraflardan biri veya daha fazlası tarafından istenen sıra formu,
- f- Müdahillik hakkını oluşturan olayların beyanı

Müracaattan sonra; Divan taraflardan müdahillığe ilişkin görüşlerini açıklamasını ister ve gizliliği korumak isteyip istemediklerini sorar. Divan müdahillik müracaatını kabul ederse müdahil olan, dava ile ilgili olan bütün bilgi ve belgeleri alma hakkına sahip olmaktadır. Bundan sonra; müdahil olan Üye devlet olmaması halinde, davanın dilini kullanmalıdır.

Davaya katılma talebi davanın sözlü aşaması başlamadan önce yapılmalıdır. Bu aşama başladıktan sonra müdahil olmak isteyen dava ile

²⁰⁰ Özkan, **a.g.e.**, s.195.

²⁰¹ Doğan, **a.g.y.**, s.63.

ilgisi olduğunu kanıtlasa bile, davaya katılamamaktadır.²⁰² Müdahil olan taraf davanın bu zamana kadar geçirmiş olduğu tüm aşamaları kabul etmiş sayılmaktadır. Divan katılan tarafa dava ile ilgili iddialarını sunması için belirli bir süre vermekte daha sonra da davanın asıl taraflarına bu iddiaları yanıtlaması için belirli bir süre tanımaktadır²⁰³.

G. Deliller

Divan, kaynakların ve kanıtların, adil ve doğru şekilde önüne getirilmesini sağlama görevine sahiptir. Bu nedenle, Birlik hukukunun korunması açısından delillerin çok büyük önemi vardır²⁰⁴.

Divan, delilleri toplarken taraflara eşit davranmaya ve Antlaşma kurallarına uyulmasını sağlamaktır görevlidir.

Delillerin gönderilmesi tarafların sorumluluğundadır. Divan aynı zamanda, kendi talebiyle de taraflardan delil isteyebilir. Taraflar, kendi iddialarını inkar eden kanıtlar sunmaktan kaçınmalıdır. Taraflardan biri yeterli delil göndermekten çekinir ise, Divan yeterli delil olmaması sebebiyle davayı reddedebilir. Divana getirilmiş olan deliller davayla alakadar olmalı, iddialar açısından gereksiz olmamalıdır²⁰⁵.

Divanın doğruluğundan şüphe duyulan delilleri kabul etmeme hakkı vardır. Örneğin, Divan taraflardan birinin çalışanı olan bir şahidi kabul etmeyebilir.

Taraflar, delillerini ancak sözlü duruşma açılana kadar ileri sürebilirken, Divan'ın resen delil talep etme ve davada gönderilmiş olan delillerin tekrar kontrol edilmesi yetkisi de mevcuttur. Her iki durumda da Divan, Hukuk sözcüsünün bulunduğu ve bazı zamanlarda da görüşlerini dinledikten sonra, delilleri değerlendirir. Divan; sözlü duruşmanın açılışından sonra taraflardan birinin talebi ile karara etki edecek ve ilgili tarafın sözlü

²⁰² ABAD U.K., m. 93

²⁰³ ABAD U.K., m. 93/5

²⁰⁴ K.P.E. Lasok, **a.g.e.**, s.200.

²⁰⁵ Doğan, **a.g.y.**, s.66.

duruşma öncesinde sunması mümkün olmayan bir delili kabul edebilir²⁰⁶. Divanın Usul kurallarında birçok delil tipleri sıralanmıştır²⁰⁷.

H. Bilirkişi Görüşleri

Divan teknik veya spesifik bir konu hakkında bir uzmanın yorum yapmasını talep edebilir. Bilirkişi isteme yetkisi değişik hükümlerden çıkartılmaktadır. Hem Divan Tüzüğü hem de Divan'ın Usul Kuralları Divana bilirkişi görüşü alma yetkisi verir²⁰⁸.

Taraflar; dava sürecinde, belirli konularda bilirkişinin görüşlerinin alınmasını talep edebileceği gibi Divan resen de bilirkişi görüşü isteyebilir. Yine Divan sözlü duruşmalarda gerek duyarsa bilirkişi görüşüne başvurulması yönünde bir karar verebilir²⁰⁹.

Davanın konusu sadece yasal bir ihtilaf ise, Divan bilirkişi istenmesini engelleyebilir. Davada görevlendirilecek olan bilirkişilerin bağımsız olabilmeleri açısından taraflarla alakası olmamalıdır. Taraflardan birinin ilgili bilirkişinin tarafsızlığı konusunda şüpheleri söz konusu ise görüş belirtmek için uygun olmadığına inanırsa, bilirkişi atandıktan sonra iki hafta içinde Divana itirazda bulunabilir²¹⁰.

Divan, bir bilirkişi veya üç kişilik bilirkişi komitesi tayin edebilir. Genellikle, tarafların ortak kararı ile bilirkişi seçilir. Anlaşmazlık halinde, Divan kendi kararı ile bilirkişiyi görevlendirir. Taraflar, işlemler sırasında kendi özel bilirkişilerini oluşturabilirler. Bir davada; iki tarafında kendi bilirkişileri varken, Divan bu bilirkişilere davanın resmi bilirkişisini görevlendirme emri vermiştir²¹¹. Görevlendirmenin ardından; Divan, ilgili ihtilafla alakalı olarak, bilirkişiye sorular yöneltmektedir. Tarafların soruları Divanın sorularına

²⁰⁶ ABAD U.K. m.54

²⁰⁷ ABAD U.K. m.45/2

²⁰⁸ ABAD Statü m.25, ABAD U.K., m.50

²⁰⁹ Özkan, **a.g.e.**, s.173.

²¹⁰ ABAD U.K., m.50/2

²¹¹ Case 285/83 Nobili v. Commission,1984.

eklenir. Divan, bunun ardından, bilirkişiye sorulara cevap vermesi için belirli bir süre verir. Zaman limiti davanın niteliğine göre değişir.

Bilirkişi Divandan dava ile ilgili kanıtları oluşturmasını isteyebilir. Bu süre zarfında bilirkişiyi davanın raportör hâkimi denetler. Bilirkişi çalışmaları sırasında ek süre uzatımı isteyebilir veya rapor halinde görüşlerini bildirebilir. Divan konu ile ilgili yazılı görüşlerini ve varsa itirazlarını sunmaları için bilirkişi raporunu taraflara gönderir. Aynı zamanda, Divan rapor ile ilgili sorular sormak üzere bilirkişiyi duruşmalara davet edebilir. Bilirkişi duruşmalara katılır ise, kendisine yöneltilen sorulara cevap vermeden önce yemin edecektir²¹². Son olarak; Bilirkişinin harcamaları Divan tarafından finanse edilir²¹³. Prosedürün sonunda, davayı kaybeden tarafa, masrafları ödemesi için Divan tarafından emir verilir.

I. Tanıklar

Tanıkların dinlenmesi üzerine Divan'ın iki hükmü vardır. Tanık dinlenmesine ilişkin şartlar Divanın Yargılama Tüzüğünde düzenlenmiştir²¹⁴. Divan, her talep ile otomatik olarak tanık davet etmez. Tanığın dinlenmesi dava için gerekli olmalı, tanık ifadeleri, davanın bir ya da birden fazla gerçeği ile ilişkili olmalıdır.

Divan genellikle, taraflarca karşılıklı olarak seçilmiş olan sadece bir tanığı dinleme eğilimdedir. Resmi olmayan toplantılarda, Divan taraflardan tanığın ismini belirlemesini ve tanığa sorulabilecek olan soruları belirtmelerini isteyebilmektedir²¹⁵. Anlaşmazlık olması halinde, taraflar kendi tanıklarının davet edilmesini isteyebilmektedirler. Dinlenmesi talep edilen tanık sayısında bir sınırlama olmamasına rağmen Divan gerekli gördüğü takdirde tanık sayısını azaltabilmektedir.

²¹² ABAD U.K., m.49/6

²¹³ ABAD U.K., m.51

²¹⁴ ABAD Statü, m.26

²¹⁵ Özkan, **a.g.e.**, s.172.

Divan davada resen tanık davet edebilirken istisnai olarak; davanın hukuk sözcüsü de Divandan tanık dinlenmesini talep edebilir.

Tarafların tanık dinlenmesine yönelik talepleri Hukuk sözcüsünün görüşü alınarak değerlendirilir. Prensip olarak; tanık talebi, sözlü prosedür açılana kadar yapılmalıdır. Taraflardan biri bu süreden sonra tanık dinlenmesi için müracaat ederse, tanık ifadesinin karar üstünde çok önemli etkisi olacağı ve ilgili tarafın tanık varlığına ilişkin bilgiyi yeni almış olması halinde, Divan müracaatı kabul eder. Tanığın daveti Divan emri ile yapılır. Divan tarafından karar verildikten sonra; taraflar iki hafta içinde tanığın yeterliliğine veya uygunluğuna itiraz edebilirler. Başka, itiraz sebepleri varsa, taraflar itiraz dilekçelerinde bu konuları da belirtmelidirler. Divan kararında ısrar edebilir veya kararı reddeder. Divan, itirazın dayanağının sağlam olduğuna kanaat ederse, ilgili tanığın dinlenmesi iptal edebilir veya yeni bir tanık davet edebilir. Usulüne uygun olarak davet edilmiş olan tanıklar, davetin gereğini yapmalıdırlar²¹⁶.

Divan tanığı duruşma gününde davet edebileceği gibi tanığın dinlenmesi için ayrı bir oturum da düzenleyebilir, taraflara ve temsilcilerine de oturuma katılmaları için bilgi verir. Oturum sırasında, tanık özellikle mesleğinde ortaya çıkan gizli konular ile ilgili olan mevzularda bilgi vermeyi reddetme hakkına sahiptir. Tanık duruşmaya katılmayı ihmal ederse, Divan 5.000 Euro'ya kadar maddi para cezası verebilmektedir²¹⁷. Bu kural, tanık yemin etmeyi reddettiğinde veya dava ile ilgili bilgi ve kanıt vermeyi reddettiğinde de geçerlidir. Ancak, tanık bu davranışı için geçerli bir mazeret sunarsa Divan ceza yaptırımını uygulamayabilir²¹⁸.

Duruşma sırasında, kaydedilen tanık ifadesi, kendisine okunarak, imzalatılır ve Divan Tüzüğünde tanımlanmış olan yemini etmesi sağlanır²¹⁹. Tanığın, seyahat ve barınma gibi maliyetleri Divan tarafından desteklenirken

²¹⁶ Özkan, **a.g.e.**, s.173.

²¹⁷ ABAD U.K., m. 48

²¹⁸ Özkan, **a.g.e.**, s.173.

²¹⁹ ABAD U.K., m. 47.

Divan, nihai kararında, tanığın maliyetlerini ödeyecek olan tarafı da belirler²²⁰. İlaveten; maliyetleri iki tarafın üstünde bırakmaya veya kendi üstlenmeye de karar verebilir²²¹.

²²⁰ Doğan, a.g.y., s.64.

²²¹ ABAD U.K., m. 51.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLK DERECE MAHKEMESİ

I. AVRUPA BİRLİĞİ İLK DERECE MAHKEMESİ'NİN KURULUŞU

Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi (ABİDM), 1985 yılında imzalanan ve 1987 tarihinde üye devletlerin iç hukuklarınca onandıktan sonra yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi'ndeki düzenlemeler esas olmak üzere, AB Bakanlar Konseyi'nin 24.10.1988 tarih 88/591 sayılı kararı ile kurulmuştur.

ABİDM'in kurulmasına imkan veren Avrupa Tek Senedi'nde (ATS) ABİDM ile ilgili düzenleme 4 ncü maddede şu şekilde yer almıştır.

Madde 4; " AKÇT Antlaşmasına aşağıdaki hükümler eklenmiştir.

Madde 32 d

1. Adalet Divanı'nın talebi üzerine, Komisyonun ve Avrupa Parlamentosunun mütalaası alındıktan sonra Konsey, Adalet Divanı'na yardımcı olmak üzere, statüde saptanan koşullara uygun olarak, yalnızca hukuksal sorunlarda Adalet Divanı'na temyiz için başvuru hakkı saklı kalmak kaydıyla, özel ve tüzel kişiler tarafından açılan bazı türdeki davalara bakan bir ilk derece mahkemesini oybirliğiyle kurabilir. Bu mahkemenin Üye Devletler ya da Topluluk Kurumları tarafından açılacak davalara ve 41. madde uyarınca ön karar için gönderilen sorunlara bakma yetkisi yoktur.

2- Konsey, söz konusu mahkemenin bileşimini 1. fıkradaki prosedüre uygun olarak saptar ve Adalet Divanı'nın Statüsü için gerekli tamamlayıcı hükümleri ve uyarlamaları kabul eder.

Konseyin aksine bir kararı yoksa, bu Antlaşmanın Adalet Divanı'na ilişkin hükümleri ve özellikle Adalet Divanı'nın Statüsü üstüne protokolün hükümleri, bu mahkeme için uygulanabilir.

3- Söz konusu mahkemenin üyeleri, her türlü bağımsızlık teminatı arz eden ve yargısal görevleri ifa edebilmek için gereken ehliyete sahip kişiler

arasından, Üye Devletlerin Hükümetleri tarafından karşılıklı uzlaşmaya varılarak, altı yıl için seçilir. Üyeler her üç yılda bir kısmi olarak yenilenir. Ayrılan üye yeniden seçilebilir.

4- Söz konusu mahkeme usul yönetmeliğini Adalet Divanı ile uzlaşma içinde hazırlar. Bu yönetmelik Konseyin oybirlikli onayına sunulur.”

Aynı hüküm, ATS'nin 11. maddesi ile AET- Anlaşmasının 168 A maddesine ve ATS'nin 26. maddesi ile de AEET Anlaşmasının 140 A maddesine eklenmiştir.

ATS ile açık olarak nasıl kurulması gerektiği izah edilen İlk Derece Mahkemesi için bu ilk çalışma değildir. Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi, ilk olarak 1978 yılında kurulması amacı ile çalışmalara konu olmuştur. Komisyon tarafından AB Bakanlar Konseyi'ne teklif sunulmuştur. Aynı yıllarda Adalet Divanı' da bir ilk derece mahkemesi kurulması için öneride bulunmuş; ancak iki teklif de çeşitli sebeplerden dolayı sonuçsuz kalmıştır. 1985 yılında ATS hazırlıkları esnasında yine ABAD tarafından bir teklif sunulmuş ve bu teklif sonucunda ilk derece mahkemesi ATS'nin belirttiğimiz hükümlerine konu olmuş ve kurulması için bir imkan yaratılmıştır.

ATS'deki düzenlemeyi esas olarak kabul eden, İlk Derece Mahkemesi'nin kurulmasını sağlayan AB Bakanlar Konseyinin 24.10.1988 tarihindeki kararını çeşitli tarihlerde aşağıdaki şekilde değiştirmiştir.

- a) 08.06.1993, 93/350/Euratom, CECA, CEE kararı
- b) 07.03.1994, 94/149/CECA, CE kararı
- c) Konsey'in 01.01.1995 tarihli kararının 10. maddesi versiyonunda 1994 Katılım Akti'nin 17. maddesi
- d) 26.04.1999, 1999/291 CE, CECA, Euratom kararı²²²

ABİDM, 02.05.1991 tarihinde hazırlanan Yargılama Usul Tüzüğü'nü kabul etmiştir.

²²² Kamuran Reçber, **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi**, 1. Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2002, s.8.

ABİDM'in kuruluşundaki amaç belirttiğimiz gibi Adalet Divanı'na yardımcı olmaktır. Divan'ın üye devletlerin sayısının artması ile birlikte, bakmış olduğu dava sayısı hızla yükselmiştir. Bunun üzerine kurulacak yeni bir mahkeme ile Divan'ın yetki alanına giren kimi davaların yeni mahkemeye yönlendirilmesi sayesinde Adalet Divanı'nın iş yükünün azaltılması amacı güdülmüştür. Kamuran Reçber, Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi adlı eserinde, 1988 yılına kadar Divan'ın dava yoğunluğunu şöyle ortaya koymuştur; "ABAD' da 1975 yılında 69 ön karar prosedürü, 26 personel davası ve 35'de diğer doğrudan davalar olmak üzere toplam 130 davaya bakılmıştır. 1980 yılının rakamları ise 99 ön karar prosedürü, 116 personel davası ve 64 doğrudan dava olmak üzere toplam 279 davadır. 1985 yılında bu rakamlar sırasıyla 139, 65, 229 ve toplam 433 olurken, 1988 yılında 179, 58, 136 olmak üzere toplam 373'e yükselmiştir. Böylece, 1975 ile 1988 yılları arasında ABAD' nında görülen dava sayısı yaklaşık üçe katlanmıştır. Bir doğrudan dava 1975 yılında ortalama 9 ay sürerken, ön karar prosedürü 6 aylık zaman almaktadır. 1980 yılında bu süreler, sırasıyla 16 ay ve 9 ay olmuş, 1985 yılında 20 ay ve 14 aya yükselmiş ve 1988 yılında ise 24 ay ve 18 aya ulaşmıştır. Ayrıca yargılamayı bekleyen davaların sayısında da önemli bir artış olmuştur. 1980 yılında 328 dava, 1985 yılında 574 dava ve 1988 yılında 605 dava."²²³ İşte bu rakamlar ışığında ABAD'ın işlerinin yoğunlaşması ve doğal olarak yargılama sürecinin uzaması, bir ikinci mahkemenin kurulmasını zorunlu kılmıştır. ABİDM' nin kurulması ile birlikte bu rakamlarda çok fazla değişiklik olmamasına karşın, üye devletlerin yıl geçtikçe çoğalması, dava sayılarının ve sürelerinin çok fazla artması bu kurumun gerekliliğinin önemini bizlere göstermektedir. ABAD' da dava yükü ve süresi bu denli ağırlaşmışken, ABİDM' nin kurulması ile birlikte davaların bir kısmı ABİDM yetki alanına girmiştir.

²²³ Reçber, a.g.e., s. 12.

Yargı yetkisi çok geniş olmamasına rağmen ABİDM' nin önüne gelen dava sayısı, 1990'da 55 rakamına ulaşmıştır.

ABAD ve ABİDM' nin yargılama sürelerinin uzun olması ve yargılama sürelerini aşağı çekebilmek adına, bir takım düzenlemeler yapılmıştır. En önemli düzenleme olarak sözlü aşama zorunluluk olmaktan çıkarılmış ve ABAD ve ABİDM Başkanlarının yetkileri genişletilmiştir²²⁴.

İlk olarak yeni ve özerk bir mahkeme olmayan İlk Derece Mahkemesi Divana bağlı olarak kurulmuştur. İkinci özelliği ise, yalnızca gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılan davalara bakmasıdır. Mahkemenin kişi bakımından yetkisine getirilen bu sınırlama AT Antlaşması'nda düzenlendiği için Antlaşmada bir değişiklik yapılmıyacağı kadar uygulanamayacaktır. Üçüncü özellik Divan'a İlk Derece Mahkemesi tarafından verilen kararlara karşı yalnızca hukuki yönden başvurulabileceğidir²²⁵.

İkinci olarak, Divan'ın maddi gerçeklerin araştırılması konusundaki zaafı daima üzerinde tartışılan bir konu olmuş, bu yüzden İlk Derece Mahkemesi'nin kurulması ile maddi olaylar üzerinde daha fazla araştırma yapılması ve karmaşık maddi olayların ekonomik etkileri konusunda belirli bir uzmanlığı olan mahkemelerin oluşturulması amaçlanmıştır²²⁶.

Birlik hukuk sisteminin üye devletlerinin ve davaya konu olabilecek hususların artması ile daha da artacağı tahmin edilmektedir. Ancak buna rağmen yeni düzenlemeler yaparak, yargılama süresinin kısaltılma çabaları devam etmektedir. ABİDM' nin, bugüne kadar ABAD'ın daha iyi işlemesine yardımcı olduğu düşünülecek olursa, amacına ulaştığı söylenebilecektir.

²²⁴ Ercüment Tezcan, **Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku**, 1. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001, İstanbul, s. 212.

²²⁵ Günuğur, **a.g.e.**, s. 277.

²²⁶ Wyatt/Dashwood's, **a.g.e.**, s.168.

II. AVRUPA BİRLİĞİ İLK DERECE MAHKEMESİ'NİN YAPISI

ABİDM'in yapısı Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşmalarıyla, ABAD Statüleriyle, ABİDM Yargılama Usul Tüzüğüyle ve bazı durumlarda da Bakanlar Konseyi'nin yetkileri ile belirlenmektedir.

ABİDM, Büyük Daireler, Daireler, Genel Kurul ve tek hâkimli olarak çalışmaktadır. İlk derece mahkemesi, her ne kadar özerk bir Topluluk Kurumu portresi çizse de, özerk bir Topluluk Kurumu olmadığı gibi, kurumsal ve idari açıdan ABAD'a bağlıdır²²⁷.

A. Hâkimler

1. Sayıları, Nitelikleri, Atanmaları

ABİDM, hâkim sayısı Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşmalarında açık olarak ortaya konulmamıştır. Hâkim sayısının belirlenmesinde AB Bakanlar Konseyi yetki kullanmak zorunda kalmıştır.

ABİDM kurulurken Adalet Divanı 7 hâkimin yer almasını önermişken, Komisyon ve Avrupa Parlementosu 12 hâkim ile kurulmasının daha uygun olduğu görüşünde birleşmiş ve 12 hâkim ile kurulmasını önermiştir²²⁸. AB Bakanlar Konseyi, ABİDM'nin kurulmasına ilişkin kararında, mahkemenin 12 hâkimden oluşmasını kabul etmiştir. Ancak, Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in Avrupa Birliğine, dolayısıyla Avrupa Birliğine tam üye olmasıyla birlikte, AB Bakanlar Konsey kararı gereğince, 01.01.1995 tarihinden itibaren 24.10.1988 tarihli kararının 2. maddesinin 1. paragrafını revize etmiş ve İlk Derece Mahkemesi'nin hâkim sayısını 15 olarak belirlemiştir²²⁹.

²²⁷ Ayperi Samantır, *Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi ve Bu Mahkemenin Topluluk Hukukunun Gelişmesinde Oynadığı Rol*, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tez Çalışması, 1996, İstanbul, s. 15.

²²⁸ Samantır, *a.g.y.*, s. 9.

²²⁹ Reçber, *a.g.e.*, s. 21.

Avrupa Birliği Antlaşması, Avrupa Topluluklarını Kuran Antlaşmalar ve ilgili bazı kararları değiştiren Nice Antlaşmasındaki düzenlemede ABİDM ile 48. maddesinde mahkemenin 15 hâkimden oluştuğu belirtilmiştir. Ancak Nice Antlaşmasındaki düzenlemeler sonucunda kurucu antlaşmalarda değişiklikler yapılmış ve bir üye devletin en az bir hâkimle temsil edilmesi esası benimsenmiştir²³⁰. Hâkimlerin kesin sayısı ise Adalet Divanı Tüzüğü tarafından belirlenir²³¹. Avrupa Topluluklarına üye olan her Devlet, mahkemeye hâkim verme hakkı kazanarak, hâkim sayısını arttıracaktır. Atina Antlaşması ile yapılan değişiklik neticesinde Avrupa Birliği'ne tam üye olan Çek Cumhuriyeti, Estonya Cumhuriyeti, Kıbrıs Cumhuriyeti, Letonya Cumhuriyeti, Litvanya Cumhuriyeti, Macaristan Cumhuriyeti, Malta Cumhuriyeti, Polonya Cumhuriyeti, Slovakya Cumhuriyeti ve Slovenya Cumhuriyetinin katılımıyla, yeni üye devletlerin de mahkemeye hâkim verme hakları doğmuş ve her yeni üye devletin birer hâkim vermesi ile birlikte hâkim sayısı 25'e çıkmıştır²³².

2007 yılında Bulgaristan Cumhuriyeti ve Romanya Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliğine tam üye olmaları ile birlikte hâkim sayısı son olarak 27'ye ulaşmıştır²³³.

AT-A m. 225/ 3'e göre; " ABİDM hâkimleri, bağımsızlıkları şüphe götürmeyen ve yargısal görevlerinin gerektirdiği ehliyeteye sahip kişiler arasından seçilirler."

²³⁰ AT-A, madde 224 /1

²³¹ www.europa.eu, "The exact number of judges shall be determined by the Statute of the Court of Justice (Article 224 EC).", (erişim) 24.01.2010.

²³² Kamuran Reçber, **Avrupa Birliği Mevzuatı**, 2. Baskı, Bursa, Aktüel Yayınları, 2005, s. 259.

²³³ Avusturya Cumhuriyeti, Belçika Krallığı, Bulgaristan Cumhuriyeti, Kıbrıs Cumhuriyeti, Çek Cumhuriyeti, Danimarka Krallığı, Estonya Cumhuriyeti, Finlandiya Cumhuriyeti, Fransa Cumhuriyeti, Federal Almanya Cumhuriyeti, Helenik Cumhuriyeti (Yunanistan), Macaristan Cumhuriyeti, İrlanda, İtalya Cumhuriyeti, Letonya Cumhuriyeti, Litvanya Cumhuriyeti, Lüksemburg Büyük Dükalığı, Malta Cumhuriyeti, Hollanda Krallığı, Polonya Cumhuriyeti, Portekiz Cumhuriyeti, Romanya Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya Cumhuriyeti, İspanya Krallığı, İsveç Krallığı, Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda; AB tam üye ülkelerdir. Bu ülkelerin her birisinin ABİDM'de hukuksal eşitlik prensibi gereğince bir yargıç ile temsil edilirler. Bugün AB tam üye olan 27 ülkenin karşılığı olarak, ABİDM'de 27 yargıç yer almaktadır.

ABAD hâkimlerine yönelik ise AT-A'nın 223. maddesinin 1. Paragrafında ise "Hâkimlerin bağımsızlıkları şüphe götürmeyen ülkelerinde en yüksek yargısal görevlerin yerine getirilmesi için gereken koşullara veya yeterliliğe sahip olduğu herkesçe bilinen hukukçulardan seçilmiş kişiler arasından, atanırlar."²³⁴ hükmü mevcuttur.

İki hüküm birbiriyle karşılaştırıldığında İlk Derece Mahkemesinde aranan niteliklerin daha sınırlı olduğu yorumu ortaya çıkabilir. Bu farkın sebebi, ilk derece mahkemesinin daha spesifik davalara bakmasından kaynaklanmaktadır. Fakat maddelerin lafzındaki bu farklılık uygulamada, İlk Derece Mahkemesi'nde görev yapan üyelerin yetenekleri konusunda taviz verilmesi sonucunu doğurmamıştır²³⁵.

Kamuran Reçber Nice Antlaşması düzenlemeleri ile değişikliğe uğrayan ATKA'nın yeni 224.maddesinin ikinci bendi ve yürürlükteki 225.maddesinin 3.paragrafına "...yargısal görevlerinin" kavramının başına "yüksek" kavramını getirildiğini belirtmiş ve ancak Nice Antlaşması çerçevesinde meydana gelen değişikliklere rağmen ve ABİDM'nin yargı yetkisinin genişletilmesine rağmen, ABAD hâkimlerine göre daha zayıf olabileceklerinin kabul edildiğini savunmuştur²³⁶.

İki kurum arasındaki hâkimlerin nitelikleri arasındaki fark çeşitli sebeplere bağlanabileceği gibi, iki kurum hâkimlerinin nitelikleri arasında bir fark olmadığını, tartışmaya neden olan hususun sadece antlaşmada farklı ifade kullanım sebebiyle olduğu değerlendirilebilir.

ABİDM hâkimleri de ABAD hâkimlerinde olduğu gibi üye Devletlerin Hükümetlerinin ortak onayı ile atanırlar. ABİDM hâkimleri altı yıllık bir süre için atanırlar²³⁷. Hâkimler her üç yılda bir kısmi olarak yenilenirler ve görevi sona eren üyeler yeniden seçilebilirler.

²³⁵ T. Kennedy, **The Essential Minimum: The Establishment of the Court of First Instance**, ELR, 1989, s. 24 ; Weatherill/Beamunt, **a.g.e.**, s. 160.

²³⁶ Mitat Başaran, **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi Ve Avrupa Birliği Kamu Hizmet Mahkemesi**, Kocaeli Üniversitesi Yüksek Lisans Tez Çalışması, 2006, Kocaeli, s. 15-16.

²³⁷ AT-A m.225/ 2

İlk Derece Mahkemesi, Yargılama Usul Tüzüğü' nde açıkça belirtildiği üzere hâkimlerin göreve başlaması için yemin etmeleri gerekmektedir. Genel hukuk sistemlerinin aksine sadece yeminle bağlı kalmayarak, ABİDM hâkimlerinden dürüst ve özenli davranmayı taahhüt ettiklerini içeren bir deklarasyonu da imzalamaları gerekmektedir.

Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesinin kurulmasına esas olan Bakanlar Konseyi kararında yer alan ayrıcalıklardan, ABİDM hâkimleri de faydalanmaktadırlar.

Hâkimler Üye Devlet ülkelerinde, kambiyo, maliye, gümrük vs. konularda yabancıların tâbi tutuldukları kayıtlamalardan muaf tutulmakta ve bir takım ayrıcalık ve kolaylıklardan yararlanmaktadırlar²³⁸.

Merkezde oturma yükümlüğü olan hâkimler, resmi görevleri dolayısıyla yazılı ve sözlü beyanları ile yaptıkları işlemler bakımından yargı muafiyetine sahiptirler.²³⁹ Yargı muafiyeti görevlerinin sona ermesinden sonra da devam etmekte olmasına karşın; görevleri sırasında veya görevlerinin bitiminden sonra ABAD Genel Kurul toplantısı karar alarak hâkim üzerindeki yargı muafiyetini kaldırılabilir. hâkim, ancak üye Devletin sadece en yüksek düzeydeki görevlilerini yargılamaya yetkili mahkemeler de yargılanabilecektir²⁴⁰.

ABİDM hâkimleri, idari ve siyasi hiçbir iş yapamazlar. Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen koşullar hariç olmak üzere, ücretli veya ücretsiz mesleki çalışmalarda bulunamazlar²⁴¹

2. Görevlerinin Sona Ermesi

Tüm hukuk sistemlerinde kabul edildiği gibi İlk Derece Mahkemesi'nde de hâkimin bağımsızlığını engelleyebilecek durumlarda hâkime davadan çekilme hakkı tanınmıştır. Bir hâkim, özel nedenlerden dolayı belirli bir

²³⁸ Reçber, **a.g.e.**, s. 27.

²³⁹ Başaran, **a.g.y.**, s. 15.

²⁴⁰ Samantır, **a.g.y.**, s.11.; Reçber, **a.g.e.**, s.28.

²⁴¹ www.europa.eu (erişim) 24.01.2010.

sorunun incelemesine veya kararına katılamayacağını öngörürse, ABİDM Başkanı'na bu durumu iletir. Başkan da hâkimin özel nedenden ötürü belirli bir davanın müzakeresine ve kararına, katılmasını uygun görmeme hakkına sahiptir²⁴². Görevden çekilme halinde hâkimin görevi sadece çekildiği dava için sona ermektedir. Ayrıca, ABİDM Başkanı, özel bir nedenden dolayı, bir hâkimin veya hukuk sözcüsünün belirli bir davanın müzakeresine ve kararına katılmasını uygun görmezse, bu durumdan o hâkimi veya hukuk sözcüsünü haberdar eder. ABİDM hâkimlerinin reddi mümkün değildir. Ancak, davanın tarafları, bir hâkimin davadan alınmasını, ABİDM Başkanından isteyebilirler²⁴³. Görev süresi dolan hâkim yeniden seçilmez ise görevi sona erer. Ölüm de bir diğer görevin sona erme sebebidir.

Ayrıca ABİDM hâkimlerinin görevlerinden istifa etmeleri de mahkemedeki görevlerini sona erdirmektedir. Hâkimlikten istifa eden üyenin istifa talebi öncelikle ABİDM Başkanı'na sunulur. Sunulan istifa mektubu, buradan AB Bakanlar Konseyi Başkanı'na iletilir. Bakanlar Konseyine bildirimin yapılması ile birlikte, hâkimlik görevi son bulmaktadır; ancak görevi son bulan hâkim, yeni hâkim görevine başlayana kadar üyeliğine devam etmektedir²⁴⁴.

Hâkimlerin görevlerini sona erdirecek bir diğer sebep ise, hâkimlerin yükümlülüklerini yerine getirmedikleri ve görevlerini yerine getirmek için gerekli koşullara artık haiz olmadıkları gerekçesi ile ABAD tarafından görevlerine son verilmesidir. ABAD'ın karar vermesinden önce ABİDM tüm hâkimlerin oylaması ile birlikte görüşünü ABAD'a bildirir.²⁴⁵

Söz konusu oylamaya, görevinden alınması söz konusu olan hâkim katılamaz. ABAD'ın ABİDM hâkimini görevinden alması için; oybirliği ile karar alması gerekmektedir.

²⁴² ABİDM YUT., m.18.; Reçber, **a.g.e.**, s. 28-29

²⁴³ Reçber, **a.g.e.**, s. 29.

²⁴⁴ Kızılsümer, **a.g.e.**, s.88; Reçber, **a.g.e.**, s.30; Samantır, **a.g.e.**, s.11; Acar, **a.g.e.**, s.9.

²⁴⁵ ABİDM YUT., m.5

Oybirliği ile karar olmadığı sürece, hâkimin görevine son verilemeyeceği gibi, ücret dahil hiçbir hakkından kesinti yapılamaz, mahrum bırakılamaz. ABAD tarafından oybirliği ile alınan görevine son verme kararı, Başkâtip, tarafından Komisyon ve AP Başkanı'na bilgi için gönderilirken, Bakanlar Konseyi Başkanı'na da bildirilir²⁴⁶. Bu bildirim ile birlikte hâkimlik makamı boşalmış olacaktır.

B. ABİDM Başkanı

ABİDM Yargılama Usul Tüzüğü'nün 7. maddesinde hâkimlerin kendi aralarından bir başkan seçebilecekleri düzenlenmiştir. ABİDM Başkanları üç yıl için seçilirler ve tekrar seçilme imkânları vardır. Başkanlık seçimleri, gizli oy sistemi ile yapılır.

ABİDM Başkanı seçilmek isteyen hâkim, salt çoğunluk oyunu almalıdır. Oyların eşitliği halinde ise eşit oy alanlardan yaş olarak büyük üye ABİDM Başkanı olarak seçilmektedir²⁴⁷.

Başkan ABİDM çalışmalarını ve servislerini yönetir, Genel Kurul halindeki oturumlara ve müzakerelere başkanlık eder, davalara ilişkin yardımcı Raportörü atar; oturumların tarihini saptar ve davaları birleştirir, davadan feragat halinde davanın kaldırılmasına karar verir, usul organizasyonu önlemleri ve geçici önlemleri alır, davaya müdahalenin kabulüne veya reddine karar verir. Ayrıca, ABİDM Kâtipliğine yapılan dava başvurularını ve bu kapsamda dava dosyasını, davaların kayıt düzenine göre ve ABİDM tarafından benimsenen kriterlere göre bir Daireye gönderir²⁴⁸.

C. Hukuk Sözcüleri

Konsey kararı m.2(3)' e göre, "İlk Derece Mahkemesi üyelerinden biri, hukuk sözcülüğü görevini yapmak üzere atanabilir. Hukuk sözcüsünün görev

²⁴⁶ B.Vesterdorf, *The Court of First Instance of European Communities After Two Full Years In Operation*, CMLR, 1988, s. 900.

²⁴⁷ Reçber, *a.g.e.*, s. 32.

²⁴⁸ İlk Derece Mahkemesi Yargılama Usul Tüzüğü, m.8, 13/2, 18,31,50,98,106,116,

alacağı davaların seçiminde göz önüne alınacak hususlar, ABİDM Usul Kurallarında düzenlenecektir.” ABİDM Usul Kurulları 17,18,19’da hukuk sözcülerine ilişkin hükümler yer almıştır.

Divan, Konsey Kararının hazırlık çalışmaları sırasında, bu Mahkemenin Topluluk hukukunun gelişiminde belirleyici bir rol oynamayacağını, yalnızca Divanın eski içtihatlarında kabul ettiği esasları yeni olaylara uygulayacağı gerekçesi ile hukuk sözcüsünün görev yapmasına gerek olmadığı bildirilmiştir. Ayrıca, hazırlık çalışmaları incelendiğinde, Komisyon ve Avrupa Parlamentosunun, hukuk sözcülerinin Mahkemede görevlendirilmesi gerektiği görüşünde olduğu görülmektedir. Bu iki farklı görüşü göz önüne alan Konsey, Kararında İlk Derece Mahkemesi üyelerinin yalnızca belirlenen bazı davalarda hukuk sözcüsü olarak görev yapabileceklerini düzenlemiş, bu iki görüşü telif eden bir çözüme ulaşmıştır. Hangi davalarda hukuk sözcülerinin görevlendirileceği konusunda da İDM Usul Kurallarında esnek bazı kıstaslar belirlenmiştir²⁴⁹.

Hukuk sözcüsü buna göre, daireler tarafından görülmekte olan davaların hukuki bazı zorluklar taşıması veya olayların gereklilik göstermesi halinde atanabilir. Mahkemenin Genel Kurul halinde toplandığı oturumda Hukuk sözcüsünün atanması konusundaki karar, ilgili dairenin talebi ile verilmektedir. Mahkeme Başkanı, hukuk sözcüsünün atanması konusunda bir karar verdikten sonra, hangi üyenin o dava için görevli olduğunu belirler ve mahkemenin, Genel Kurul olarak görev yaptığı her davada, hukuk sözcüsü görev yapmaktadır²⁵⁰.

ABİDM Usul Kurullarında Mahkemede görülmekte olan davanın taraflarının hukuk sözcüsünün atanması konusunda herhangi bir etkilerinin olup olmadığına veya hangi durumlarda hukuk sözcüsünün atanma zorunluluğu olduğuna ilişkin bir hüküm yer almamaktadır²⁵¹.

²⁴⁹ Kızılsümer, **a.g.y.**, s.89.

²⁵⁰ ABİDM YUT., m.18, 19/1

²⁵¹ Yesterdorf, **a.g.e.**, s. 900.

Belli bir davada hukuk sözcüsü olarak görevlendirilen üye bu davanın karar aşamasında yer alamazken, benzer olayların yeniden mahkeme önüne gelmesi halinde yargıç olarak görev yapabilir²⁵². Divan' dan farklı olarak burada hukuk sözcüleri, gerekçeli görüşlerini Mahkemeye yazılı olarak sunarlar.

D. Hukuk Daireleri

ABİDM kural olarak daireler şeklinde çalışmaktadır. 24.10.1988 tarihli AB Bakanlar Konseyi ile, ABİDM' in üç veya beş hâkimden oluşan daireler halinde toplanacağı kabul edilmiştir. Dairelerin yapısı ile birlikte hâkimlerin hangi dairelerde görev alacaklarını ABİDM YUT ile düzenlenmiştir²⁵³.

Daireyi oluşturan hâkimler tarafından Daire Başkanı seçilecektir. Başkan olarak seçilen hâkimin ataması ABİDM tarafından yapılmaktadır. Her ne kadar üç hâkimli dairelerin başkanlarının ne kadar süre için başkanlık yapacakları düzenlenmemiş olsa da, beş hâkimden oluşan dairelerin başkanlarının üç yıl için seçildikleri kabul edilmektedir. Daire başkanı seçilen bir hâkim bir kez daha başkan seçilebilir.

Davanın tarafı, eğer Toplulukların bir kurumu veya bir üye devlet ise, kurum veya üye devletin talebi ile dava beş hâkimden oluşan bir daireye gönderilmek ve beş hâkimli daire de görülmek zorundadır²⁵⁴.

ABİDM YUT'ne uygun olarak açılan davalar, ABİDM Başkanı tarafından daireler arasında dağıtılır²⁵⁵.

Yukarda bahsettiğimiz gibi İlk Derece Mahkemesi kural olarak daireler şeklinde çalışır. Ancak ABİDM YUT 'una göre ABİDM'de genel kurul şeklinde de toplanabilmektedir²⁵⁶. ABİDM Genel Kurulunda alınan kararın geçerli olması için en az on bir hâkimin hazır bulunması gerekmektedir. Daha önceki düzenleme de ise Genel Kurul yeter sayısı dokuzdur.

²⁵² Wyatt/ Dashwood, **a.g.e.**, 170.

²⁵³ ABİDM YUT, m. 10.

²⁵⁴ Reçber, **a.g.e.**, s. 39.

²⁵⁵ Başaran, **a.g.y.**, s.23.; Samantır, **a.g.y.**, s.16 ; Acar, **a.g.y.**, s.15 ; Reçber, **a.g.e.**, s.39.

²⁵⁶ ABİDM YUT, m. 11.

Aşağıdaki hallerde ABİDM Genel Kurul halinde toplanarak karar verecektir:

- ABİDM dairelerinin birinde dava görülürken, davaya savcının atanması gerektiğinde²⁵⁷
- Usul organizasyonları önlemleri hakkında bir başvuru durumunda²⁵⁸
- Temyiz incelemesinin gerçekleşmesiyle ABAD'nın ABİDM'nin Genel Kurul halinde verdiği kararı bozarak ABİDM'ne geri göndermesi halinde²⁵⁹
- ABİDM'in Genel Kurul olarak verdiği bir davaya ilişkin üçüncü kişinin itirazı durumunda²⁶⁰
- ABİDM kararına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulması halinde²⁶¹ ABİDM kararına yönelik tarafların yorum istemeleri halinde²⁶²

E. Başkâtip

İlk Derece Mahkemesinin kendisine özgü kalemi ve ABAD'dan bağımsız bir Başkâtibi vardır. ABİDM Başkanı'na ve hâkimlere yardımcı olmak amacıyla altı yıllığına atanırlar²⁶³. Görev süresi dolduktan sonra tekrar aynı göreve atanma hakkına sahiptirler.

ABİDM Başkanı, seçim tarihinden iki hafta önce, yapılan başvurular hakkında diğer hâkimlere bilgi verir. Başvurularda adayların yaşı, milliyeti, üniversite ünvanları, dil bilgi düzeyleri, eski ve aktüel görevleri, hukuk ve uluslararası alandaki tecrübelerini gösteren detaylı bilgi ve belgeler yer almak zorundadır. Seçim gizli oyla yapılır ve adaylardan salt çoğunluğu elde eden

²⁵⁷ ABİDM YUT, m. 19

²⁵⁸ ABİDM YUT, m. 106

²⁵⁹ ABİDM YUT, m. 118/2

²⁶⁰ ABİDM YUT, m. 124

²⁶¹ ABİDM YUT, m. 127

²⁶² ABİDM YUT, m. 129

²⁶³ ABİDM YUT, m. 25

Başkâtip olur. Eğer ilk turda salt çoğunluk sağlanamazsa, ikinci turda en çok oyu alan aday seçilmiş olur. Görevlerine yemin ederek başlayan Başkâtip yargıçların yararlandığı ayrıcalık ve bağıışıklıklardan da faydalanır²⁶⁴.

İlk Derece Mahkemesi Başkâtibinin görevleri arasında mahkemeye sunulan belgelerin asıl nüshalarını ve kopyalarını muhafaza etmek ve kütük defterine şerh etmek, tebligatların ve diğer tüm dokümanların iletilmesini ve korunmasını sağlama, belgelerin arşivlerini tutma ve tasdik etme, ABİDM kararlarının yayımlanması, ABİDM Başkanı'nın altında, mahkemenin idaresini sağlama, muhasebe ve mali yönetimle ilgilenme yer almaktadır.

F. Raportör Hâkim

ABAD'da Raportör hâkim yönünde düzenleme olmasına karşın, ABİDM için herhangi bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmamıştır. ABİDM'de Raportör hâkim, Daire Başkanı'nın talebi ile ABİDM Başkanı'nın kararı üzerine atanabilmektedir.

Davaya atanan Raportör hâkim, davanın işleyişi için önemli bir rol üstlenir. Davanın hâkimlerine kolaylık olması amacı ile, davanın özetini (dava ile ilgili hukuki argüman, iddia ve olguları derlemek suretiyle) rapor olarak sunar. Ayrıca, Raportör hâkim, davanın usulü ile ilgili bir ön rapor hazırlayarak, önerilerde de bulunma hakkına sahiptir.

III. İLK DERECE MAHKEMESİ'NİN YARGILAMA YETKİSİ VE USULLERİ

İlk Derece Mahkemesi'nin yargı yetkisi, AB Bakanlar Konseyi'nin 24.10.1988 tarihli kararı ile düzenlenmiş, bu düzenleme çerçevesinde de yargı yetkisinin sınırları olarak; gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılan davalar belirlenmiştir. Ancak, süreç içerisinde Adalet Divanı'nın yargı yetkisi içerisine giren bir takım davaların İDM yargı yetkisine yönlendirilmesi, AB Bakanlar Konseyi'nin yargı yetkisini genişleten kararları ve Nice Antlaşması çerçevesinde yapılan düzenlemeler İDM'nin yargı yetkisini genişletmiştir.

²⁶⁴ Samantır, **a.g.y.**, s. 13. ; Acar, **a.g.y.**, s.13. ; Reçber, **a.g.e.**, s. 45. ; Başaran, **a.g.y.**, s.26.

Nice Antlaşmasındaki düzenlemelerden önce Kurucu Antlaşmalardaki maddelere göre, İlk Derece Mahkemesi ön karar prosedürü açısından yetkili değildi. Bakanlar Konseyine, Maastricht Antlaşması ile birlikte ön karar prosedürü hariç kalmak üzere bir takım konularda İlk Derece Mahkemesinin yetkili kılınabileceğine yönelik izin verilmiştir. Konsey, bu yetki çerçevesinde, 1993 yılında, İlk Derece Mahkemesi'ni; gerçek veya tüzel kişiler tarafından açılan iptal, eylemsizlik ve tazminat davalarında yetkili kılmıştır.²⁶⁵ Nice Antlaşmasıyla yapılan düzenlemeler sonucunda değişime uğrayan Avrupa Toplulukları Kurucu Antlaşmaları ile ABİDM'nin yetkisine giren dava türleri açık bir şekilde belirlenmiştir.

AT-A'nın 225. maddesinde, İlk Derece Mahkemesi'nin yetkili olduğu dava türleri, uzmanlaşmış yargı Daireleri'nin ve Adalet Divanı'nın yetkisine giren konuların dışında; İptal davaları, Hareketsizlik davaları, Tazminat davaları, Topluluk görevlilerinin kurumlarına karşı açtıkları davalar ve sözleşmeye tabi sorumluluk davaları olarak belirlenmiştir²⁶⁶.

İlk Derece Mahkemesi, Nice Antlaşması ile Kurucu Antlaşmanın yorum ve uygulaması konularında da ABAD ile birlikte yetkili kılınmıştır. Antlaşmanın yorumlanması, Topluluk ve Avrupa Merkez Bankası organlarının tasarruflarının geçerliliği ve yorumlanması ile Konseyin bir tasarrufu ile kurulan organların tüzüklerinin yorumlanması konularında ön karar alabilme yetkisine sahiptir²⁶⁷.

A. İlk Derece Mahkemesinin Yetkili Olduğu Davalar

İlk Derece Mahkemesinde gerçek ve tüzel kişilerin dava açabilmeleri mümkün olmakla birlikte, Avrupa Toplulukları Kurumları da davalı olabilmektedirler.

²⁶⁵ Samantır, **a.g.y.**, s.18. ; Acar, **a.g.y.**, s.16. ; Tezcan, **a.g.e.**, s.116 ; Başaran, **a.g.y.**, s.33.

²⁶⁶ Samantır, **a.g.y.**, s.18; Acar, **a.g.y.**, s.16; Tezcan , **a.g.e.**, s.116; Valerie Faulere, **L'apport du Tribunal de premiere instance des Communautés Europeennesau Droit Communautaire de la Concurrence**, Paris, Dalloz, 2005, s.3., s.14 ; Başaran, **a.g.y.**, s.33.

²⁶⁷ Başaran, **a.g.y.**, s.34.

1. Personel Davaları

Personel davalarının en önemli özelliği, doğrudan doğruya Birliğin bütünleşmesi ile ilgili olmamaları, daha çok iş hukuku esasları ve davadaki maddi vakıaların göz önüne alınarak karara bağlanmalarıdır. Önceleri Divan'ın yetki alanına giren ve Divan'ın iş yükünün önemli bir kısmını oluşturan, maddi gerçeğin saptanmasını gerektiren bu davalar, önemli zaman kayıplarına neden olmaları sebebiyle, İlk Derece Mahkemelerinin kurulmasından sonra bu mahkemelerin yetki alanına alınmıştır²⁶⁸.

Personel davalarının konusunu; çalışanların hukuki durumları, çalışan ile çalıştıkları kurumlarla aralarındaki hizmet sözleşmesi, çalışanların hak ve yükümlülükleri belirlenen diğer hukuksal nitelikteki belgeler ile ilgili ihtilaflar ve çalışanların, disiplin konularıyla ilgili uyuşmazlıklar oluşturmaktadır.

Personel davalarında, davalı Birliğin kurumları, davacı ise Birliğin çalışanlarıdır. Personel davasının, İlk Derece Mahkemesi'nde açılmadan önce, davacının idari yolları tüketmesi gerekmektedir. İdari yolların tüketilmesi demek, personelin, bağlı bulunduğu kuruma müracaat ederek, uyuşmazlığa neden olan durumun ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla yazılı irade bildiriminde bulunması gerekmektedir. Kurumun yazılı irade bildirisine olumlu cevap vermemesi halinde üç ay içerisinde İlk Derece Mahkemesinde dava açılabilir²⁶⁹.

AB Bakanlar Konseyi'nin 02.11.2004 tarih 2004/752 sayılı kararı ile Uzmanlaşmış Yargı Daireleri'nin ilki olan Avrupa Birliği Kamu Hizmet Mahkemesi kurulmuş ve 01.10.2005 tarihinden itibaren ABİDM'de görülmekte olan Personel Davaları bu mahkemeye tevdi edilmiştir. Mahkemenin çalışmaya başlaması ile birlikte, artık oluşan Personel uyuşmazlıklarına ilişkin davalar bu mahkemede ele alınmaya başlamıştır.

²⁶⁸ İlk Derece Mahkemelerini Kuran Konsey Kararı, m.3 (1) (a)

²⁶⁹ Reçber, **a.g.e.**, s. 99-100.

2. İptal Davaları

İptal davaları, Birlik Kurumlarının yaptığı tasarrufların iptali istemine konu olan davalardır. İlk Derece Mahkemesi Topluluk Kurumları ve Üye Devletler dışındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılan iptal davalarına bakmakla yetkili kılınmıştır. Eğer üye devletler ve Topluluk Kurumlar iptal davasının davacısı durumunda iseler, taraf oldukları davalara ABAD tarafından bakılacaktır.

ABİDM’ni kuran Bakanlar Konseyi kararının 3. maddesi gerçek ve tüzel kişilerin ATKA’nın 230. maddesi ve AAETKA’nın 146. maddesinde benimsenen koşullara uygun olarak ABİDM önünde iptal davası açabilecekleri yönünde hüküm teşkil etmektedir²⁷⁰.

Kurucu antlaşmaların ve bunların uygulanmasıyla ilgili düzenlemelerin ihlali, Uluslararası hukuk ilkelerine aykırılık, üye Devletlerin ulusal hukuk genel ilkelerine aykırı eylemleri ile ilgili olarak iptal davası açılabilmektedir.

Bir kurum kendi yetkisi olmayan bir konuda, yetkili gibi hareket ederek karar vermesi halinde de “yetkisizlik” sebebi ile iptal davası açılabilecektir.

İptal davasına konu olabilecek bir diğer hususta, yetkinin kötüye kullanılmasıdır. ABAD, 21.06.1958 tarihinde, Hauts Fourneaux Acieries Belges davasına ilişkin verdiği kararında, yetki kullanma yetkisinin, belirlenen prosedür kapsamında geçerli olmayan bir kamu yararı amacıyla veya kamu yararı amacı dışına çıkılarak kullanıldığını ve bu anlamda “yetki saptırması” (yetkinin kötüye kullanılması)’nın meydana geldiğini benimsemiştir²⁷¹.

İptal davası, AKÇT-A’ da ki düzenlemeye göre davaya konu olacak tasarrufun yayım veya bildirisinden itibaren bir ay iken, AT-A ve AET-A’da ise tasarrufun yayımlanması veya tebliğinden itibaren iki aydır.

²⁷⁰ Wyatt/Dashwood’s, **a.g.e.**, s.163.

²⁷¹ Reçber, **a.g.e.**, s.113.

Yargılama sonucunda tasarrufun iptal edilmesi halinde, tasarruf hiç tesis edilmemiş kabul edilir. ABİDM, tasarrufun ancak iptaline ilişkin karar verebilir; onun yerine yeni bir tasarruf koyamaz²⁷².

3. Hareketsizlik Davaları

Avrupa Topluluk Kurumlarının belirli yetki ve görevleri vardır. Kurucu antlaşmalar ile bu kurumlara belirli yetkiler verilmişlerdir. Bu kurumlar sahip oldukları yetkilere rağmen yetkilerini kullanmazlar veya hareketsiz kalırlar ise, yükümlülüklerini yerine getirmediklerinden bahisle gerçek ve tüzel kişiler İlk Derece Mahkemesi 'nde dava açabilirler²⁷³.

Hareketsizlik davası, AT-A m.232/3 ve AET-A m. 148/3 ile düzenlenmiştir.

Hareketsizlik davasından söz edebilmek için, dava açılacak kuruma, harekette bulunma yükümlülüğünün açıkça verilmesi gerekmektedir. Açıkça böyle bir yükümlülük verilmedi ise, yani harekette bulunma kurumun inisiyatifine bırakıldı ise, bu durumda hareketsizlik davasından söz edilme imkanı olmayacaktır²⁷⁴.

Kurucu Antlaşmalardaki düzenlemeye göre, öncelikli olarak hareketsiz kalan kuruma (komisyona), harekete geçmesi için yazılı olarak bildiride bulunulması gerekmektedir. Kurum bu yazılı bildiriye rağmen harekete geçmemesi, dava açma hakkını kazandıracaktır. AKÇT-A'daki düzenlemeye göre, bu bildiriden itibaren komisyonun iki aylık bir süresi vardır. Bu iki aylık süre içerisinde hareket etmemesi halinde, sürenin dolmasından itibaren bir ay içerisinde dava açılmalıdır. AT-A ve AET-A'ye göre ise, kurumun hareket etmesi için bekleme süresi iki ay ve davanın açılması için gereken süre de bu iki aylık sürenin dolmasından itibaren iki aydır²⁷⁵.

²⁷² Weatherill, **a.g.e.**, s.278.

²⁷³ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-03/ra08_en_tpi_act.pdf (erişim), 13.04.2010.

²⁷⁴ Örnek, **a.g.y.**, s.61-64.

²⁷⁵ Örnek, **a.g.y.**, s.61.

Hareketsizlik davası sonucun da verilen karar bir durumun tespiti niteliğindedir.

4. Tazminat Davaları

Avrupa Birliğinin tesis ettiği tasarruflar, doğrudan üye Devletleri etkileyen tasarruflardır. Ve tabii ki her Avrupa Topluluklarının kurumları görevlerini yerine getirirken, gerçek ve tüzel kişilere zarar verebilirler. İşte bu duruma “akit dışı sorumluluk” denilmektedir. Akit dışı sorumlulukta, zarar gören kişiler üye devletlere bağlı gerçek veya tüzel kişiler olup, dolayısıyla tazminat isteme yani davacı olma hakkına sahiptirler ²⁷⁶Bu sorumluluktan dolayı açılan tazminat davalarında, Bakanlar Konseyi’nin 1993 tarihli kararı ile İlk Derece Mahkemesi yetkili kılınmıştır.

AKÇT-A’daki düzenlemeye göre, Topluluk Kurumundan zarar gören ve tazminat talep eden davacı, tazminata hükmedilmesi için öncelikli olarak tasarrufun iptal edilmesini talep etmektedir. AT-A ve AET-A’daki düzenlemeye göre ise, Topluluk kurumlarının sebep olduğu zararları üye devletlerin ortak genel hukuk ilkelerine göre tazmin edilmesi gerekmektedir. İlk Derece Mahkemesi’nde hizmet kusuruna yönelik tazminat davası açılabileceği gibi, kişisel kusur nedeniyle de tazminat davası açılma imkanı vardır²⁷⁷

Tazminat davası açmak isteyen davacı, kanıtları ile birlikte başvuruda bulunmalıdır. İlk Derece Mahkemesinin tesis ettiği 16.01.1996 tarihli kararının 54 nolu paragrafında davayı açan, zarar ile kurumun zarara sebep olduğunu iddia ettiği tasarrufu arasında bir illiyet bağı bulunduğunu dava dilekçesinde belirtmesi ve de yargılama esnasında bunu ispat etmesi gerektiğini belirtmiştir²⁷⁸.

Akit dışı sorumlulukla ilgili açılacak tazminat süresi için zamanaşımı beş senedir. Bu beş senelik süre, zarara neden olan eylemin meydana

²⁷⁶ Wyatt/Dashwood’s, **a.g.e.**, s.156.

²⁷⁷ Kızılsümer, **a.g.y.**, s.76.

²⁷⁸ Reçber, **a.g.e.**, s.143.

geldiği andır. Beş senelik süre, İDM'ne ya da zarara sebep olan kuruma yapılan başvurular ile durmaktadır. Ancak, zarara sebep olan kuruma zararın giderilmesi için başvurulduktan sonra, kurum tarafından istemin red edilmesi halinde, ret kararının verildiği tarihten itibaren iki ay içerisinde tazminat davasının açılması gerekmektedir²⁷⁹. Aksi halde, zarar gören, dava açma hakkını kaybedecektir.

B. ABİDM ve ABAD Arasındaki Yetki Uyuşmazlıkları

Bazı durumlarda ABAD ve ABİDM önünde açılmış, konusu aynı olan bir dava hakkında Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi kendilerini aynı anda yetkili veya yetkisiz görmeleri mümkün olmakla birlikte, bu durumda iki mahkeme arasında yetki uyuşmazlığı ortaya çıkmaktadır.

1. Olumlu Yetki Uyuşmazlığı

Konusu aynı olan ve ABAD veya ABİDM' de açılan davalarda, olumlu yetki uyuşmazlığı ortaya çıkabilmektedir. Olumlu yetki uyuşmazlığı, ABİDM YUT'nün 77. maddesinin (a) bendinde benimsenmiş olup, ABAD Statüsünün 47/3 maddesine göre çözümlenmektedir.

Bu maddelere göre yapılan düzenlemede, aynı konuyu içeren, aynı işlemin geçerliğini söz konusu eden veya benzer yorum meselesini içeren davalar, ABAD ve İDM'de açıldığında, İDM dava veya davaların taraflarını dinledikten sonra, ABAD iş bu dava veya davalara ilişkin kararını verinceye kadar, yargılamayı durdurabilir²⁸⁰. Ayrıca, aynı tasarrufun iptali için açılan dava söz konusu olduğunda, ABAD'ın bu davalara ilişkin karar alabilmesi için, İDM, dava veya davalara bakmaktan vazgeçebilir. İDM, Avrupa Toplulukları kurumları tarafından tesis edilen bir tasarrufun iptali için, ABAD nezdinde bir dava açıldığında veya aynı tasarrufun kısmen iptali hususunda kendi nezdinde dava açıldığında, davaya ilişkin yetkisizlik kararı vererek, davayı

²⁷⁹ Wyatt/Dashwood's, **a.g.e.**, s.160.

²⁸⁰ Reçber, **a.g.e.**, s. 54.

ABAD'na gönderebilmektedir.²⁸¹ ABAD' da aynı şekilde baktığı davalarda yargılamayı durdurarak, yargılamanın İDM önünde devam etmesini sağlayabilir²⁸².

2. Olumsuz Yetki Uyuşmazlığı

İDM'de açılan bir davada mahkeme kendini yetkisiz kabul edip, davayı ABAD' a gönderebilir. Bu gönderim sonucunda, ABAD'da davaya ilişkin yetkisiz olduğuna kanaatindeyse veya İDM'nin yetkili olduğuna karar verirse davayı tekrar İDM'ne gönderir. Bu durumda, ABAD'nın kararı nihai ve kesin olduğundan, İDM davaya bakmak zorundadır²⁸³.

İDM bu karar ile bağlıdır ve tekrar yetkisiz olduğuna ilişkin bir karar tesis etmesi mümkün değildir.

C. ABİDM' de Yargılama Usulleri

İlk Derece Mahkemesin'de yargılama, ABİDM YUT' ne göre, Tüzüğün boş bıraktığı durumlarda ise, ABAD YUT'ne göre yapılmaktadır.

1. Yazılı Prosedür

Yazılı aşama, davayı açmaya ehil sùjelerin veya vekillerinin dilekçe ile İlk Derece Mahkemesine müracaatları ile başlar.

Dava dilekçesinde, davacının adı, soyadı, adresi, davanın konusu, hukuki gerekçeler, davacının talebi ve deliller sunulur. Davacı veya vekilinin imzası ile birlikte beş nüsha halinde mahkemeye sunulur. Aynı işlemler davacı sayısı kadar tekrarlanır²⁸⁴.

Davacının özel hukuk kişisi olması halinde, kuruluş belgesini veya uyrukluğunda bulunduğu üye Devletin iç hukuk kuralları itibariyle geçerli bir

²⁸¹ Reçber, **a.g.e.**, s. 54.

²⁸² Başaran, **a.g.y.**, s. 37. ; Samantır, **a.g.y.**, s.26. ; Reçber, **a.g.e.**, s.54.

²⁸³ Samantır, **a.g.y.**, s.27.; Reçber, **a.g.e.**, s.55.

²⁸⁴ ABİDM YUT, m. 44/1

tüzel kişiliğe sahip olduğunu gösteren belgenin ve avukatının kendisini temsil etmekle yetkili kılındığını gösteren belgeyi eklemek zorundadırlar²⁸⁵.

Dava avukat aracılığıyla takip edilecekse; Birliğe üye bir devletin mahkemeleri önünde görev yapmaya ehil olduğunu kanıtlayan bir belgenin ABİDM Başkanlığına teslim etmesi gerekir²⁸⁶. Dilekçenin yanlış mercie verilmesi halinde, Mahkeme Başkanlığı dilekçeyi yetkili mercie gönderecektir. Eğer dilekçe, ihtiva etmesi gereken şartları bulundurmuyor ise, dilekçedeki eksiklerin giderilmesi için ilgili tarafa süre verilecektir²⁸⁷.

Gerekli şartları taşıyan ve eklenmesi gereken belgeler ile birlikte ABİDM'e verilen dilekçe, davalıya tebliğ edilerek, bir ay içerisinde cevap vermesi talep edilir. Bu süre ABİDM Başkanlığının inisiyatifi ile uzatılabilecektir²⁸⁸.

Davalı tarafın cevap dilekçesi de, dava dilekçesi ile aynı içeriklere sahip olmak zorundadır.

İlk dilekçelerin yeterli olması halinde ABİDM Başkanı hukuk sözcüsünün de görüşünü alarak replik ve düplik dilekçelerinin verilmesine gerek duymayabilir. Replik ve düplik dilekçelerinden sonra ancak yeni delillerin oluşumu halinde deliller mahkemeye sunulması mümkündür.

Yazılı aşama tamamlandıktan sonra ABİDM Başkanı, raportör hâkimin ön rapor vermesi için bir tarih belirler. Bu rapor da, usul organizasyonu tedbirleri veya alınması gereken soruşturma tedbirleri hakkındaki tavsiyeleri ile birlikte davanın Genel Kurul ya da Dairelerde görülmesi konusundaki değerlendirmeler yer alır. ABİDM, hukuk sözcüsünün de görüşünü aldıktan sonra Raportör hâkimin önerilerine istinaden yapılacak işlemlere karar verir²⁸⁹.

²⁸⁵ ABİDM YUT, m. 44/5

²⁸⁶ ABİDM YUT, m. 44/ 3

²⁸⁷ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-03/ra08_en_tpi_act.pdf (erişim), 13.04.2010.

²⁸⁸ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-03/ra08_en_tpi_act.pdf (erişim), 13.04.2010.

²⁸⁹ Başaran, **a.g.y.**, s. 41. ; Samantır, **a.g.y.**, s.30. ; Reçber, **a.g.e.**, s.59.

2. Sözlü Prosedür

Sözlü aşama, ABİDM YUT'nün 55-63. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Davanın tarafları ve tarafların vekillerinin, hukuk sözcüsünün, tanık ve bilirkişilerin mahkeme huzurunda dinlenmesi yargılamanın sözlü aşamasını oluşturmaktadır.

Yazılı aşaması tamamlanan dava için ABİDM Başkanı duruşma tarihi belirler. Duruşmalar Başkan tarafından açılır ve yönetilir. Duruşma esnasında, gerek görülmesi halinde Başkan, hâkimler ve hukuk sözcüsü taraflara davayı aydınlatmak adına sorular yöneltebilirler²⁹⁰.

Başkan, görüşmeler sonunda eğer duruşmaya Hukuk Sözcüsü katılmış ise onun yazılı veya sözlü olarak görüşlerini aldıktan sonra sözlü aşamanın sona erdiğini bildirir.

Duruşma bitimi ile birlikte Mahkeme Başkâtibi'nin hazırlamış olduğu tutanak okunarak Başkan ve başkâtip'in imzalaması sağlanır²⁹¹.

3. Usule İlişkin Diğer Hususlar

a. Usul Organizasyonu Tedbirleri

Usul Organizasyonu Tedbirlerine, davaya ilişkin karmaşık olayları daha detaylı bir şekilde incelemek amacıyla başvurulmaktadır. Usul Organizasyonu Tedbirleri, raportör hâkimin ön raporu incelenerek, hukuk sözcüsünün görüşü alındıktan sonra alınmaktadır ve şu amaçlara yöneliktir.²⁹²

- Delillerin Toplanması'nın kolaylaştırılması,

²⁹⁰ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-03/ra08_en_tpi_act.pdf (erişim), 13.04.2010.

²⁹¹ Başaran, **a.g.y.**, s.44-45.

²⁹² ABİDM YUT, m.64.

- Tarafların ek iddialar ileri sürmek zorunda oldukları veya soruşturma önlemleri alınmasını gerektiren durumların tespit edilmesi,
- Davaların barışçı yollarla çözümünün kolaylaştırılması,
- Tarafların talep ettikleri karar türünün, hukuki def'ilerin, iddiaların ve taraflar arasındaki ihtilaflı noktaların açıklığa kavuşturulması,²⁹³

Belirttiğimiz amaçlara yönelik olarak, mahkeme tarafından şu tedbirler alınabilecektir²⁹⁴;

- Taraflara deliller ve olaylara ilişkin olarak soru yöneltmek,
- Tarafları,dava konusu ile ilgili sözlü veya yazılı olarak düşüncelerini bildirmek amacıyla davet etmek,
- Davaya ilişkin tüm bilgi ve belgelerin sunulmasını talep etmek,
- Toplantılara bizzat tarafları veya tarafların ajanlarını davet etmek.

Davanın tarafları, yargılama süresi boyunca, tedbir alınmasını talep edebilirler. Talep halinde, diğer tarafın dinlenmesi, davanın taraflarının yazılı veya sözlü görüşlerini bildirmelerinin istemesi gerekmektedir.

Eğer İDM Genel Kurul halinde tedbirlerin alınmasına karar verirse ve bu tedbirlerin alınmasını bizzat yerine getirmez ise; tedbirlerin alınması için raportör hâkim veya davanın daha önceden tevdi edildiği Daireyi görevlendirebilir. Tedbir kararını Daire alıyor ve bizzat yerine getirmiyor ise konuyla ilgili raportör hâkim görevlendirebilecektir²⁹⁵.

Diğer taraftan ABİDM YUT 65. maddesinde, soruşturma tedbiri alınabileceği belirtilmiştir. Tarafların ifadelerini vermeleri için bizzat İlk Derece Mahkemesine gelmeleri, taraflardan belgeleri ibraz etmelerini ve bilgi vermelerini istemeyi, tanıkların dinlenmesini, bilirkişi incelemesi yaptırılmasını ve keşif yapılması soruşturma tedbirlerini oluşturmaktadır.

²⁹³ Başaran, **a.g.y.**, s. 43.

²⁹⁴ ABİDM YUT, m. 64

²⁹⁵ Reçber, **a.g.e.**, s.62. ; Başaran, **a.g.y.**, s. 43.

ABİDM, soruşturma tedbir kararını almadan önce hukuk sözcüsünü dinler. Tanıkların dinlenmesi, bilirkişi incelemesi ve keşif yapılması konularıyla ilgili soruşturma tedbirleri almadan önce davaya taraf olanlar da dinlenir. Soruşturma önlemleri kararları alındıktan sonra bu kararın davanın taraflarına tebliğ edilmesi gerekmektedir. Tarafların davaya ilişkin kanıt ve karşıt nitelikteki kanıtları sunma hakkı saklı kalmaktadır²⁹⁶.

b. İvedi Yargılama

Davanın taraflarından birinin istemiyle, İlk Derece Mahkemesi, tarafları ve hukuk sözcüsünü dinledikten sonra ivedi yargılamaya (Hızlandırılmış Yargılama) karar verebilir.

İvedi Yargılama talebinde, dava veya savunma dilekçesinin verilmesi aşamasında bulunulmalıdır. İDM'nin hızlandırılmış yargılama sürecine tabii tuttuğu davalar, öncelikle görülür²⁹⁷.

Hızlandırılmış yargılama prosedürü çerçevesinde taraflar, İDM YUT'nün 47. maddesinin 1. paragrafı ve 116. maddesinin 4 ve 5. paragraflarında benimsenen dilekçeleri verebilirler. Bu hızlandırılmış usul Mahkeme'nin işleyişinin etkinliğini, Birlik hukukunun geçerliliğini ve yargının verimliliğini garantilemek için ana bir unsur olan adaletin mevcut hızlılığının gereğidir²⁹⁸.

c. Yargılamanın Durdurulması

ABİDM YUT'nün 77. maddesine göre şu hallerde yargılama durdurulabilir;

- a) ABAD Statüsü ile ilgili Protokol'ün 54. maddesinin 3. paragrafında öngörülen şartlara istinaden,
- b) Tarafların ortak istemiyle,

²⁹⁶ Reçber, **a.g.e.**, s.63-64; Başaran, **a.g.y.**, s. 45. ; Samantır, **a.g.y.**, s. 32.

²⁹⁷ Reçber, **a.g.e.**, s.64; Başaran, **a.g.y.**, s. 45. ; Samantır, **a.g.y.**, s. 32.

²⁹⁸ FAURE, **a.g.e.**, s.8.

- c) ABİDM yetkisizlik, müdahale talebinin reddi veya kabul edilmezliğe dair kararına karşı ABAD nezdinde temyiz davası açıldığında

Yargılamanın durdurulmasına İDM Başkanı hukuk sözcüsünün görüşünü alarak karar vermektedir. İDM Başkanı dışında, yetkili Daire'de yargılamanın durdurulması kararı verebilmektedir. Yetkili Dairenin böyle bir karar alabilmesi için, İDM Başkanı tarafından sorunun yetkili Daireye yönlendirilmiş olması durumunda mümkündür²⁹⁹.

Yargılamanın durdurulması, yargılamanın durdurulması kararıyla yürürlüğe girer ve bu kararlar beraber müdahil olmaya ilişkin süre haricinde, taraflar için konulmuş tüm süreler durur.

d. Adli Yardım

ABİDM' de hakkını aramak isteyen tarafın yargılama giderlerini karşılayacak maddi durumu olmayabilir. Bu durumda Birlik hukuku adli yardım müessesini kurarak, masrafları karşılama konusunda yardımcı olma yolunu seçmiştir. Buradaki amaç, davaya taraf olarak, hakkını aramak isteyen ve adaletin sağlanması ve bireyde adalet bilincinin oluşmasının sağlanmasıdır.

ABİDM YUT 94. maddesine göre, ekonomik durumu nedeniyle, ABİDM Yargılama Usul Tüzüğü'nde yer alan masrafları kısmen veya tamamen karşılayamayacak gerçek kişi, karşılıksız Adli Yardımdan yararlanabilecektir.

Ekonomik durum; gelirler, elde bulundurulmuş malvarlığı ve aile durumu gibi objektif unsurlar dikkate alınarak değerlendirilir³⁰⁰.

Adli Yardım talep isteyecek olan taraf, yazılı olarak ve ihtiyaç içerisinde olduğunu ortaya koyan bir belge ile başvuru da bulunacaktır. Taraf, yazılı başvurusunu dava başvurusundan önce veya sonra yapabilir.

²⁹⁹ Samantır, **a.g.y.**, s.35. ; Reçber, **a.g.e.**, s.72.

³⁰⁰ Başaran, **a.g.e.**, s. 50.

Adli yardımdan kısmen veya tamamen faydalanıp faydalanmayacağına karar verecek olan ABİDM Başkanı'dır. ABİDM Başkanı gerekli görürse durumun Mahkemede görüşülmesine karar verebilir.

Adli yardımdan faydalanması ile ilgili karar verilmesi halinde, adli yardım talep edilen tarafa öncelikle avukat atanır. Dava masrafları da, ABİDM Veznesi tarafından karşılanır.

e. Davanın Düşmesi

ABİDM YUT'nün 98. maddesi ve ABİDM YUT'nün 99. maddesi gereğince; taraflar dava konusunda anlaştıklarını veya davacı davadan vazgeçtiğini yazılı olarak mahkemeye bildirirse, ABİDM Başkanı davanın kayıt defterinden silinmesine karar verir. ABİDM Başkanı, davanın düşmesi ile birlikte masraflar konusunda da karar verebilir³⁰¹.

f. Yargılama Giderleri

ABİDM' de görülen yargılamalar, ücrete tabii değildir.³⁰² Ancak, mahkeme normal yargılama süresi içerisinde yapmayacağı harcamaları yapmak zorunda kalması halinde, bu masrafları neden olan tarafın karşılamasını talep edebilecektir.

Yargılama giderleri ile ilgili karar, davanın sonunda nihai kararla birlikte verilir. Davayı kaybeden tarafın birden çok olması halinde, olağan olarak bu yargılama masraflarını paylaşacakları kabul edilir. Davayı kazanan tarafın iyi niyetinin olmadığı ve davayı iyi niyetli açmadığı kanaatine varılırsa, yargılama masraflarını davayı kazanan tarafın karşılamasına da karar verilebilir.

Davadan feragat eden taraf yargılama giderlerini üstlenir. Fakat hakkaniyetin gerektirdiği durumlarda, feragat edenin başvurusu üzerine, yargılama giderleri karşı tarafa yüklenebilir.

³⁰¹ Samantır, a.g.y., s.336. ; Reçber, a.g.e., s.73-74.

³⁰² ABİDM YUT, m. 90

Üye Devletler ve Avrupa Birliği Kurumları, davaya müdahil olmaları halinde, kendi masraflarını karşılamaları gerekmektedir³⁰³.

4. Özel Yargılama Usulleri

a. Yürütmenin Durdurulması ve Geçici Tedbirler.

ABİDM, Avrupa Birliği hukuku itibariyle, yürütmenin durdurulması ve geçici tedbir alınması yetkisini de kullanabilmektedir. Dava taraflarından birisinin talebi üzerine, mahkeme dava konusu olan tasarrufun yürütmesinin durdurulmasına yönelik karar verebilecektir.

İDM, dava konusu edilen tasarrufa yönelik yürütmenin durdurulması kararının tesis edilebilmesi için;

- a) Bu tasarrufun hukuka aykırılığı konusunda ciddi nitelikte şüphelerin olması,
- b) Bu tasarrufun uygulanması halinde, talepte bulunanın çok ağır veya giderilemeyecek kadar zarara uğrama ihtimalinin bulunması,
- c) Dava konusu edilen tasarrufun uygulanmasıyla ortaya çıkacak sonuçların, tasarrufun iptalinden sonra ortadan kaldırılmasının mümkün hale gelmemesi gibi şartlar aranır.³⁰⁴

İDM aynı şekilde, davanın konusu ile ilgili olarak, talep üzerine geçici önlemlerde alabilir.

Yürütmenin durdurulması veya geçici önlemler almak için, ayrı yazılı bir dilekçe ile başvuru yapılır. Başvuruda tedbirlerin alınması için gerekli olan nedenler belirtilir. İDM'e ulaşan talep, başkâtip tarafından davanın diğer tarafına bildirilir ve diğer tarafa İDM Başkanı, yazılı veya sözlü olarak görüş bildirmesi için süre verir³⁰⁵.

³⁰³ Samantır, **a.g.y.**, s.37. ; Reçber, **a.g.e.**, s.78.

³⁰⁴ Reçber, **a.g.e.**, s. 81.

³⁰⁵ Başaran, **a.g.y.**,s.53., Samantır, **a.g.y.**, s.38.; Reçber, **a.g.e.**, s.81.

İDM Başkanı, yürütmenin durdurulması veya geçici önlem ile ilgili kararı, bizzat kendisi alabileceği gibi, ana davanın yer aldığı Genel Kurul veya Daire'den de karar vermesini talep edebilir.

İDM Başkanı veya Genel Kurul veya Daire tarafından verilen karar gerekçeli olarak verilir ve taraflara tebliğ edilir. Kararda tedbirin ne kadar süre geçerli kalacağı ile ilgili hüküm yer alabilir³⁰⁶. Böyle bir hükmün yer almaması halinde ise, davanın nihai kararı ile birlikte bu tedbirin sona ereceği aşıkardır.

ABİDM YUT 109. maddesine göre, geçici tedbir alınmasını isteyen, ancak bu talebi reddedilen taraf, yeni şartların var olduğunu iddia ve ispat etmek şartıyla, yeniden geçici tedbir alınmasını talep edebilecektir.

b. Ön Mesele

ABİDM YUT 111. maddesine göre; açıkça yargı yetkisine sahip olmadığı veya açıkça davanın kendi yargı yetkisi itibariyle hukuki mesnetten yoksun veya kabul edilemez olduğu durumda, hukuk sözcüsün de görüşü alındıktan sonra, gerekçeli bir karar ile davayı sona erdirir³⁰⁷.

c. Müdahale Talebi

ABİDM huzurunda görülen bir davaya, müdahil olarak katılma imkanı söz konusudur. Ancak, müdahil olma talebi yazılı olarak, ABİDM YUT' nün 24/6'da belirtilen tebligatın yayımlanmasından itibaren altı hafta içinde ya da yine bu Tüzük'ün 53. maddesinde benimsenen sözlü yargılamanın başlaması kararından önce yapılmalıdır³⁰⁸. Müdahil olma talebi içerisinde, müdahil olma hakkını içeren sebeplerin belirtilmesi gerekmektedir.

ABİDM' ne yazılı olarak ulaşan müdahil talep dilekçesi, davanın taraflarına iletilir. Davanın tarafları yazılı veya sözlü olarak görüşlerini

³⁰⁶ ABİDM YUT, m. 106

³⁰⁷ Reçber, **a.g.e.**, s. 83.

bildirirler. ABİDM Başkanı müdahale talebi ile ilgili olarak bizzat kendisi karar verir veya yetkili Dairesine yönlendirmek suretiyle, karar verilmesini sağlar.

Müdahale talebinin kabul edilmesi halinde, davanın taraflarına gönderilen belgelerden suret alma hakkına sahip olur.

Ancak ABİDM Başkanı, gizli ve şahsi belgelerin alınmasına izin vermeyebilir³⁰⁹. Müdahale talebi kabul edilen taraf, davaya ilişkin cevap verme hakkına da sahip olacaktır³¹⁰. Müdahale talebinin reddedilmesi kararının ise, gerekçeli olarak verilmesi gerekecektir.

d. Gıyaben Karar ve Buna İtiraz

ABİDM YUT'nün 122. maddesine göre, dava dilekçesi kendisine usulüne uygun olarak tebliğ edilen davalı, mahkemece belirlenen şekil şartlarına ve süreye uygun olarak savunmasını sunmazsa, davacı ABİDM' den davalının yokluğunda karar verilmesini isteyebilir. Mahkeme tarafından, savunmasını sunmaz ise, gıyapta karar verileceğini, davalıya tebliğ edilir.

Mahkeme, yargılamanın yoklukta sürdürülerek karar verilmesi talebi üzerine, sözlü yargılamanın başlaması için uygun bir tarih saptar ve gıyapta karar vermeden önce dava dilekçesinin kabul edilebilir olup olmadığını, formalitelerin düzenli olarak yerine getirilip, getirilmediğini ve davacının iddialarının haklı görünüp görünmediğini inceler. Gerek görülmesi halinde ise, bir hazırlık soruşturması açılmasına da karar verebilir³¹¹.

Gıyapta verilen karar her halukarda geçerli ve icra kabiliyetine sahiptir. Ancak, kararın tebliğinden itibaren 1 ay içerisinde, bu karara itiraz edilebilir. Bu itiraz neticesinde ABİDM, itirazla ilgili karar verinceye kadar, gıyapta verilen kararın icrasını durdurabilecektir. Gıyapta verilen kararın icrasını durdurmak için uygun bir miktar teminat alınmasına da karar verebilir³¹².

³⁰⁹ ABİDM YUT, m. 116/1

³¹⁰ ABİDM YUT, m. 116/2

³¹¹ Samantır, **a.g.y.**, s.40; Reçber, **a.g.e.**, s.87.

³¹² ABİDM YUT, m. 116/2

5. Kararlar

ABİDM, yargılama sonucunda, oy çokluğu ile karar vermektedir. ABİDM'nin üç veya beş hakimden oluşan Dairelerinin kararlarının geçerli olabilmesi için, bu kararların üç yargıç tarafından alınması gerekir. Bu Dairelerden birinde görevli bulunan bir hakimin kararın tesisine herhangi bir nedenle katılmaması mümkündür. Bu durumda, ABİDM YUT'nün öngördüğü koşullarda, başka bir Dairede görevli olan bir Yargıcın, kararın tesisine katılması sağlanabilir³¹³.

Oy çokluğu ile alınan kararlarda; Başkanının oyunun herhangi bir ağırlığı yoktur³¹⁴.

ABİDM' nin verdiği kararı gerekçeli olarak verilir. ABİDM kararında; ABİDM yargısı olduğuna ilişkin bir kayıt, kararın alınış tarihi, kararda yer alan hakimlerin, Başkanın ad ve soyadları, varsa hukuk sözcüsünün adı soyadı, yazı İşleri Müdürü'nün adı soyadı, taraflar ile bu tarafların varsa avukatları, danışman ve ajanların adı ve soyadı, tarafların iddiaları, dava konusuna ilişkin maddi olayların özeti, gerekçeler, yargılama giderleri ve hüküm fıkrası yer alır³¹⁵.

Karar açık celsede verilir, Mahkeme başkâtibi ile birlikte Başkan ve diğer hâkimler tarafından imzalanır³¹⁶. Karar, karar tarihinden itibaren geçerlidir. Usulüne uygun şekilde verilen ve yazılan karar, yazı işleri müdürü tarafından yayımlanır.

³¹³ AT ve AAET ABAD Statütülerinin 15. maddesi (Yeni ABAD statüsü ile ilgili Protokol'ün m.17/2 ve AKÇT ABAD Statüsünün m.18/2); Reçber, **a.g.e.**, s. 88 ; Başaran,**a.g.e.**, s.58.

³¹⁴ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-03/ra08_en_tpi_act.pdf (erişim), 16.04.2010.

³¹⁵ ABİDM YUT, m. 81

³¹⁶ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-03/ra08_en_tpi_act.pdf (erişim), 16.04.2010.

IV. İLK DERECE MAHKEMESİ KARARLARINA KARŞI BAŞVURU YOLLARI

A. Temyiz

AT-A m. 225/1., AET-A m.140A/1, AKÇT-A'nın 32/1, ABİDM YUT'nün 4. Kısım, ABİDM'ni kuran 88/591 sayılı AB Bakanlar Konseyi kararı, ve ABAD YUT'nün 4.Kısım düzenlemeleri ile ABİDM kararlarının ABAD huzurunda temyiz edilebileceği kabul edilmiştir.

AT-A m.225/1'de "İlk Derece Mahkemesi kararlarına karşı yalnızca hukuki konularda olmak üzere Statüde belirlenen şartlara uyarak Divan'a başvurulabilir". düzenlenmesi mevcuttur.

İDM Statüsünün 51.maddesinde, Divan'a yapılacak başvurunun, hukuki konularla sınırlı olmak üzere, Mahkemenin yetersizliği, usul kurallarının ihlalinin başvuranın menfaatini etkilemesi ve Topluluk hukukunun Mahkeme tarafından ihlal edilmesi halinde yapılabileceği belirtilmiştir.

İDM Statüsünde düzenlenen başvuru sebeplerini incelediğimizde yetkisizlik başvuru sebebi ile İlk Derece Mahkemesinin yetkisi ile ilgili olarak çıkabilecek bütün ihtilafların Divan tarafından karara bağlanması sağlamak istendiğini görüyoruz. Kısaca, yürürlükteki kuralları göz önüne alarak İlk Derece Mahkemesinin yargı yetkisini belirleme konusunda Divan yetkilidir. İkinci olarak, usule ilişkin konulardaki ihlallerden yalnızca karara etki edebilecek olanlara karşı Divan'a başvurulabilecektir. Karara etki etmeyecek ihlaller başvuru konusu yapılamaz.

Kanun yolu, mahkeme huzurunda incelenmiş dava konusunu değiştiremez³¹⁷.

Bu başvuru sebebinde büyük ölçüde başvurunun kabul edilip edilmemesi Divan'ın takdirindedir. Hangi ihlallerin karara etki edebileceğini Divan belirleyecektir. Üçüncü başvuru sebebi ise Birlik hukukunun İlk Derece

³¹⁷ Sungurtekin Özkan, a.g.e., s.209.

Mahkemesi tarafından ihlal edilmesidir. Bu başvuru sebebi diğerlerinden daha önemli ve kapsamlıdır. Bu hükümle, Birlik hukukuna ilişkin bütün yönlerin Divan'a başvuru kapsamına alınması amaçlanmıştır³¹⁸.

ABAD Statüsü ile ilgili Protokol'ün 56. ve 57. maddeleri, temyiz edilebilecek ABİDM kararlarını hükme bağlamıştır.

- İDM'nin nihai kararları.³¹⁹Nihai kararlar, takipsizlik, feragat gibi kararlarda dahil olmak üzere, davayı sona erdiren kararlardır.
- Kabul edilmezlik veya yetkisizlik itirazına ilişkin usul sorununu çözen kararları.³²⁰
- Müdahale talebinin reddine dair kararlar.³²¹ABİDM'de devam eden bir davada müdahil talebinin reddedilmesi temyiz edilebilir.
- AT-A'nın 242. maddesi uyarınca Yürütmenin durdurulması,243. maddesi uyarınca ihtiyati tedbir konulması ve 256. madde uyarınca Cebri İcra kararının durdurulması hakkında verilen kararlar³²².

ABİDM kararlarına karşı temyiz yoluna gidebilecek taraflar, İDM kararlarına göre farklılık gösterecektir.

ABİDM' nin nihai kararlarına (takipsizlik, feragat gibi nihai kararlar dahil olmak üzere, yetkisizlik veya kabul edilmezlik kararları) ile dava konusunu kısmen esastan ele alan kararlara yönelik olarak, davayı kısmen veya tamamen kaybeden taraf veya bu taraf yanında davaya müdahil olanlar, ABAD' a başvurarak kararı temyiz etme hakkına sahiptirler³²³.

ABİDM kararında müdahil olan Birlik kurumları ve üye Devletlerin temyiz davası açmaları için, ABİDM kararının doğrudan kendilerini ilgilendirmesi şartı aranmaz. Ancak, diğer sujeler için bu şart aranmaktadır.

³¹⁸ Kızılsümer, **a.g.e.**, s.98.

³¹⁹ ABAD U.K., m.56/1

³²⁰ ABAD U.K. , m.56/1

³²¹ ABAD U.K., m.57/1

³²² ABAD U.K. , m. 57/1

³²³ ABAD U.K., m.56 ; Reçber, **a.g.e.**, s.190

Davaya müdahale talebi olmayan ve dolayısıyla davanın müdahili olmayan üye Devletler ve Avrupa Toplulukları Kurumlarının, personel davaları dışındaki ABİDM kararlarını temyiz etme hakları bulunmaktadır. Üçüncü kişi durumunda olan, müdahil olmayan üye Devletler ve Avrupa Birlik Kurumları'nın temyiz incelemesini yapan ABAD, vereceği kararda, iptal edilen kararın sonuçlarının hangilerinin davaya taraf olanlar açısından yürürlükte kalmasına veya iptal edilen kararın etkilerinin hangilerinin geçerli olacağına karar verebilir³²⁴.

ABİDM' nin müdahale talebinin reddi kararına karşı, müdahale talebinde bulunan ve talebi reddedilen temyiz yoluna giderken; ihtiyati tedbir veya cebri icra kararlarında ise, davanın tarafları ile müdahiller temyiz yoluna gidebilirler.

ABİDM kararına karşı temyiz yoluna başvurabilecek taraflarda olduğu gibi, temyiz başvuru süreleri de İDM' nin kararlarına karşı farklılık göstermektedir.

ABAD Statüsü' nün 56. maddesinin 1. bendine göre; İDM' nin nihai kararları, dava konusunu kısmen esastan ele alan kararları, yetkisizlik veya kabul edilmezlik kararları; hükmün tebliğinden itibaren iki aydır.

ABAD Statüsü ile ilgili Protokol'ün 57. maddesinin 2. bendinde düzenlenen, ABİDM' nin yürütmenin durdurulması, ihtiyati tedbir alınması ve cebri icra kararlarına karşı ise temyiz süresi, tebliğ süresinden itibaren iki aydır. Aynı maddenin 1. bendinde düzenlenen müdahale talebinin reddine ilişkin karar için ise temyiz süresi, tebliğ tarihinden itibaren iki haftadır.

Diğer taraftan, davaya müdahale isteminin reddi kararlarında, istemde bulunanlar, kararın kendisine tebliğ edilmesinden itibaren iki hafta içerisinde kararı temyiz etmeleri gerekmektedir³²⁵.

Temyize başvurma, kararın icrasını durdurmaz. Ancak, Avrupa Birliği Kurucu Antlaşması'nın hükümlerine istinaden, temyize başvurma hakkına

³²⁴ ABAD U.K., m.49/3 ; Reçber, **a.g.e.**, s.191.

³²⁵ Samantr, **a.g.y.**, s.45; Acar, **a.g.y.**, s.45. ; Başaran, **a.g.y.**, s.71-74

sahip sjeler, ABİDM' nin verdiği karar veya kararların yürütülmesinin durdurulmasını veya geçici tedbir alınmasını talep edebilirler³²⁶. Temyiz usulü, ABİDM YUT ile 24.10.1988 tarihli AB Bakanlar Konseyi kararında düzenlenmiştir. ABİDM tarafından izah ettiğimiz kararlara ilişkin temyiz başvurusu, ABAD veya ABİDM Ktipleklerine yazılı olarak yapılır. ABİDM yapılan başvuru, ABAD Ktipleğine iletilir.

Yazılı olarak temyiz başvurusunda, temyiz edenin adı soyadı, adresi, temyize konu olan davanın diğer taraflarının ad, soyad ve adresleri, temyizde neyin talep edildiği, dayandığı hukuki argüman ve gerekçelerin yer alması gerekmektedir³²⁷.

Temyiz edilen karar ve bu kararın temyiz edene tebliğ tarihini gösteren tarih şerhi de başvuru da gösterilir. Buradaki amaç temyiz başvurusunun süresi içerisinde yapıldığını göstermektir.

Eğer temyiz başvurusunda eksiklikler var ise, bu durumda ABAD Başkatibi, eksikliklerin giderilmesi için süre verir, ve bu süre içerisinde eksikliklerin giderilmemesi halinde ise, bu eksikliklerin temyiz incelemesine engel olup olmadığı hususunda bir inceleme yaparak karar verir. Bu inceleme esnasında hukuk sözcüsünün de görüşü alınır³²⁸.

Usulüne uygun olarak verilen temyiz başvurusu, davanın tüm taraflarına iletilir ve bu tebliğden itibaren iki ay içerisinde taraflar cevap dilekçesi verebilirler.

Temyiz, hukuki sorunlarla ilgilendiği için maddi sorunlara ilişkin hususlar ileri sürülmez. Temyiz dili, ABİDM yargılama dili, tarafların talebi olmadığı sürece, aynı olmalıdır. Buradaki amaç yeni yargılama masraflarının çıkmasını engellemektir.

ABAD YUT' nn 123. maddesine göre, ABİDM önünde ilk derecede davaya katılmamış olanların, temyiz aşamasında, ABAD' a müdahale talebinde bulunmaları mümkündür.

³²⁶ ABAD U.K., m.53/1

³²⁷ ABAD U.K., m.111/1,2

³²⁸ ABAD U.K., m.29/2

ABAD önündeki bir temyiz davası iki aşamalı olarak yürür.

Yazılı aşamada, temyiz edenin yazılı olarak irade bildiriminde bulunması ve bu irade bildiriminin davanın taraflarına tebliğ edilmesi karşılığında, tarafların yazılı olarak cevap dilekçesi sunma hakları vardır³²⁹.

Cevap dilekçesinin tebliğinden itibaren yedi gün içerisinde, temyiz eden, bir istemde bulunarak replik dilekçesi vermek isteyebilir. ABAD Başkanı bu isteği kabul ederse, replik dilekçesi verilir ve buna karşılık da davalının düplik dilekçesi vermesi için makul bir süre tanınır. Replik dilekçesi verilmesi talebinin kabul edilmemesi halinde yazılı aşama, replik ve düplik dilekçesi olmadan tamamlanmış olur.

Temyizin yazılı aşamasında, taraflar yönünden davanın konusunu değiştirme yasağı vardır.

Yazılı aşama sona erdikten sonra, ABAD, tarafları dinler ve hukuk sözcüsünün görüşünü alır. Raportör Yargıç sözlü aşamanın yapılmaması kanaatindeyse hazırlamış olduğu raporu sunar.

ABAD, temyiz incelemesi sonucunda, temyiz talebinin kabulü ya da reddi yönünde karar verebilir. Kararın kısmen kabulü ve reddi de mümkündür. Temyiz talebini kabul etmesi halinde ise, ABAD uyuşmazlığı kendisi esastan ele alarak karar verir, ya da İDM' ne yeniden davanın görülmesi için geri gönderir.

ABAD' ın uyuşmazlığı kendisi esastan ele alarak karar verme yolunu seçmesi için, İlk Derece Mahkemesinde ki yargılaması sırasında uyuşmazlık konusu maddi olguların yeterince açık ve dosya ile ilgili olarak İDM tarafından tutanağa geçirilen veya toplanılan maddi bulguların yeterli olduğu düşüncesinde olmalıdır. ABAD, davanın esası hakkında karar verirken, İDM'deki yargılamayı tekrarlamayarak, karardaki eksik yönleri tamamlayacaktır.

³²⁹ Reçber, **a.g.e.**,s.200, Samantır, **a.g.y.**, s.50; Acar, **a.g.y.**, s.45. ; Başaran, **a.g.y.**, s.75

ABAD, temyizi kısmen haklı bulur ve İDM'ne göndermeden karar vermesi gerekirse, vereceği karar, İDM kararının isabetsiz bulunduğu kısımlarıyla ilgili olacaktır³³⁰.

ABAD, temyiz incelemesi sonucunda, kendi karar vermek yerine dosyayı İDM' ne geri de gönderebilir. İDM'nin ABAD'ın bozma kararında belirttiği hukuki gerekçelere göre karar vermesi gerekmektedir. ABAD tarafından bozulan karar, İDM Genel Kurul'u tarafından verildi ise, Genel Kurul'a; Büyük Daire tarafından verildi ise; Büyük Daire'ye gönderilir. İDM Dairesi tarafından verildi ise de aynı daireye veya aynı hâkim sayısından oluşan bir başka daireye İDM Başkanı tarafından gönderilebilir. Tek hâkimin verdiği bir karar bozuldu ise, bozma sonucunda dosya, tek hâkimin yer almadığı üç yargıçlı bir daireye gönderilir³³¹.

B. Olağanüstü Kanun Yolları

ABİDM kararları, YUT' de öngörülen üç halde şarta bağlı olarak yeniden ele alınabilir. ABİDM YUT'nün 123 ve 124. maddelerinde İDM Kararlarına karşı üçüncü kişinin itirazı, 125 ila 128. maddeleri arasında yargılamanın yenilenmesi (İade-i Muhakeme) ve 129. maddesinde ise İDM kararlarının yorumlanması konuları olağanüstü kanun yolları başlığı altında düzenlenmiştir³³².

1. Yargılamanın Yenilenmesi

ABİDM YUT' nün m. 125' e göre, İDM' nin bir dava ile ilgili olarak yargılama süresi sonunda verdiği karardan sonra, davanın sonucunu etkileyebilecek yeni maddi vakıaların ortaya çıkması halinde, İDM' den yargılamanın yenilenmesi istenebilir.

³³⁰H.G. Shermers, *The European Court of First Instance*, Common Market Law Review, 1988, s.541.

³³¹ Shermers, *a.g.e.*, s. 541.; Başaran, *a.g.e.*, s.81.

³³² Başaran, *a.g.e.*,s.81.

Bu talebin yapılabilmesi için, İDM' nin kararını vermeden mahkeme ve taraflarca bilinmeyen ve kararın verilmesinden sonra ortaya çıkan, mahkemenin kararına etki edebilecek ve kararı değiştirebilecek nitelikte bir olayın öğrenilmesi gerekmektedir. Yargılamanın yenilenmesi talebi için gerekli olan başvuru, öğrenme tarihinden itibaren başlar ve üç ay içerisinde bu başvurunun yapılması gerekir. ABAD Statüsü'nün 44. maddesinin 3. bendine göre de, karar tarihinden itibaren, on yıllık bir sürenin geçmesi halinde Yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulamaz.

ABİDM YUT 43. ve 44. maddesinde yargılamanın yenilenmesi için nasıl bir başvuru prosedürün uygulanacağı düzenlenmiştir.

ABİDM YUT 127. maddesindeki düzenlemeye göre; yargılamanın yenilenmesi dosyası, dava daha önce Genel Kurulda görülmüş ise Genel Kurul'a, Dairelerden birinde görüldü ise, iş bu Daireye; tek hâkim karar verdi ise, tek hâkime tevdi edilir.

2. ABİDM Kararlarına Karşı Üçüncü Kişilerin İtirazı

ABİDM tarafından verilen bir karar, davaya taraf olmayan üçüncü kişilerin haklarına hâlel getirebilir. İşte bu menfaatleri zarar gören üçüncü kişilerin bu kararlara karşı itiraz hakları vardır. Üçüncü kişi, menfaatine zarar veren kararın Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi'nde yayınlandığı tarihten itibaren iki ay içerisinde itirazda bulunabilir.

Üçüncü kişi itirazını bildirirken, itiraz ettiği ABİDM kararını, bu kararın hangi menfaatlerine zarar verdiğini, davaya neden iştirak edemediğini de itirazına eklemesi gerekmektedir.

İtirazda bulunulan karar, eğer Genel Kurul tarafından alındı ise Genel Kurula, Dairelerden biri tarafından tesis edildiyse ilgili Daireye ve tek hâkim tarafından alındı ise tek hâkime tevdi edilir³³³.

³³³ Reçber, a.g.e, s. 295.

3. ABİDM Kararlarının Yorumlanması

ABİDM YUT'nün 129. maddesine göre, ABİDM' nin vermiş olduğu karar, davanın tarafları arasında ihtilaf konusu olabilir. Taraflar ABİDM' in verdiği kararın anlam ve kapsamını tam olarak değerlendiremedikleri durumlarda, İDM' ne başvurarak kararın yorumlanmasını isteyebilirler. Başvuru üzerine, İDM, tarafların yazılı mütalaasını aldıktan sonra, hukuk sözcüsünü dinler ve kararı yorumlar.

SONUÇ

Avrupa'nın bütünleşmesinin sonucu olan Avrupa Birliği, 6 üye ülke ile başlamış olduğu yapılanması, 2007 yılı itibariyle 27 üyeye ulaşmıştır. Topluluğun sürekli gelişen, değişen ve dinamik bir sistemi olması sebebiyle şimdiye kadar kurulan uluslararası yapılanmalardan farklı, özel bir örgütlenme biçimi göstermektedir.

Bu farklı entegrasyonun amaçlarına daha iyi hizmet edebilmesi ve Topluluk hareketinin güvence altına alınabilmesi için, Topluluk hukukunun kendine özgü bir sistemi oluşmuştur. Topluluk hukuk düzeni üye devletlerin egemen iradelerinin kendisine bırakılan kısımlarının kullanmaktadır.

“ Avrupa Birliği Adalet Divanı Önünde Yargılama Süreci ” başlığını taşıyan çalışma; Birlik hukukunun denetim mekanizmasını çalıştırılmasının yanı sıra, AB' nin hukuki temelini sağlama, hukuk kurallarının herkes için farklı uygulanıp yorumlanmasını engellemesi için kurulan ABAD' ın kurumsal yapılanması, çalışma usulleri ve yargılama süreciyle ilgilidir. Yargısal kimliği ile Divan, birlik yasasında büyük yer sahibidir. Adalet Divanı'nda yargılama sürecinin Türk Hukukunda tanıtılması amacı teze yön vermiştir. Söz konusu Yargılama süreciyle ilgili bilgi sahibi olmak, Birliğin işleyişiyle ve buradan hareketle ABAD' ın işlevlerini de ortaya koymaktadır.

Divan'ın misyonunu tek cümle ile belirtecek olursak; Birlik yasalarına uyulmasını sağlama ve yasaların uygulanma yöntemini göstermek olduğu söylenebilir. Tez boyunca incelenmiş olan ABAD personeli özellikle hakimler ve hukuk sözcüleri çeşitli üstün yetkilerle donatılarak görevleri sırasında bağımsızlıklarını korumaları ve adilane olmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Üye Ülkelerin kurumlarının, Birlik Kurumlarının ve vatandaşların yeri geldiği zaman, Divan önünde dava açma ve adaletin sağlanmasını talep etme hakları mevcuttur.

ABAD önünde işleyen yargılama yazılı aşama, bilgi ve belgelerin toplanması olan hazırlık aşaması, gerektiği zaman duruşmalarında yapıldığı sözlü aşama ve kararın açıklanması gibi süreçleri kapsayarak

süregelmektedir. Divan önünde davacı- davalı taraf ve temsilci olmaya, davaya müdahil olarak katılmaya, davaya itiraz etmeye, dava masraflarının ödenmesine, bilirkişi ve tanık görüşlerinin dinlenmesi dair hususlar ABAD Statüsü ve ABAD Yargılama Usul Tüzüğü ile belirlenmiştir. Aynı şekilde Divan’ da dava açmak isteyen ama maddi imkanı bulunmayan vatandaşların adli yardım talebinde bulunabileceği de ABAD Statüsü ile uygun bulunmuştur. Sui generis bir yapılanma sergileyen Divan Uluslararası Adalet Divanı ve ulusal mahkemelerde ki yargılama süreçlerindeki benzer yargılama aşamalarını da bünyesinde muhafaza etmektedir.

Açıkça görülmektedir ki Divan ile ilgili en büyük zorluk fiziksel kapasitesidir. ABAD kuruluşundan beri sürekli gelişen bir yapılanma göstermiştir. Topluluğun genişleme süreciyle Divanın iş yükünde de büyük artışlar meydana gelmiş, 1987 yılında ABAD’ ın kendi bünyesinde kurulan AB İlk Derece Mahkemesi ile Divan’ın kendi içinde hiyerarşik bir yargı düzeni oluşmuştur. İlk Derece Mahkemesi başlangıçta gözle görülebilir düzeyde ABAD’ ın iş yüküne yardımcı olmakla birlikte, ilerleyen süreçte ve şu an için dava sayılarındaki artış ve iş yükü - personel sayısı arasında dengeli bir oran olmaması sebebiyle etkinliğini kendisinden beklenildiği kadar gösterememektedir. İlk Derece Mahkemesi gerek personelinin niteliği, gerekse yargılama süreci ile ABAD ile benzerlik göstermekle birlikte, İlk Derece Mahkemesi kararlarına karşı ABAD’ da temyize başvurulması mümkündür. Böylelikle iki aşamalı bir yargılama süreci ortaya çıkmıştır. İlk Derece Mahkemesi’nin kararlarının temyizi mümkün olmasına rağmen ABAD Kararları için böyle bir kontrol mekanizması söz konusu değildir. Birlik hukukunun gelişimini aynı hızla sürdürmesi halinde artan iş yükü kanımızca her devlette görev yapan İlk Derece Mahkemeleri’nin kurulması sonucuyla hafifletilebilir.

Avrupa Birliğinin ve bu bağlamda Birliği oluşturan üye devletlerin entegrasyonda en önemli işlevi Birlik hukukunu uygulayan ABAD ve ABİDM yerine getirmektedir. AB’ ye tam üye olan ülkeler ABAD ve İlk Derece Mahkemesi’ nin yargı yetkisini de otomatik olarak kabul etmiş sayılırlar.

Tezin konusu olan Yargılama Süreci, ABAD ve ABİDM önünde davalı-davacı olabilme, dava açma aşamaları, yargılama sırasında sahip olunan haklar ve bu hakların nasıl kullanacağına yönelik verilen bilgiler ABAD' ın işlevlerini de açıklamaya yardım etmektedir. AB' ye tam üyeliğimiz kabul edildiğinde hukuk yoluyla çözümlenmesi muhtemel sorunların karşımıza çıkacağı yadsınamaz bir gerçektir. Öyleyse şimdiden Birlik hukuku kapsamında ABAD' ın yargılama süreci ve işlevleri hakkında bilgi sahibi olunması gelecekte birçok sorunun çözümünü bize sunacak olup, buna yönelik uyum ve uygulama çalışmalarının yapılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

ACAR, Cem Volkan; **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.

AKGÜL, Mehmet Emin; **Avrupa Birliği Adalet Divanının Yargı Yetkisi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008.

AKİPEK, Ö.İ.; **Milletlerarası Adalet Divanı**, 3.Baskı, AÜSBFY, Ankara, 1989.

ARAT, Tuğrul; **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı**, ATAUM Yayını, Ankara, 1989.

ARAT, Tuğrul; **Topluluklarda Yargı Denetimi**, Danıştay Yayınları, Yayın No:49, Ankara, 1990

ARIKAN, Mustafa İbrya; **Avrupa Birliği Yargı Düzeninde Savcılık Kurumu**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009

ARSAVA, A.Fusun; **Topluluk Hukukunun Genel Yapısı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt XLVI, 1991.

ARSAVA, A. Fusun; **Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar**, Ankara, 1986.

ARSAVA, A. Fusun; **Avrupa Birliğinin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Süreci**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1991.

AT Konusunda Araştırmalar, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Yayınları, No:303, Ankara, 1988.

Avrupa Komisyonu, **AB Adalet ve İç İşleri Politikası**, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, Ankara, 2000.

AZRAK, Ali Ülkü; **Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları**, İstanbul, 1983.

BAŞARAN, Mithat; **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi ve Avrupa Birliği Kamu Hizmet Mahkemesi**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2006.

BAYKAL, Sanem; **AT Hukuku'nun Etkili Biçimde Uygulanması ve Bireysel Haklar**, Ankara, 2002.

BORGSMİDT, K.; **The Advocate General at the ECJ, A Comparative Study**, European Law Review, 1988.

BRIDGE, J.W.; **Community Law and English Courts and Tribunals**, European Law Review, 1976.

BOLAYIR, Cenk; **Amsterdam Antlaşması: Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları**, İKV, İstanbul, 2000.

BOZKURT, Enver, ÖZCAN, Mehmet, KÖKTAS, Arif; **Avrupa Birliği Hukuku**, Asil Yayıncılık, Ankara, 2004.

CAN, Hacı; **Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Ders Notları**, İzmir, 2008.

CHALMERS, Damian; **European Union Law**, Volume 1, England, 1998.

CHURCH, Phinnemore; **A Handbook and Commentary on the post-Maastricht Treaties**, Harvester-Wheatsheaf, Canterbury, 1994.

CRAIG, DeBucra; **Eu Law Text Cases and Materials**, New York, 1996.

DEARDS, Elspeth; **Hardgreaves Sylvia, European Union Law**, Oxford, Great Britain, 2004.

DEDEOĞLU, Beril; **Avrupa Birliği Bütünleşme süreci I: Tarihsel Birikimler, Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, (Ed. Beril Dedeoğlu), Boyut Kitapları. İstanbul, 2003.

DOĞAN, İzzettin; **Türk Anayasa Düzeni'nin Avrupa Toplulukları Hukuk Düzeniyle Bütünleşmesi Sorunu**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979.

European Court Reports, English Special Edition, 1964.

GENÇ, Mehmet; **Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa, 1993.

GÖÇMEN, İlke; **Nice Zirvesi Sonrası Avrupa Toplulukları Yargı Sisteminde Meydana Gelen Değişikliklere Bir Bakış**, EÜHF Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2006.

GÜNEŞ, Ahmet M.; **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, 2008,c. XII.

GÜNUĞUR, Haluk; **Avrupa Topluluğu Hukuku**, Eğitim Yayınları Bilim Dizisi, No.1-1993, 2. Baskı, Ankara, 1993.

GÜNUĞUR, Haluk; **Avrupa Toplulukları Hukuku**, Turhan Yayınevi, 2.Baskı, Ankara, 2001.

HARTLEY, T; **The Foundations of European Community Law**, Second Edition, Clarendon Law Series, Oxford, 1990.

HERGÜNER, Ü., TARHANLI, T.; **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı**, Milletlerarası Hukuk Bülteni, 1982.

HERZOG, Smit; **The Law of the European Economic Community**, Volume 4., New York, 1976.

House of Lords, **The Future Status Of The Eu Charter Of Fundamental Rights**, Session 2002–03 6th Report.

İNAN, Yüksel, BAŞEREN, Sertaç; **Avrupa Toplulukları Adalet Divanının Yargı Yetkisi**, Amme İdaresi Dergisi, TODAİ, 1986.

KABAALIOĞLU, Haluk; **AB Kurumları ve Avrupa Hukukunun Uluslararası Özellikleri Işığında Avrupa Birliği ve Kıbrıs**, İstanbul Yeditepe Üniversitesi Yayınları, 1997.

KARAKAŞ, Ayşe Işıl; **Avrupa Topluluğu Hukuk Düzeni ve Ulus Devlet Egemenliği**, Der Yayınevi, İstanbul, 1993.

KENNEDY, T.; **The Essential Minimum: The Establishment of the Court of First Instance**, European Law Review, 1989.

KENT, Penelope; **Law of the European Union**, Third Edition, Pearson Education Limited, 2001.

KIZILSÜMER, Deniz; **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, İzmir, 1996.

LASOK, Dominic - LASOK K.P.E; **Law Institutions of the European Communities**, Butterworths, London, 1998.

LASOK-BRIDGE; **An Introduction to the Law and Institutions of European Communities**, London, 1982.

LASOK D.- LASOK K.P.E.; **The Foundations of European Community Law**, London, Lexington Books, 1994.

OLİVER, P.; **Interim Measures: Some Recent Developments**, Common Market Law Review, 1992.

Örnek, Ahmet Anıl; **Avrupa Topluluğu Adalet Divanının Bakmakla Yükümlü Olduğu Dava Türleri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

ÖZBAKAN, I.; **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi**, Ankara, 1988.

ÖZER, Attila ; **Anayasa Hukuku Genel İlkeleri**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

PARRY, A., Hardy, S.; **European Economic Community Law**, London, 1981.

PAZARCI, Hüseyin; **Avrupa Toplulukları Uluslararası İlişkileri**, Ankara, 1991.

PAZARCI, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk dersleri**, Cilt II, Ankara, Turhan Kitabevi, 1998.

Plender; **European Courts Practice and Precedents**, London, 1997.

POLLARD, Ross; **European Community Law Text and Materials**, London, 1994.

RASMUSSEN, H.; **Thirty Years of Community Law**, The European Perspectives Series, Commission of the European Communities, Luxemburg, 1981.

REÇBER, Kamuran; **Avrupa Birliği Mevzuatı**, Aktüel Yayınları, Bursa, 2005.

REÇBER, Kamuran; **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002.

SARIKAN, Mustafa İberya; **Avrupa Birliği Yargı Düzeninde Savcılık Kurumu**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2009.

SAMANTIR, Ayperi; **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi ve Bu Mahkemenin Topluluk Hukukunun Gelişmesinde Oynadığı Rol**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

SCHERMES, H.G.; **The European, Court Of First Instance**, Common Market Law Review, 1988.

SCHERMES, H.G., VAELBROECK, D; **Judicial Protection in the European Communities**, Fifth Edition, Kluwer Law and Taxation Publisers, Deventer,Boston, 1992.

SHAW, J.; **Legal Developments, Journal of Common Market Studies**, Annual Review of Activities, 1994.

SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral; **Avrupa Birliği/Avrupa Topluluğu Usul Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı; **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 5.Baskı, Ankara, 2002.

TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim; **Türkiye ve Avrupa Birliği**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000.

TEKİNALP, Gülören, TEKİNALP, Ünal; **Avrupa Birliği Hukuku**, İstanbul, Beta, 2000.

TEZCAN, Ercüment; **AB Kurumlar Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2001.

TEZCAN, Ercüment; **Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2001.

UNGERER, Werner; **On The Way To European Union**, MONARY, Joerg , UNGERER, Werner, WESSELS, Wolfgang; **The Maastricht Treaty on European Union**, European Interuniversity Pres, Brussels, 1993.

ÜNAL, Şeref; **Avrupa Birliği Hukukuna Giriş**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2007,

VESTERDORF B.; **The Court of First Instance of European Communities After Two Years In Operation**, Common Market Law Review, 1993.

WEATHERİLL, S., BEAUMONT, P.; **E C Law**, Harmondsworth, 1993.

WYATT, D., DASHWOOD, A.; **European Community Law**, Third edition, London, 1993.

WYATT, D., DASHWOOD, A.; **The Substantive Law of EEC**, Sweet and Maxwell, London, 1997.

YILMAZ, Ejder; **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, 1992.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

<http://curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>

<http://curia.eu.int/pres/cjieu.htm>

<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>, (Erişim Tarihi), 25.01.2010

http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/200903/ra08_en_tpi_act.pdf,

<http://www.curia.eu.int/en/instit/presentationfr/rapport/stat/st03cr.pdf>,

(erisim)16.10.2008

<http://europa.eu.int/>

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/nice_treaty/nice_treaty_legal_en.htm, (Erişim Tarihi), 25.01.2010

<http://www.dpt.gov.tr/>

<http://www.ena.lu/court-instance-european-communities-infant-prodigy-cahiers-droit-europeen-020202399.html>, (Erişim Tarihi), 26.01.2010

<http://www.euoparl.eu.int/dg4/en/>

<http://www.ikv.org.tr/kurumlar.php>

<http://www.laweuropa.com/45-Avrupa-Topluluklari-Adalet-Divani-İlk-Derece-Mahkemesi-ve-Kamu-Hizmetleri-Mahkemesi>, (Erişim Tarihi), 25.01.2010

<http://uiportal.net/ABsozluk/b.html>, (Erişim Tarihi), 20.04.2010

ÖZET

KOLİK MÜLHİM. Burcu, Avrupa Birliği Adalet Divanında Önünde Yargılama Süreci, Ankara, 2010

Avrupa Birliği Adalet Divanı önünde yargılama sürecinin anlatıldığı bu tez 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmada sık sık karşımıza çıkacak olan kavramların anlaşılabilir olması için Topluluk hukukunun niteliği, özellikleri ve kaynaklarından bahsedilmiştir. Daha sonra merkezi Lüksemburg'da bulunan AB' nin temel yargı organı Adalet Divanı'nın kuruluşu, yapılanması ve personeli hakkında bilgiler verilmiştir. Divan' da hakimler, hukuk sözcüleri, raportör hâkimler, Divan Başkanı görev yapmaktadır. Divan Genel Kurul şeklinde toplanabileceği gibi, hukuk daireleri şeklinde de görev yapmaktadır.

İkinci bölümünde Divan'ın yargılama süreci ele alınmıştır. Topluluk Antlaşmaları ve Divan İçtihatlarıyla yetki sınırları belirlenmiş olan Divan'ın yetkisi, görülen davalarda izlenen aşamalar ve usule ilişkin hususlar incelenmiştir. Yazılı, sözlü ve hazırlık aşamalarından sonra karar oturumuyla hüküm verilmektedir. Divan'a başvuru yolları ve şartları detaylı olarak anlatılarak, yargılamaya ilişkin diğer konular olan bilirkişi incelemeleri, çalışma dili, yasal yardım, tarafların temsili, Davaya müdahale, adli yardım konuları üzerinde açıklamalarda bulunulmuştur.

Çalışmanın üçüncü ve son kısmında 1987 yılında Divan'ın artan iş yükünü hafifletmek ve yardımcı olmak maksadıyla Divan nezdinde kurulan İlk Derece Mahkemesi işlenmiştir. İlk Derece Mahkemesi'nin kuruluş sebepleri ve şekli, yapılanması, çalışma sistemi ve görevlerinden bahsedilerek, İlk derece Mahkemesi kararlarına karşı ABAD önünde başvuru yollarına ait bilgiler verilmiştir.

AB' ye tam üyeliğimiz söz konusu olduğu için, Topluluk hukukunun uygulayıcısı olan Adalet Divanı önünde yargılama sürecinin iyi etüt edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler

- 1. Avrupa Birliği Adalet Divanı**
- 2. Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi**
- 3. Avrupa Birliği Hukuku**
- 4. Yargılama Süreci**
- 5. Yargılama**

SUMMARY

KOLİK MÜLHİM. Burcu, Adjudication Process at European Court of Justice, Ankara, 2010

This study which states the Adjudication Process at European Court of Justice is a consist of three parts. At the first part, the characteristics, properties and sources of the Court Law have been mentioned to make the concepts comprehensible which are to be met throughout the thesis. Then, the information about the establishing, devolopment and personnel of Court Of Justice which is the main judical body of European Union have been given. The judges, advocate generals, rapporteur judges and Presedent of the Court serve at the Court. Court can be gathered either in general board and law chambers form.

At the second part adjudication process of the Court has been discussed. The authority of the Court which has been limmited by the Court Agreements and its jurisprudences, the observed satages of the suits and subjects regarding to the methods. Adjudicating is to be realised by summary judgement after documental, verbal and preparation stages. The other issues regarding to the adjudicating which are expert investigations, working language, legal financial aid, represantation of the parts, intervention to the suit and judicial aid have been explained by stating the application methods to the Court, and its terms in detail.

At the third and last part of the study it has been processed that the The Court Of First Instance which has been established in the presence of Court, to meet the increased workload of Court in 1987. The establishing reasons, form, devolopment, working system and duties of Court Of First Instance have been mentioned and the aplication forms before European Court Of Justice against to dijudications of Court Of First Instance.

Because of our application to be a member of European Union, the adjudicating process must be well studied before Court Of Justice which is the implementer of the Court Law.

Keywords

- 1. European Court of Justice**
- 2. The Court Of First Instance**
- 3. European Union Law**
- 4. Adjudication Process**
- 5. Adjudication**